Intervju: Boris Tadić

Kako je Jeremić obavestio Krgu

Sirija

Kraj bitke za Alepo

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

9 770353 802002 01305

VREME

broj 1355

22. decembar 2016.

RADIKALI, NAPREDNJACI, TABLOIDI:
JOŠ JEDNO UBIJANJE ZORANA ĐINĐIĆA

POZADINA "POLITIČKE POZADINE"

www.malivelikiljudi.com

Sanke Deda Mraza

Karavan Sanke Deda Mraza
i ove godine obilazi decu sa smetnjama u razvoju
i deli radost Novogodišnjih i Božićnih praznika
deci u domovima širom Srbije

Manifestaciju su podržali:

VICTORIAGROUP

SKS365 Foundation

ENERGOPROJEKT

ROVEX INŽENJERING d.o.o.

Telekom Srbija

Ball

Deloitte.

BDK Advokati

АКЦИОНАРСКО ДРУШТВО ЕЛЕКТРОМРЕЖА СРБИЈЕ

ATLANTIC GRUPA

MiSaCo

ManpowerGroup

...i mnogi drugi prijatelji dece!

VREME
BROJ 1355
22. decembar 2016.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

04 Još jedno ubijanje Zorana Đinđića: Pozadina "političke pozadine"

07 Zoom: Lauferi i gulanferi

08 Intervju: Boris Tadić

13 Nuspojave: Politička biseksualnost

14 **Portret savremenika: Zorana Mihajlović**

18 **Zaposlenost i zarade: Život u realnosti i statistici**

22 Intervju: Prof. dr Vesna Nikolić Ristanović

24 Intervju: Tanja Miščević

26 Dugi marš kroz poglavlja: Šta sadrže pregovaračka poglavlja i kako se Srbija snalazi u procesu proširenja

33 Evropski fond za Balkan: Kako oživeti demokratiju i proces proširenja

34 Nelt Edukativni program: Formalno obrazovanje je nedovoljno

KULTURA

36 **Mića Popović: Prvi spisateljski pokušaj**

39 Laza Kostić: Ljubav koja pomera zvezde

42 Intervju: Vladimir Tabašević

44 Pozorište: Ovde i danas na sceni

45 Gostovanje: Vrli novi ljudi

46 Nema više: Metropolis, Beokult, RTS 2

41 Film: Tizer pred seriju

47 TV manijak: Batine koje se pamte

SVET

48 Sirija: Kraj bitke za Alepo

52 Atentat na ruskog ambasadora u Turskoj: Ko je upravljao rukom ubice

57 Napad u Berlinu: Strah i jeftina demagogija

59 Navigator: Okupacija u 26 gigabajta

60 Strip: Dopisnica iz Sankt Peterburga

62 Vreme uživanja: Titlovi

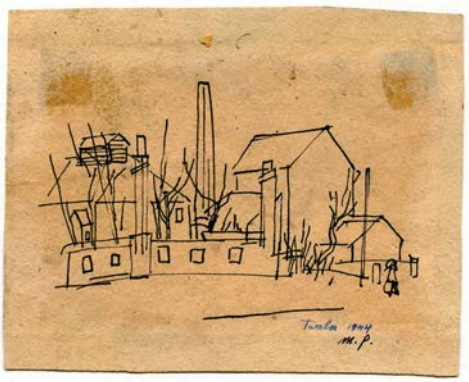
Posle izbora 2016, izgubila je potpredsedničko mesto u stranci. A s premijerom i šefom stranke koji više ne može da sastavi ni 150 dana vlade, a da ne proturi ideju o vanrednim izborima – sve je nesigurnija

PIŠE: ZORA DRČELIĆ

Da li se građanima bez osnova prikazuje da su u Srbiji istovremeno na delu i reforme i rast zaposlenosti i standarda? Ili, konkretno, da li je tačna statistika koja pokazuje spektakularan rast zaposlenosti i plate od oko 400 evra u proseku

PIŠE: RADMILO MARKOVIĆ

Čovek se nalazi u zatvoru i seća se upravo završenog rata. U pauzama saslušanja i zatvorskih (fizičkih) poslova, on vodi dnevnik. Bio je vojnik i učestvovao je u borbama. Da li se borio na gubitničkoj strani? Ne, on je ratovao na strani pobednika

PIŠE: JOVAN POPOVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Petar Kujundžić

Izvinjenje

U prošlom broju, grubom tehničkom greškom dr Mario Reljanović potpisan je na naslovnoj strani kao Marko Reljanović. Izvinjavamo se dr Mariju Reljanoviću i čitaocima.

POZADINA "POLI

Čim krene podgrevanje priče o "političkoj pozadini" atentata na premijera Đinđića, neki izbori su na vidiku. Ovoga puta reč je o skarednim i opscenim pokušajima da se, kao i ranije, podrije pravosnažna presuda, relativizuje ono što svi vidimo i znamo i unese konfuzija u javnost

Čim se pojavi ideja o "anketnom odboru" kojem bi predsedavao Voja Šešelj – to ne miriše na dobro; naprotiv. Pa tek kad se pojavi ideja o "ekspertskom timu" ili "specijalnoj komisiji" – to smrdi još više. Pa tek kada se toga dočepaju "Kurir" i Milomir Marić, uz sasluživanje istih takvih kao i oni...

Ni iz kog vidljivog razloga neko opet podgreva priču o "političkoj pozadini" atentata na premijera Zorana Đinđića. Naime, činjenično stanje ustanovljeno pravosnažnim presudama po tom i po predmetima u vezi sa Zemunskim klanom, nije se promenilo: nema nikakvih novih saznanja – osim spinovanja i budaljenja po tabloidima i društvenim mrežama. To da nekima – dobro poznatima – ne odgovaraju te pravosnažne presude od samog početka sudskih procesa, to nam je poznato još od 2003. Podrivanja i pokušaji relativizacije i revizije tih pravosudnih postupaka kreću se od jasne kriminalizacije Zorana Đinđića, na čemu prof. dr Vojislav Šešelj insistira od početka, bestidno i odvratno, po svom običaju, pa do slavsko-reakcionarnih licemernih priča na temu "pa ne znamo baš, tu je nešto sumnjivo", pa slede nagađanja: ko je šta sa Legijom kada pričao; gde je sve Čeda išao; kako su Duća i Kum stradali

ZAUVEK DVE STRANE SRBIJE: Zoran Đinđić i Aleksandar Vučić novembra 2000. Foto: Draško Gagović

TIČKE POZADINE”

u Meljaku; i konačno – gde su tu “strane službe” i “svetski moćnici”, ko je bio čiji “agent” i ostale budalaštine. Da ponovimo: činjenično stanje tog predmeta ostalo je nepromenjeno, ničeg novog nema.

POZADINA I ATMOSFERA

Ono što je novo, u stvari i nije novo, jeste potezanje Nebojše Čovića još jednom. Povod je bilo prozivanje tadašnjeg ambasadora Velike Britanije Čarlsa Kroforda da je gurao Čovića za premijera posle ubistva Đinđića. Ambasador Kroford napisao je jedno pismo u kome lepo objašnjava da je njegova procena, lična i trenutna u tom času, bila da bi Čović mogao biti dobar izbor za Đinđićevog naslednika, jer ima iskustvo u mehanici vlasti i poznavanje administracije, a i potpredsednik je vlade, jedan od više njih, doduše. Objašnjenje je razumno i logično: uostalom, Britanci imaju pravo da procene ovo ili ono, bez ikakvog pritiska na tadašnju vlast, to jest na ono što je od nje preostalo. Ta je sugestija bila primljena k znanju i učtivo odbijena u tom trenutku. Koalicija DOS odlučila je drugačije, kao što znamo; ne bismo ulazili u to šta bi bilo da je bilo, to jest da su poslušali Britance i izabrali Čovića za novog premijera. To bi bilo zaista natezanje našeg viđenja prošlosti: suviše neizvesno za bilo kakav razuman zaključak.

Pustimo se, dakle, ambasadora Kroforda i zašto su Britanci nekako više voleli Čovića od drugih. Pitanje političke pozadine atentata na Zorana Đinđića donekle je pleonastičko: Zoran Đinđić ubijen je u datoj i poznatoj političkoj atmosferi i – neko bi rekao – upravo zbog nje, jer je bila takva kakva je bila, a eskalirala je još od leta 2001. godine do kobne kulminacije marta 2003. Reč je, pazite, o političkoj atmosferi koja je nešto drugo od političke pozadine: pozadina ukazuje na zaveru za ubistvo; atmosfera znači ukupni politički kontekst u kome se neki procesi odvijaju. Taj politički kontekst, atmosfera, može i ne mora biti povoljan ili ohrabrujući ljudima koji imaju zločinačke namere. Iz ovoga što vidimo, ta politička atmosfera, nabijena rastućim političkim sukobom između »

VREME SARADNJE:
N. Čović i Z. Đinđić 2002.
Foto: Peđa Mitić

stranaka DOS i Demokratske stranke Srbije, otvorila je mogućnost da neko pomisli da ima prolaz, ako ne i podršku, za svoje posebne planove i protivmere na planu organizovanog kriminala i paralelnih struktura vlasti. Ovde je reč o kriminalnoj simbiozi između Jedinice za specijalne operacije i Zemunskog klana: paralelne strukture vlasti, podivljale i izvan kontrole države s jedne; i njihove kreacije iz oblasti organizovanog kriminala, s druge strane. Bez Legije i JSO-a, Zemunski klan bio bi tek jedna malo bezobraznija banda s kojom bi policija bila izašla na kraj pre ili kasnije; u ovoj kriminalnoj simbiozi klan je bio zaštićen i ohrabren, pare od otmica i narkotika su se delile bratski i pošteno, mada ne baš pola-pola i – mirna Bačka.

Tako se došlo do situacije u kojoj DSS sistematski sprečava donošenje izmena Zakonika o krivičnom postupku (o zaštićenim svedocima itd.) i izmena Krivičnog zakona sve do kraja, do jeseni 2002. Kriminalni kartel JSO-Zemunci uočio je tu neku svoju šansu i – sve uplašeniji od onoga što su radili UBPOK i UKP – još više ohrabren uspehom oružane pobune JSO-a, počinje da se gura u politiku kroz svoje tabloide i ostale štampane stvari, veštо pušta intrige i unosi konfuziju u javnost. To kulminira u januaru 2003. čuvenim Legijinim pismom, ako niste zaboravili. Treba i njih razumeti: taman ih je krenulo, pod izgovorom "osvete" za ubistvo Arkana pobili su skoro svu konkurenciju u narko-biznisu; u svojim kokainskim snovima verovali su da su "jači od države" (citat); Legija ih je "gasirao" (zemunski termin za gurkanje i ohrabrivanje) i čekao sa strane, već spreman da se diskretno udalji po završenom poslu.

KRIMINALISTIKA I POLITIKA

E, sad: tu imamo na delu dva vektora (rekli bi fizičari). Jedan vektor je istraga UBPOK i UKP, uz saradnju Ljubiše Buhe Čumeta negde iz Slovačke gde su ga sklonili, a sve to zajedno vodi utemeljenoj optužnici koja se polako gradi, što je kriminalnom kartelu JSO-Zemunci donekle jasno; dovoljno jasno da ih baci u paniku. Dakle, panika je jedan vektor, ohrabrena političkim sukobima DOS i otcepljenog DSS-a. Drugi vektor je upravo namera vlade, posle smene na čelu BIA, da kartelu konačno stane na rep; datum je tu već skoro određen, čeka se samo da specijalni tužilac dobije sve u ruke i preda optužnicu. Sve ostalo do 12. marta je kriminalistika.

Ono što posle 12. marta izlazi iz okvira kriminalistike pravo u politiku, međutim, neprijatno je i sramotno. Još se Zoran Đinđić nije ni ohladio na obdukcijskom stolu, a već je dr Vojislav Koštunica predložio osnivanje "vlade nacionalnog jedinstva" od svih stranaka u parlamentu. Da se ne zadržavamo dalje... Tako je Koštunica dr Vojislav navukao na sebe nepotrebnu (ili potrebnu?) sumnju koja će ga pratiti do dana današnjeg. Aktivnosti njegove vlade iz 2004. tu nisu pomogle, naprotiv. Da se podsetimo: Dejan Mihajlov tvrdio je da Demokratska stranka "zna ko je ubio Đinđića", pa ako oni neće da kažu – on će. Ispalo je da je lagao. Rade Bulatović dodao je i nešto svoje na tu temu. Dragan Jočić rekao je da je optužnica "na staklenim nogama". Legija se predao jer "veruje novoj vlasti". I tako dalje. Da svega toga nije bilo, cela priča o "političkoj pozadini" ne bi bila ovako zanimljiva; sami su se kandidovali.

BUDALAŠTINE, SKARADNE I OPSCENE

Vratimo se sada, posle ove korisne digresije, najnovijim događajima. U ponedeljak uveče, u TV emisiji "Ćirilica" Milomira Marića na TV Happy, imali smo sumnjivu privilegiju da gledamo Nebojšu Čovića kako se svađa sa glavnim urednikom "Kurira" Ratkom Femićem upravo na ovu temu. G. Čović došao je pripremljen, sa gomilom papira i obrisao pod g. Femićem čiji je jedini argument bio da šta je g. Čović uradio g. Dejanu Anđusu onomad kad je došlo do reč po reč, pa ko koga. Ne savetujemo gledanje tog događaja: bio je odvratan i sasvim maričevski skaredan. Ali, iz nekog razloga bio je potreban. G. Čović se živahno i sa vidljivom motivacijom branio od insinuacija "Kurira" koje, uostalom, nisu nove: ime Nebojše Čovića javljalo se od 2003. do danas u više navrata i u istom kontekstu – da koja je njegova uloga u zaveri za atentat. Nije mu dokazano ništa, a ni uvlačenje britanskog ambasadora Čarlsa Kroforda nije pomoglo.

Nebojšu Čovića, međutim, nešto tu svrbi, pa se okomio na pokojnog advokata Srđu Popovića koji iz opravdanih razloga nije bio u stanju da se odbrani. Razlog te pizme bio je vidljiv odmah: krivična prijava adv. Srđe Popovića protiv nekoliko lica zbog osnovane sumnje da su umešani u političku pozadinu atentata. Naravno da je ta krivična prijava ostala u nekoj tužilačkoj fioci; samo bi još to trebalo... Pa ni predmet oružane pobune JSO-a iz novembra 2001. nije nikuda prispeo, niti će, koliko vidimo, mada je jasan i razvidan do kraja. G. Čović prvo se licemerno ogradio na temu "o mrtvima sve najbolje" itd. a onda popljuvao pokojnog Srđu Popovića najgorim rečima; bolje da ne ponavljamo. Ono što je adv. Popović bio tražio bilo je jednostavno: uzeti u informativnim razgovorima izjave od navedenih lica, pa neka tužilaštvo vidi ima li tu mesta daljim postupanjima. Ništa više od toga i nije jasno zbog čega bi se g. Čović toliko nervirao.

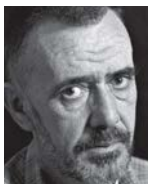
Pustimo sada te skaredne i opscene budalaštine. Već sama pomisao na anketni odbor za ispitivanje političke pozadine atentata na Zorana Đinđića, kojem bi predsedavao prof. dr Vojislav Šešelj dovoljno je zastrašujuća. Ni ideje o podizanju spomenika Zoranu Đinđiću nisu mnogo utešnije, uostalom.

Cela ova otužna i smrdljiva priča o "političkoj pozadini" naravno da ima svoju pozadinu; nije pala s neba. Treba iznervirati i zabezeknuti javno mnjenje, skrenuti pažnju na nepostojeću aferu i rastresati političku scenu dok se glasači ne raspamete. Je li Čović ili nije; je li perfidni Albion ili nije; ko je čiji špijun; gde su tu neizbežne "strane službe"; je li pucao Zvezdan ili neko drugi? A da je Đinđić "kviminalac", što tvrdi Šešelj od početka, o tome se neće ni raspravljati.

Biće da su izbori na vidiku. ¶

MILOŠ VASIĆ

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Lauferi i gulanferi: Ko namerava da ubije Zorana Đinđića

Došli smo u apsurdnu situaciju da se oko uloge tumača, pa i presuditelja oko tužne sudbine ubijenog Đinđića otimaju dvojica koji su se vidno radovali, pa i likovali, kad je premijer bio ubijen

Komešanje političke javnosti pokazuje, kao neki vrlo osetljiv seizmograf, da dolazi do pomeranja tektonskih ploča u strukturama vlasti i pretedenata na vlast.

Ne biva slučajno da je tužni slučaj gardista u kasarni na Dedinju, nakon usplamsale nade da će Vuk Jeremić priznati da on zna "ko je ubio Loru Palmer", zaboravljen većom brzinom nego što je obnovljen nakon 12 godina.

Sad imamo novi slučaj o staroj političkoj priči: ko je ubio Zorana Đinđića? Sve pozivajući se na famoznog Laufera – kod za Šešeljeve potkazivače iz tajnih službi – lider radikala došao je na genijalnu ideju da formira skupštinski anketni odbor koji bi istraživao pozadinu tog ubistva i kome bi on bio na čelu, što znači da bi svi reflektori javnosti bili uprti u njegovu istragu i njega lično.

Mogu da zamislim na šta bi ličio taj cirkus i s koliko iskrenosti bi se vođa radikala posvetio tom procesu, ali da bi bilo za gledanje, bilo bi, i jasno je kao dan da bi mu ta uloga istražitelja u dane izbora za predsednika Srbije legla bolje nego budali šamar.

Onda se aktuelni predsednik Tomislav Nikolić, koji se nalazi između čekića Vučićeve podrške za reizbor i nakovnja Vučićeve kandidature, koja nikako nije isključena, jadu dosetio i saopštio da pozadina Đinđićevog ubistva nije tema za političku, skupštinsku raspravu, pa je predložio da se formira ekspertski tim da bi je, navodno, istražio.

Nikolić je osetio da ne sme mikrofon da prepusti Šešelju i idejom oko takozvanog ekspertskog tima pokušava da sačuva neku inicijativu znajući dobro da se Lauferov glasnogovornik ne libi ničega, a da bi posebno uživao u seciranju Đinđićevog leša i "nosača kovčega" sve zarad podizanja izbornog rejtinga.

Tako smo došli u apsurdnu situaciju da se oko uloge tumača, pa i presuditelja oko tužne sudbine ubijenog premijera otimaju dvojica koji su se vidno radovali, pa i likovali, kad je Đinđić bio ubijen.

Tabloidi skaču na svaku svežu kost. Mesecima su mrcvarili publiku s ubistvom omiljene Vučićeve pevačice, onda su se dočepali gardista, odnosno Vuka Jeremića, a sad se šilje na pozadinu ubistva Zorana Đinđića, i to u širokom otkosu gde svako može biti kriv, a ne samo Nebojša Čović, i ne bi me iznenadilo da se utvrdi da je to bio udruženi zločinački poduhvat Saše Jankovića i Rodoljuba Šabića.

Njima se čini da su u političkoj utakmici svaka niskost i prostakluk dozvoljeni alat. Ne bih rekao da je plan loš. S njihove tačke gledišta. Ko još pamti vrednosti za koje su se zalagali pre deceniju i po? Ko će da se usudi da ih podseti o čemu su tada sanjali i kakav im je bio politički kredo?

Kopaju po leševima mladića izginulih u kasarni, po lešu streljanog Zorana, uz sasluženje gulanfera (u Beogradu moje mladosti izraz za mangupe bez ikakvog moralnog kodeksa).

Foto: Goranka Matić

Problem je u tome što se toj akciji nema šta usprotiviti osim moralnog zgražavanja. Sudski, proceduralno, oba slučaja – i gardisti i Đinđić – nikada nisu dovedeni do jasnog kraja – i otvoreno je više pitanja nego što ih je zatvoreno. A kad je tako onda je do političke zloupotrebe – a posebno u izborne svrhe – tek jedan korak.

Imao bih još da džangrizam o svemu i svačemu, ali se ne usuđujem. Evo i zašto.

U ponedeljak sam u "Blicu" parafrazirao tezu iznetu nešto ranije u "Vremenu" da su "Titovi propagandisti smislili efektnu frazu da ćemo raditi kao da će sto godina biti mir, a spremaćemo se kao da će sutra biti rat. Aleksandar Vučić to nije tako rekao, ali mi njegovo oduševljenje sopstvenom politikom, pa posle nekoliko minuta padanje u duboki očaj, liči na slično propagandističko trabunjanje."

Kad, u naređeni ponedeljak, Vučić se pozove na Tita i tu parolu, pred put u Moskvu gde za naše pare kupuje njihove avione.

Dakle, mislio sam da u ovom tekstu, o lauferima i gulanferima, pomenem i ono Titovo da priznaje samo sud svoje partije, ali me je strah da će nam se, ako ih na to podsetim, tako i dogoditi. Ako već nije. ¶

Zašto je i kako Jeremić obavestio generala Krgu

Povezivanje smrti gardista Dragana Jakovljevića i Dražena Milovanovića sa predsedničkim kandidatima i Vučićev javni istup u kome on proglašava za neprijatelje države i naroda ne samo Marka Đurišića i neke druge opozicione poslanike već i zaštitnika građana Sašu Jankovića, svedoči u kakvoj će se atmosferi odvijati ovi predsednički izbori. Oni su već na samom početku neregularni

Boris Tadić, lider Socijaldemokratske stranke i bivši predsjednik Srbije, spada u najveće zagovornike jedinstvenog izlaska građanske i demokratske opozicije na predsedničke i, ukoliko ih bude, na još jedne vanredne parlamentarne izbore. Međutim, aktualna politizacija i zloupotreba slučaja gardista ubijenih 5. oktobra 2004. u topčiderskoj kasarni otvorila su mnoga pitanja o onom što još čeka potencijalne predsedničke kandidate, pa i samog Tadića.

"Svakom je jasno da je reč o političkom teatru", kaže za "Vreme" Boris Tadić. "Sada ću vam objasniti mehanizam funkcionisanja Vučićevog kabineta, odnosno njegovog medijsko-teatarskog ili, medijskim jezikom rečeno, spinerskog dela. Tu, pored međunarodnih i domaćih spin doktora radi i nekoliko urednika tabloida – zna se i kojih, a neki su i sami priznali da su njihovi mediji funkcionisali kao deo Izbornog štaba SNS-a. Svi oni imaju prepoznatljiv rukopis. On počiva na čuvenim državnim udarima koji se dešavaju po regionu dosad nezabeleženom frekvencijom, a da se pritom ne mogu naći ni izvršioci ni oružje, i raznim državnim aferama koje zatrpavaju jedna drugu. Svi ti mozgovi za spinovanje ovako razmišljaju: aha, general Branko Krga je u nekom intervjuu rekao da mu je bilo čudno što ga je Vuk Jeremić obavestio o smrti gardista Dragana Jakovljevića i Dražena Milovanovića – hajde sada da proizvedemo utisak da Jeremić kao kandidat za predsednika Srbije ima nešto s tim. Istina ovde uopšte nije bitna, važno im je da javnost na osnovu laži poveruje da tu mora biti nečeg. To jest da građanima ostane gorak utisak u ustima i da se baci blato na potencijalnog predsedničkog kandidata. A pošto i ja slovim za jednog od mogućih kandidata, onda nastoje da i mene zakače – makar malo. Posle će se gledati da i još nekog zahvate ovom sramotnom akcijom, kada su je već pokrenuli i toliko investirali u nju".

"VREME": Kada ste vi saznali za smrt gardista Dragana Jakovljevića i Dražena Milovanovića u kasarni na Topčideru 5. oktobra 2004?

BORIS TADIĆ: Pretpostavljam, najkasnije sat vremena nakon što se to dogodilo. A da li me je o tome obavestio šef moga kabineta Miodrag Miki Rakić ili neko drugi – sada jednostavno ne mogu da se setim.

Možda ipak Vuk Jeremić?

Ne. U to vreme on je bio moj savetnik za međunarodne odnose i, koliko me sećanje služi, nalazio se na odsluženju vojnog roka... U svakom slučaju, sa Jeremićem tada nisam razgovarao o slučaju u Topčideru; o tome smo pričali tek ovih dana. Rekao mi je da je on informaciju o smrti Jakovljevića i Milovanovića dobio o Rakića. Naime, Rakića su zvali iz kabineta Svetozara Marovića, predsednika tadašnje državne zajednice Srbije i Crne Gore sa molbom da im pomognemo da stupe u kontakt sa načelnikom Generalštaba generalom Krgom, koji se nalazio na službenom putu u Nemačkoj... Za razliku od Marovića i njegovog kabineta, moji saradnici i ja imali smo odlično razvijenu međunarodnu saradnju. Evo kako je išlo: Generalštab i Ministarstvo odbrane – tada je ministar bio Prvoslav Davinić – nisu imali mogućnost da stupe u kontakt sa partnerima kod kojih se nalazio general Krga, pa su tražili pomoć od Marovića, a on od nas. To je i logično.

Ako dobro shvatam, Rakić je tražio od Jeremića da stupi u kontakt sa generalom Krgom?

Taj zahtev Rakić je postavio Jeremiću, čije je direktno zaduženje bila tehnička komunikacija sa svetom, sa svim međunarodnim institucijama. Problem se sastojao u tome što se sa generalom Krgom nije mogla uspostaviti telefonska veza...

Fotografije: Marko Rupena

Svi ti mozgovi za spinovanje ovako razmišljaju: aha, general Branko Krga je u nekom intervjuu rekao da mu je bilo čudno što ga je Vuk Jeremić obavestio o smrti gardista Dragana Jakovljevića i Dražena Milovanovića – hajde sada da proizvedemo utisak da Jeremić kao kandidat za predsednika Srbije ima nešto s tim. Istina ovde uopšte nije bitna, važno im je da javnost na osnovu laži poveruje da tu mora biti nečeg

»

Između Mikija Rakića i Vučića postojale su fundamentalne razlike

Ovih dana se mnogo pominje Miki Rakić. Što je on konkretno radio kao vaš šef kabineta?

Upravljao je čitavim administrativnim sistemom Predsedništva i koordinirao rad savetnika. Ali održavao vezu i sa Marovićevim i sa kabinetom predsednika Crne Gore Filipa Vujanovića. Prosto, imali smo složenu državu, jedan unikum u međunarodnom sistemu...

Zbog čega ste ga postavili za šefa kabineta?

Problem sa prethodnim predstavnicima Demokratske stranke na najvišim državnim položajima bila je slaba komunikacija sa stranačkim institucijama. Pre nego što ću biti izabran za predsednika Republike, Predsedništvo DS-a predložilo mi je Rakića za šefa kabineta jer je dobro znao stranačku infrastrukturu. Predlog sam prihvatio i sa Rakićem obavio razgovor kako da obavlja državni posao u slučaju da pobedimo na izborima. Kada se to desilo, dao sam mu instrukcije o načinu komuniciranja u domenima bezbednosti, spoljne politike i drugih aspekata u vezi sa predsednikom Republike. On tada formalno nije bio uključen u institucije bezbednosti. To se desilo tek kada smo formirali Savet za nacionalnu bezbednost.

Vi ste tako odlučili?

Jesam. Stekao sam poverenje u Rakića i uverenje da može da radi taj posao. Predsednik Saveta za nacionalnu bezbednost postao je predsednik Republike, a potpredsednik – predsednik Vlade. Imenovao sam Mikija Rakića za sekretara Saveta koji je imao i koordinirajuću ulogu u sektoru bezbednosti. On je taj posao izuzetno uspešno obavljao.

U javnosti se više puta govorilo o prijateljstvu Mikija Rakića i Aleksandra Vučića. Da li ste toga bili svjesni?

Reč je o sledećem. Rakić je, kao moj šef kabineta, imao i zaduženje da komunicira i sa drugim političkim strankama kako bismo mogli da održavamo stalni dijalog i postižemo dogovore oko najvažnijih državnih pitanja. Nikolić je odredio Vučića, Vojislav Koštunica – Aleksandra Nikitovića, Mlađan Dinkić sadašnjeg šefa Vučićevog kabineta Ivicu Kojića i tako dalje. Sasvim je normalo da je Miki Rakić s nekim od njih imao bolji, a s nekim ne tako dobar lični odnos. E, sad, da li su on i Vučić bili prijatelji? Vučić kaže da jesu. Ja ne mogu da sudim o tome. Ali, sigurno je da su u tom periodu između njih dvojice postojale suštinske, fundamentalne razlike...

Kakve?

Partija u kojoj je bio Vučić bila je protiv Evropske unije, a mi smo bili za; oni su bili promoteri nacionalizma, mi protiv svega toga... I da ne nabrajam dalje.

Ipak, da li je bilo koristi od Rakićevog kontakta ili prijateljstva sa Vučićem?

Sećate li se nasilnih, rušilačkih demonstracija nakon hapšenja Radovana Karadžića u kojima je izgubljen i jedan ljudski život? Vodili su ih tadašnji prvi ljudi Srpske radikalne stranke, Tomislav Nikolić i Aleksandar Vučić. U toj situaciji ne kontaktiram ja Nikolića, već sam dao nalog Rakiću da zove Vučića. On je bio koordinator službi bezbednosti, a policija je tražila ne samo operativnu, već i političku pomoć. To jest – da utičemo na inspiratore demonstracija da se počnu ponašati racionalno, a ne da potpiruju nasilje. I da vam odgovorim do kraja na pitanje – bilo je koristi jer se situacija na ulicama ipak postepeno smirila.

I Jeremić je krenuo da redom zove razne poznanike u nemačkim institucijama, jer sam ja, kao predsednik Srbije, imao obavezu i da održavam međunarodnu komunikaciju. Pretpostavljam da mu je najviše pomogao državni sekretar spoljnih poslova Germut Erlerder, koga smo obojica znali i koji je tada u okviru SPD-a bio zadužen za Balkan. Tako je Jeremić i došao do generala Krge.

Kako vam je posle izgledao zaključak vojno-istražnih organa da su gardisti Jakovljević i Milovanović ubili jedan drugog?

U prvi mah dopustite da je i to moguće. Ali, posle smo na Vrhovnom savetu odbrane vrlo otvoreno analizirali taj izveštaj i zaključili da ima bezbroj razloga za otvaranje nove istrage; Marović i Vujanović su tu odigrali važnu ulogu. Zato smo i imenovali advokata Božu Prelevića za predsednika nezavisne komisije. Kada su oni završili sa radom, izneli su uverljivu argumentaciju da je ubistvo gardista počinila treća osoba. Ja sam taj zaključak prihvatio. Međutim, to je sada deo pravne procedure koje tužilaštvo tek mora da dokaže.

Da li su ubijeni vojnici vidjeli nešto ili nekog? Na primjer – Ratka Mladića?

Veoma sam zabrinut zbog činjenice da je dokazni materijal velikim delom uništen na licu mesta. Zbog čega se to dogodilo? Iz nepažnje ili loše namere? Ta pitanja otvorena su do današnjeg dana.

Bilo je mnogo insinuacija o izvršiocima tog, po mom mišljenju, ubistva. Najznačajnija je ta da su oni videli Mladića ili nekog ko ga je štitio. Sada mogu da kažem da su nakon hapšenja Ratka Mladića napravljene analize njegovog i kretanja ljudi koji su ga štitili. Sve one su pokazale da se Mladić od 2003. nije nalazio u vojnim objektima. Oni koji šire takve glasine zapravo ometaju istragu u ovom slučaju. Ponoviću: na osnovu onoga šta sada znam o kretanju Ratka Mladića, gardisti Jakovljević i Milovanović nisu mogli vide u kasarni njega ili nekog ko ga je štitio. Inače, čim sam postao ministar odbrane 2003, po mom nalogu vojne institucije više nisu smele da kriju haške optuženike.

Kao Ratka Mladića?

I ne samo njega. Do tada to uopšte nije bilo zabranjeno. Tek posle mog naloga vojni organi morali su da hapse haške optuženike, ali i one koji su im pomagali.

U kom kontekstu vidite aktualizaciju smrti gardista Jakovljevića i Milovanovića? Koliko je to povezano sa izborima?

U potpunosti. Povezivanje njihove smrti sa predsedničkim kandidatima i Vučićev javni istup u kome on proglašava za neprijatelje države i naroda ne samo Marka Đurišića i neke druge opozicione poslanike, već i zaštitnika građana Sašu Jankovića, svedoči u kakvoj će se atmosferi odvijati ovi predsednički izbori. Oni su već na samom početku

neregularni. Pogledajte samo kako Vučić cinično govori o svojim političkim protivnicima kao ljudima "koji su već dobili izbore" i kako, opet cinično, kaže da će se potruditi da "pronađe kandidata koji im se možda može da suprotstavi". To je potpuno izlišan politički stil i opasan za demokratiju; to blaćenje predsedničkih kandidata podseća na Gebelsovo vreme. Izbori bi morali da se odvijaju bez bacanja kletvi i napada na lični kredibilitet kandidata. Sve to govori da su ovi predsednički izbori za Vučića životno važni.

Zašto?

Predsednički izbori su uvek bili politička prelomnica u Srbiji. Kada je Slobodan Milošević izgubio izbore 2000, to je izazvalo trenutnu promenu snaga; moj poraz 2012. od Tomislava Nikolića – isto tako.

Ali, kada ste izabrani za predsednika Srbije nije došlo do prelomnice o kojoj govorite. Bili ste u kohabitaciji sa premijerom Vojislavom Koštunicom...

Samo se radilo o vremenu... Kada sam ja prvi put dobio predsedničke izbore, politička snaga Koštunice i njegove partije počeli su da opadaju. Da bi opali do kraja, bilo je potrebno napraviti nekoliko međukoraka. Trebalo je da prođe neko vreme.

Sada se dosta govori da bi opozicija morala imati samo jednog kandidata na predsedničkim izborima...

Svako ko predlaže više kandidata za ove predsedničke izbore radi za Vučića! Tu nema dileme. Tako se cepa biračko telo opozicije. U ovom trenutku najvažnije je sabrati glasove da opozicioni kandidat uđe u drugi krug, a onda nastupa sasvim druga vrsta izborne matematike. Ponavljam – svako iz opozicije ko predlaže više kandidata na ovim izborima direktno radi za Vučića. Nije važno da li je on toga svesan ili ne. Takav isti slučaj imali smo na prošlim parlamentarnim izborima. Njihova svrha nije bila samo ulazak u Skupštinu – reč je bila, za svakoga ko iole politički razmišlja, o kvalifikacionoj utakmici za predsedničke izbore. Zato sam i na osnovu svog iskustva predložio jednu listu građanske i demokratske opozicije. Zašto je to Demokratska stranka u poslednjem trenutku odbila, pitanje je za njih, a ne za mene. Ali da smo tada imali jednu izbornu listu ne samo da bi bili mnogo jači u parlamentu, već bi sada i naš kandidat imao kud i kamo veću snagu i bolju poziciju i danas bismo bili druga najjača politička opcija.

Sa Jeremićem tada nisam razgovarao o slučaju u Topčideru; o tome smo pričali tek ovih dana. Rekao mi je da je on informaciju o smrti Jakovljevića i Milovanovića dobio od Rakića. Naime, Rakića su zvali iz kabineta Svetozara Marovića, sa molbom da im pomognemo da stupe u kontakt sa načelnikom Generalštaba generalom Krgom, koji se nalazio na službenom putu Nemačkoj. I Jeremić je krenuo da redom zove razne poznanike u nemačkim institucijama. Tako je i došao do generala Krge

Kako doći do tog jedinstvenog kandidata opozicije?

Odgovornost potencijalnih kandidata je nezaobilazna i oni moraju da sednu i postignu dogovor. Ne smeju da podstiču jedan drugoga na kandidaturu već da ozbiljno komuniciraju i postignu najbolje rešenje. U suprotnom, ako građanska i demokratska opozicija bude imala više kandidata, tada ćemo u drugom krugu imati Nikolića i Vojislava Šešelja. Pa neka sada građani zamisle kao će izgledati atmosfera u državi između ta dva izborna kruga; neka samo pomisle kako će se osećati ako protukandidati budu dvojica prononsiranih nacionalista i šovinista – jedan otvoreni, drugi prikriveni – dva čoveka koji su deceniju unosili zastrašujuću mržnju u naš politički život.

A što ako se Vučić kandidira?

Isto je. Kakva je razlika između Vučića, Nikolića, Šešelja? Opet bismo imali dvojicu srpskih radikala u drugom krugu predsedničkih izbora. Da se to ne bi dogodilo, izuzetno je važno da opozicija ima jednog kandidata.

Ako vas pitam da li razmišljate o kandidaturi, vi mi nećete odgovoriti...

Neću vam odgovoriti iz razloga elementarne političke logike. Ovo je trenutak kada se borimo protiv Vučićeve politike, pa time i protiv njegovog kandidata. Kada već to čine, bolje da napadaju više potencijalnih kandidata iz redova opozicije, jer to povećava verovatnoću da veći broj građana prozre suštinu te politike zastrašivanja i blaćenja.

Zar sada niste u kontradikciji sa onim što ste rekli o jedinstvenom kandidatu opozicije?

Nisam. Mi tek moramo da dođemo do »

Mogu da kažem da su nakon hapšenja Ratka Mladića napravljene analize njegovog i kretanja ljudi koji su ga štitili. Sve one su pokazale da se Mladić od 2003. nije nalazio u vojnim objektima. Oni koji šire takve glasine zapravo ometaju istragu u ovom slučaju. Ponoviću: na osnovu onoga šta sada znam o kretanju Ratka Mladića, gardisti Jakovljević i Milovanović nisu mogli vide u kasarni njega ili nekog ko ga je štitio

jednog kandidata, a do tada da maksimalno raširimo Vučićev front. Što se moje stranke i mene tiče, mi ni u jednom trenutku nećemo naše interese stavljati iznad opštih. Lično sam spreman – ako ne budem kandidat za predsednika Republike – da učinim sve kako bih pomogao onome se bude suprotstavio Vučiću ili nekom njegovom kandidatu. I to ne samo da učestvujem u kampanji, nego i da druge potencijalne kandidate lišim tog egoističnog aspekta politike. Inače, čuo sam i za školu mišljenja da je mala verovatnoća da možemo pobediti Vučića ili njegovog kandidata, pa da je u tom slučaju nebitno koliko ima lista. To su katastrofalni stavovi i jačaju Vučića u dužem vremenskom intervalu. Nažalost, tako je dosta dugo radila i opozicija.

Postoje li kandidati opozicije koji mogu da pobjede na predsjedničkim izborima?

Mislim da i Jeremić i Janković mogu imati taj potencijal. A da li je zaista tako – to se vidi tek na izborima. Takvo je moje iskustvo. Pravo da vam kažem, ni za sebe nisam znao da li imam ili ne potencijal za pobedu. Ispostavilo se da sam ga dva puta imao, a treći put nisam. Zoran Đinđić je pronašao Koštunicu svestan da sam ne bi mogao da dobije predsedničke izbore. Da li je to podrazumevalo da je Koštunica idealan kandidat za predsednika Republike? Ne – to je sasvim nešto drugo; on je bio idealan kandidat da pobedi na predsedničkim izborima.

I ja, kao potencijalni predsednički kandidat svih ovih meseci razgovaram sa ostalim kandidatima u potrazi za onim koji može da pobedi. Mora se objediniti energija stranaka, sav ljudski i materijalni potencijal u ovim predsedničkim izborima. To je vrlo kompleksna politička arhitektura, ali je moguća. To smo uradili 2000, a možemo i sada. Zato moj predlog glasi: jedan predsednički kandidat i jedna stranačka lista koja je, koliko god je moguće, ideološki i strateški koherentna. Sem predsedničkog kandidata koji mora, ne moraju sve stranke biti čak ni za Evropsku uniju, ali sve moraju podržavati ljudska prava, demokratske vrednosti, ekonomski razvoj, stabilnost društva – sve ono što, u stvari, Vučić ne proizvodi svojom politikom. Taj opozicioni blok mogao bi da ima svoja tela i svoje organe; mogao bi i da mu predsedava onaj kandidat koji ima manji potencijal da pobedi na predsedničkim izborima. A ukoliko bude i parlamentarnih izbora – što je sasvim moguće – onaj kandidat koji ne izađe na predsedničke izbore, može da bude kandidat za premijera ili gradonačelnika, jer ima značajnu podršku građana.

Moramo konačno napraviti jedan racionalan sistem i krenuti u kampanju. Pojedinačno, kao stranke, nemamo materijalnih resursa za vođenje izborne trke, a zajedno ih možemo naći; pojedinačno nemamo dovoljno ljudi obučenih za kontrolu biračkog procesa, a zajedno i više nego što je potrebno. Samo na taj način možemo raditi kampanju od vrata do vrata i aktivirati sve one ljude koji nisu u strankama da svojim autoritetom pomognu u jednom izuzetno važnom trenutku za zemlju.

Ukoliko pobjedi kandidat opozicije i dođe do kohabitacije, što on može uraditi sa položaja predsjednika Srbije? Kolika je stvarno njegova moć?

Veća nego što sam je imao ja u takvom položaju sa Koštunicom. Predsednik Republike je predsedavajući Saveta za nacionalnu bezbednosti i ima značajnu ulogu u koordinaciji takozvane obaveštajne zajednice. Takođe, može da pokrene čitav niz inicijativa kada je reč o bezbednosti, a to je u izvršnom i socijalnom smislu jako važno za funkcionisanje države. Zašto Nikolić ne koristi te mogućnosti? Pa ja i ne znam da li je on ikad sazvao Savet za nacionalnu bezbednost. Da li je to iko primetio? On je tu svoju ustavnu i zakonsku obavezu potpuno prepustio sekretaru Saveta za nacionalnu bezbednost Aleksandru Vučiću. To je pravno apsurdno. Vučić sada ima tri funkcije: on je premijer i potpredsednik Saveta za bezbednost i kao sekretar ovog tela koordinator svih službi. To je enormna vlast u rukama jednog čoveka i sasvim je moguće da on veliki deo svoje moć i crpi iz poslednje dve funkcije. ¶

FILIP ŠVARM

TEOFIL PANČIĆ

Politička biseksualnost

Međusobno ideološki suprotstavljeni "pridržavači" Vučićevog monumenta udruženo prokazuju "neprincipijelnost" udruživanja njegovih protivnika

Da li je neko već u javnost lansirao kategoriju *političkih biseksualaca*, ili sam ja taj inovator? Kako god, Aleksandar Vučić po svemu mi deluje kao jedan baš takav egzemplar: namiguje i levo i desno, bez predrasuda, a i "ljubavne" ponude mu uredno stižu sa obeju strana. Štaviše, čak mu ni potencijalni partneri naizgled nespojivih provenijencija nisu u zavadi; u najgorem slučaju, trpeljivo se ignorišu.

Dobro, dosta je tobožnjih lascivnosti. Ova metafora je bila neophodna, a stvar je zapravo sasvim ozbiljna. Na stranu neposredni akteri, tj. neobično živopisne stranke koje s njim koaliraju: od kvazilevičara u nekoliko kolona, preko sparušenih Ravnogoraca i živopisnih malovaroških kleptokratskih barona, pa do interesne udruge jednog muftije. Ovde više ciljam na prononsirane "javne podržavaoce" Vučićeve politike: njih ima i među protokolisanim evro(atlanskim) fanaticima koliko i među zakletim putinofilima, koji bi bili najsrećniji da čuju da je Srbija osvanula kao najnovija gubernija kremaljskog carstva. Zanimljivo je kako i jedni i drugi nežno vole i ritualno slave Vučića i njegovu kamarilu, i kako iznalaze sve domišljatije načine da nas ubede da moramo čvrsto sa se držimo "vučićevskog puta" koji, eto, možda nije idealan, ali nam je jedina stvarna garancija da ćemo "ostati na evropskom putu", ili pak, naoborot, da ćemo "sačuvati suverenitet" i polako ali sigurno se iskrasti iz te grešne Jevrope i pasti u toplo naručje ruskome međedu.

Pa dobro, nije ni to retkost: da se razne neveste otimaju o istog đuvegiju. Ali se te neveste, iz razumljivih razloga, baš i ne vole, nego olajavaju jedna drugu na pasja preskakala, ne bi li ogadile konkurenciju kod onoga za koje njihovo srce kuca. Ovde, megjutoa, nema čak ni toga: kad ste čuli, evo čisto za primer, da Nebojša Krstić napada Željka Cvijanovića, ili da Anđelković Dragomir ritualno proklinje, šta znam, Nikolu Samardžića? Ma jok, nema šanse: mada po svemu suprotnih (geo)političkih nazora i preferencija, ti se dilberi čuvaju međusobnih konfrontacija, nego se umesto toga složno razračunavaju sa onima koje – s dobrim ili manje dobrim razlozima – smatraju potencijalno nezgodnim protivnicima aktuelne vlasti, kao pseudonima Aleksandra Vučića. Štaviše, najčešće svako od njih "duži" one koji bi mu nominalno trebali biti bliski, jer se bar u teoriji zalažu za nešto slično; ali bez Vučića ili čak protiv Vučića...

E sad, zašto mi je sve ovo važno za današnju priču? Recimo da je neposredan povod tekst Sande Rašković Ivić (NSPM) koja se eksplicitno zalaže za svaku ostvarivu formu zajedničkog opozicionog delovanja bez obzira na sve, u ponečemu nepremostive razlike, argumentujući – po meni, u toj stvari sasvim ispravno – da se ovde radi o odbrani elementarnog načela unutrašnje političke slobode u samoj Srbiji. Jer je bez nje i svaka druga politika, bilo kojeg predznaka, zapravo neostvariva. To jest, jedino što je ostvarivo bez slobodne štampe i debate i normalnih uslova odvijanja političkog i javnog života – ergo, svega čega pretežno ili uopšte nema u vučićizovanoj Srbiji – jeste bezrezervna poslušnost Vučić-gospodaru i njegovim hirovima. A on ni sam, to je bar dokazano, nikada ne zna hoće li osvanuti na istoj strani sveta na kojoj je zanoćio, i vice versa.

Strategija biseksualno raspoređenih "pridržavača" Vučićevog monumenta u prirodnoj veličini sastoji se od ukazivanja na neprincipijelnost, odatle i "nenormalnost", bilo kakvog zajedničkog delovanja protivnika sadašnje vlasti koji dolaze s različitih ideoloških polova. Okej, formalno gledano, to je zaista tako. Ali, ako je već tako, onda imam dva pitanja: prvo, zašto se vi tako ne ponašate? Drugo, i mnogo važnije: zašto se sve što se naziva opozicijom (ne samo političari i političke stranke) danas u Srbiji tako ponaša? Zato što su to neki zli, ili bar razmaženi, pokvareni, nedokazani ili naprosto glupi ljudi, koji ne razumeju o čemu se ovde radi? Pa, neće biti; biće da ih na to teraju okolnosti, a te okolnosti presudno kreira vlast, a vlast je samo pseudonim Aleksandra Vučića. Jednom smo se već penjali na to uže – u vreme Slobodana Miloševića. I on je stvarao i uporno održavao *apsolutno nenormalnu* društvenu atmosferu u Srbiji, nezdravu i neodrživu na duži rok, i ona je – posle kojekakvih lutanja – prirodno vodila ka pragmatičnom udruživanju njegovih političkih protivnika, bez obzira na nepremostive razlike koje su ih inače delile. Zahvaljujući tome, na kraju su uspeli da ga nadvladaju i sruše. S druge strane, zahvaljujući opet isto tome, ono što su stvorili nakon njega bilo je tako nesolidno, sapeto, u koječemu čak mrtvorođeno. I bilo je tako prokleto lako kritikovati ih zbog toga, zaboravljajući da je ta neprirodna situacija udruživanja kusog i repatog bila nametnuta nenormalnošću političko-društvenog ambijenta koju je presudno kreirao Milošević. E, zato se protiv njega konačno udružila sva opozicija (osim radikala, koji nisu ni bili opozicija, i to ne tek zato što su sedeli u vladi).

Danas Vučić u globalu ponavlja ono što je radio Milošević, radikali su i dalje ne-opozicija, a svi ostali polako ali sigurno bivaju saterani u neku formu ujedinjenja kao načina preživljavanja. Da, to nije "normalno". Ne, niko normalan to u osnovi ne želi. Ali da, nema drugog načina. Zašto je to tako i mora li tako da bude, neka bisex-pridržavaoci njegovog premijerskog veličanstva ne pitaju one s druge strane, nego svog poslodavca. ¶

Ministarka sa naslovne strane

Počela je kao potpredsednica stranke i ministarka energetike, nastavila je kao potpredsednica stranke, potpredsednica Vlade Srbije i ministarka građevinarstva. Posle izbora 2016, izgubila je potpredsedničko mesto u stranci. A s premijerom i šefom stranke koji više ne može da sastavi ni 150 dana vlade, a da ne proturi ideju o vanrednim izborima – sve je nesigurnija

Naslovnica sa Zoranom Mihajlović prošlonedeljnog broja "Ekspresa" mogla je navesti na pogrešan zaključak: da je prema pisanju sajta "Cenzolovka" cenzurisani intervju Vučićeve ministarke u nedeljniku čiji je vlasnik Goran Veselinović, poznatiji kao Vučićev "čovek" u medijskom biznisu oglašavanja, na kraju, ipak objavljen. To se moglo pomisliti, ako ni zbog čega drugog, a ono zbog identične ministarkine fotografije s povučene naslovnice. Samo je naslov sada bio drugačiji: "Sporni troškovi Zorane Mihajlović: Kartica kao krtica." Kome se to, opet, zamerila ministarka i koliko će je to koštati?

SLUČAJ EKSPRES

Prošlonedeljna naslovna strana "Ekspresa" u najboljem maniru tabloidnog blaćenja samo je potvrdila da Zorana Mihajlović jeste cenzurisana, i da septembarski intervju s njom nije objavljen zato što joj, izgleda, po mišljenju s vrha, promocija, u ovom trenutku, nije dozvoljena. A to je u saopštenju "Ekspresa" i naglašeno, da se na kolegijumima raspravljalo "zašto bismo mi ("Ekspres", prim. aut.) radili PR ministarki pogotovo što su je novine ionako pune". A da je Branko Miljuš kazao da je intervju obećao ministarkinom portparolu Svetomiru Marjanoviću, inače medijskoj čaršiji poznatom po istaknutim poslovima koje je dvehiljaditih obavljao uglavnom sa Draganom J. Vučićevićem u tabloidima "Nacional", "Kurir" (prva postavka, prim. aut.), zatim "Press", a za vakta naprednjačkog režima – u "Blicu", odakle odlazi da savetuje ministarku Mihajlović.

U zvaničnom saopštenju "Ekspresa" povodom "Cenzolovkinog" teksta o "cenzuri u vrhu vlasti" redakcija je pozvala Miljuša da objasni kako se intervju našao u pripremi za štampu kada je "vlasnik 'Ekspresa', pred svim svedocima, rekao Miljušu da sačeka sa intervjuom", te da "vlasnici imaju prava da odlučuju o svojim novinama".

Na stranu to što redakcija "Ekspresa" veruje da je potpuno normalno da vlasnik ima pravo da se meša u uređivanje novina i da zaustavi objavljivanje bilo kog teksta ako mu nije po volji – nisu jedini koji ne znaju zakon niti brinu o standardima profesije. Za slabije upućene u slučaj ministarke građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture u nedeljniku "Ekspres" podsetimo da je Branko Miljuš za sajt "Cenzolovka" (8. decembra) rekao da je intervju sa Zoranom Mihajlović trebalo da bude u novinama još u septembru ove godine, ali je Veselinović tražio da ga povuče iz pripreme za štampu. Miljuš je poslušao vlasnika. Posle je, kaže, zbog toga dao otkaz. Na mesto glavnog i odgovornog urednika došao je Ivan Cvejić, koji je upamćen uglavnom kao glavni i odgovorni urednik agencije Beta (od 2007).

Novom gloduru Cvejiću je, samo osam dana pošto je Miljuš za "Cenzolovku" ispričao zašto je dao otkaz, zapalo da potpiše naslovnu stranu o "spornim troškovima Zorane Mihajlović". Ista fotografija iz zabranjenog intervjua ovog puta ilustrovala je priču o tome koliko je ministarka para sa viza kartice Vlade Srbije dala na krpice, parfeme i suši po Njujorku i Italiji pre dve godine. E sad, ako je onaj neobjavljeni intervju bio čista ministarkina promocija koja se kuvala nekoliko meseci dok nije prekuvana, ova afera "kartica" je izvađena iz zamrzivača i podgrejana na brzaka. Možda ju je Zorana Mihajlović izazvala svojom šetnjom po neprijateljskim medijima ("Cenzolovka", TV N1) pa ju je trebalo neizostavno ućutkati. Samo što je za svake novine koje drže do svog statusa pomalo neugledno da se na naslovnoj strani pojavi bajata priča – od pre godinu i više dana – a ova o ministarkinoj viza kartici kojom se bahati po inostranstvu to jeste. O tome su pisali septembra 2015. "Alo", "Informer" i još neki tabloidi. A posebno su se bavili pitanjem otkud joj keš da namiri minus od oko milion i po dinara koji je napravila na službenoj kartici. I sad je "Ekspres" objavio taj isti spisak troškova sa ministarkinih putovanja od pre dve godine insistirajući na činjenici da je bez obzira na to što je dug izmirila, trošila novac mimo pravila propisanih za službenu karticu. U izjavi za "Ekspres" ministarka se, mora se priznati, s pravom pita kako to da su samo podaci o trošenju njene službene kartice (koju je, tvrdi, u međuvremenu vratila) "nekim čudnim putevima iz sekretarijata Vlade Srbije dospeli do medija". Iako je danas "verovatno jedini član Vlade Srbije koji nema i ne koristi službenu karticu".

ZAŠTO TRPIŠ ZORANU

Da se razumemo, imala je ministarka Mihajlović više afera otkako je jedna od istaknutijih žena iz naprednjačkog režima. Ipak, ni zbog jedne nije kažnjena, smenjena ili bilo šta slično. U slučaju ove "kartica" afere kao i u slučaju, recimo, afere "Čajetina" – kad je umalo poklonila 2200 hektara državne zemlje privatnom preduzeću, Aleksandar Vučić ju je svaki put zaštitio. Nikad je, međutim, nije zaštitio od medija koji slove za njemu bliske i odane. Naprotiv, čini se da je upravo Zorana Mihajlović izuzetak kojim režimski

Foto: Tanjug

mediji dokazuju svoju "objektivnost", ali i "zabrinutost" za premijera Vučića i SNS. Tako je na primer "Informer" prošle godine objavio naslovnu stranu "Ljudi, ima li pilota u avionu zvanom Srbija? – Vučiću, jesi li glup, lud ili naivan kad trpiš ovu Zoranu?" Uz objašnjenje da je "premijer još bio na putu u SAD kad je Zorana Mihajlović požurila da samu sebe predstavi kao novu šeficu Vlade Srbije". I kako je zbog toga bio pravi haos u vladi i tako sve to uz preporuku Vučiću da "zavede red u SNS" (3. jun 2015, "Informer"). Takvih primera u arhivama raznih tabloida ima sasvim dovoljno, ali ovaj konkretan u "Informeru" je značajan zato što je objavljen nekoliko dana pošto je Zorana Mihajlović na Izbornoj Skupštini SNS-a (28. maj) izgubila potpredsedničko mesto, verovatno s namerom da joj se pokaže kako joj ne samo u stranci, nego ni u vladi – nije mesto. I da će, pre ili kasnije, kako je izgubila potpredsedničku funkciju u stranci, izgubiti i državnu funkciju.

Ukratko, neko ko baš i nije upućen u *tabloidnu scenu* ne bi valjalo da pomisli kako to sad odjednom mediji bliski Aleksandru Vučiću imaju nešto protiv ministarke Mihajlović. Ne, traje to odavno. Ovaj slučaj nedeljnika "Ekspres" je drugačiji samo zato što je ovo prvi javnosti poznat slučaj da urađeni intervju s nekim Vučićevim ministrom u mediju koji slovi za blizak Vučiću, na kraju bude doslovno zabranjen. I to baš intervju sa Zoranom Mihajlović, koju bije loš glas ne samo u režimskim medijima nego i u SNS-u da je bezgranično ambiciozna, ali i nelojalna partiji, spremna da u svakom trenutku bude "Vučić umesto Vučića" ukoliko bi to okolnosti dozvolile. Na kraju krajeva, i ozbiljna pretnja nekakvom "cepanju SNS-a" koji naslućuju samo medijsko-partijski dvorjani vazda u brizi za premijerovo zdravlje. Uglavnom, oni koji redovno preko Pinka i "Informera" upozoravaju na *državne udare* i *petokolonaške akcije* protiv Vučića. Medijski slučaj ministarke Mihajlović je, po svemu sudeći, iz te fioke. Zašto baš u ovom trenutku? Pa valjda zato što se i Zorana Mihajlović nada da bi mogla osvanuti kao naprednjačka takmičarka za predsedničkog kandidata, što kao opcija nije nikakva tajna u dvorskim krugovima. Naprotiv, to su potvrdila i ministarkina sporadična koškanja sa Tomislavom Nikolićem i Ivicom Dačićem po tabloidima, da ne ulazimo sad baš u sitna crevca odnosa na dvoru. Ovde su pre svega pitanja ko je Zorana Mihajlović, otkud među dvorjanima toliki animozitet prema njoj i da li iza njega stoji Aleksandar Vučić ili je bar ovoga puta potpuno nevin?

SRPSKA VERZIJA KOLINDE

Zorana Mihajlović je postala članica SNS-a 2010. godine, ali je brzo napredovala. Posle dve i po godine, septembra 2012, izabrana je za potpredsednicu stranke. Ministarka energetike, razvoja i zaštite životne sredine u Vladi Srbije bila je od jula 2012. do aprila 2014. Od 28. maja 2016. godine više nije potpredsednica stranke, na tom mestu ju je zamenila Marija Obradović. Zorana Mihajlović je tada na Skupštini SNS-a izabrana za članicu Predsedništva.

Potpredsednica Vlade Srbije i ministarka građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture postala je u Vučićevoj vladi 2014. A na istim je funkcijama i posle izbora 2016, od avgusta ove godine kada je formirana nova vlada. To je ukratko njena naprednjačka politička karijera.

Inače je rođena u Tuzli, u tadašnjoj Socijalističkoj Republici BiH. Osnovnu i srednju školu završila je u Beogradu. Diplomirala je, magistrirala i doktorirala na beogradskom Ekonomskom fakultetu. Radila je u Prvoj ekonomskoj školi i firmi "Premier keramika". Od 1996. do 2006. godine bila je zaposlena u Elektroprivredi Srbije – Javnom preduzeću za prenos električne energije "Elektroistok".

Bila je i savetnica potpredsednika Vlade Srbije Miroljuba Labusa za energetiku i politiku zaštite životne sredine od 2004. do 2006. Sve to vreme, do 2007. članica je Upravnog odbora EPS-a. Posle toga bila je zaposlena u JP Aerodrom "Nikola Tesla" kao savetnica generalnog direktora. Paralelno teče i njeno univerzitetsko napredovanje. Zvanje naučne saradnice stekla je 2006. godine na Ekonomskom fakultetu u Beogradu, a zvanje docentkinje 2008. godine. Od iste godine zaposlena je na Fakultetu za biofarming i Fakultetu za međunarodnu ekonomiju Megatrend univerziteta. Do 2010. godine obavljala je poslove savetnice za energetiku predsednika Vlade Republike

»

NOVOGODIŠNJI POKLON!

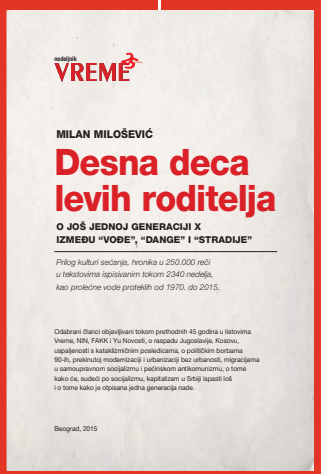
Uz svaku knjigu kupljenu do 20. januara 2017. dobijate besplatno 4 meseca pretplate na internet izdanje!

informacije na 011/3234-774 ili www.vreme.com

Srpske Milorada Dodika. A onda je ušla u SNS. Još jedan detalj iz njene biografije je čini zanimljivom u čaršijskim pričama "ko stoji iza ove žene", a to je svakako članstvo u organizaciji "East-West Bridge". Otud i politička legenda o tome kako je ministarka Mihajlović "sastojak" u Vučićevoj vladi po meri Zapada, tačnije da je u Vučićevom kabinetu zagovornica evroatlantskih integracija s akcentom na "atlantske". Uz epitet "atlantske" ide pod ruku i lepo zapakovan političko-marketinški paket o mogućoj srpskoj verziji Kolinde Grabar Kitarović, odnosno mogućoj kandidatkinji za mesto prve predsednice Srbije. Ministarkini sukobi sa Dušanom Bajatovićem i Tomislavom Nikolićem u tom su ključu često čitani kao sukob prozapadnog i proruskih kadrova u političkom establišmentu Srbije.

Zorana Mihajlović je brzo napredovala u stranci i zato što je preuzela ulogu naprednjačke promoterke takozvanih Vučićevih reformi, što joj je očigledno u stranci i ostavljeno, velikodušno, kao posao kojim je malo ko među naprednjacima želeo da se bavi. Ona je, za razliku od današnjeg vrlo pristojnog i ponekad čak i otvorenog odnosa prema medijima koji nisu režimski, u vreme dok je bila potpredsednica SNS-a i vrlo aktivna u predizbornim kampanjama, umela neprimereno da napada medije koji nisu bili bliski vladajućoj koaliciji. Jednom se na Mihajlovićkinom nišanu našla čak i TV Hepi, kojom je ministarka ilustrovala prljavu kampanju pred izbore 2014, tvrdeći da je Predrag Ranković Peconi "promenio programsku šemu" tako što je u "Ćirilicu" doveden samo jedan gost – Dragan Đilas, tadašnji predsednik DS-a, koji "svojim novcem kupuje svoje termine i priča potpune neistine (TV Pink, 11. 2. 2014)" Nisu, tada, bolje prošli ni "Vreme" i "Novi magazin" prema kojima se, kako je kazala, stiče utisak da se plaćaju istraživanja kako bi neko objašnjavao da će SNS sigurno pobediti, te da je "besmisleno reći da SNS i Vučić drže sve medije". Po pisanju "Blica" i "Danasa", kazala je ministarka u kampanji, "ispada da je SNS kriminalizovana".

A ŠTA KAŽE ĐUKA?

Danas, međutim, kad je sama napadnuta i to u režimskim medijima, sasvim smireno izgovara da se ne meša u uređivačku politiku bilo kog medija, da izuzetno poštuje slobodu štampe. O cenzurisanom intervjuu u "Ekspresu" kazala je da je bila neprijatno iznenađena kada je saznala da je intervju stopiran i dodala da poštuje samostalnost u određivanju uređivačke politike medija, kao i da su "slobodni i objektivni mediji jedan od važnih stubova svakog demokratskog društva".

Razume se onda zašto Vladimir Đukanović, poslanik i voditelj emisije "Kafa sa Đukom", o novim medijskim aktivnostima svoje partijske koleginice i ministarke poslednjih dana priča ovako: "Zorana Mihajlović je mrtva, 'ladna dala izjavu za Cenzolovku, u nameštenom tekstu sa nameštenim pitanjima, gde je ona tražila da se tako nešto objavi". Inače, Vladimir Đukanović poslednje dve godine kao da ima

Čini se da je upravo Zorana Mihajlović izuzetak kojim režimski mediji dokazuju svoju "objektivnost", ali i "zabrinutost" za premijera Vučića i SNS

neku vrstu posebne dozvole i zaduženja u stranci za disciplinovanje Zorane Mihajlović. Čini se da je Đukanović u tom periodu neuporedivo više vremena trošio na prozivanje ministarke Mihajlović nego opozicionih prvaka, animozitet je toliko otišao daleko da je uoči izbora 2016. Đukanović tvrdio da ne želi da bude ni poslanik, ne samo zato što hoće da se posveti daljem školovanju nego i zbog razočaranja u mnoge u vrhu stranke koji se kriju iza lika i dela premijera Vučića, a u stvari rade na njegovom slabljenju. Naravno, posebno mesto među takvim perjanicama SNS-a prema tadašnjim Đukanovićevim rečima ima Zorana Mihajlović.

U vrlo kratkom roku Zorana Mihajlović je napravila dva ozbiljna gafa u pogledu nešto slobodnijeg govora prema stranačkim kolegama. Na TV N1, gostujući kod Jugoslava Ćosića, na pitanje da li podržava šta radi SNS u Skupštini odgovorila je: "Ne znam da li podržavam ili ne šta SNS radi. Možemo da se volimo ili ne volimo, ali moramo da se poštujemo i da naučimo da razgovaramo."

Dežurni Đukanović joj je odmah odgovorio: "Hvala joj na tako – 'snažnoj' podršci. Ruku pod ruku ona i Radulović. Doduše, tako 'snažno' ćemo i mi poslanici SNS-a da je podržimo kada dođe da brani neki zakon." ("Alo", 14. decembar)

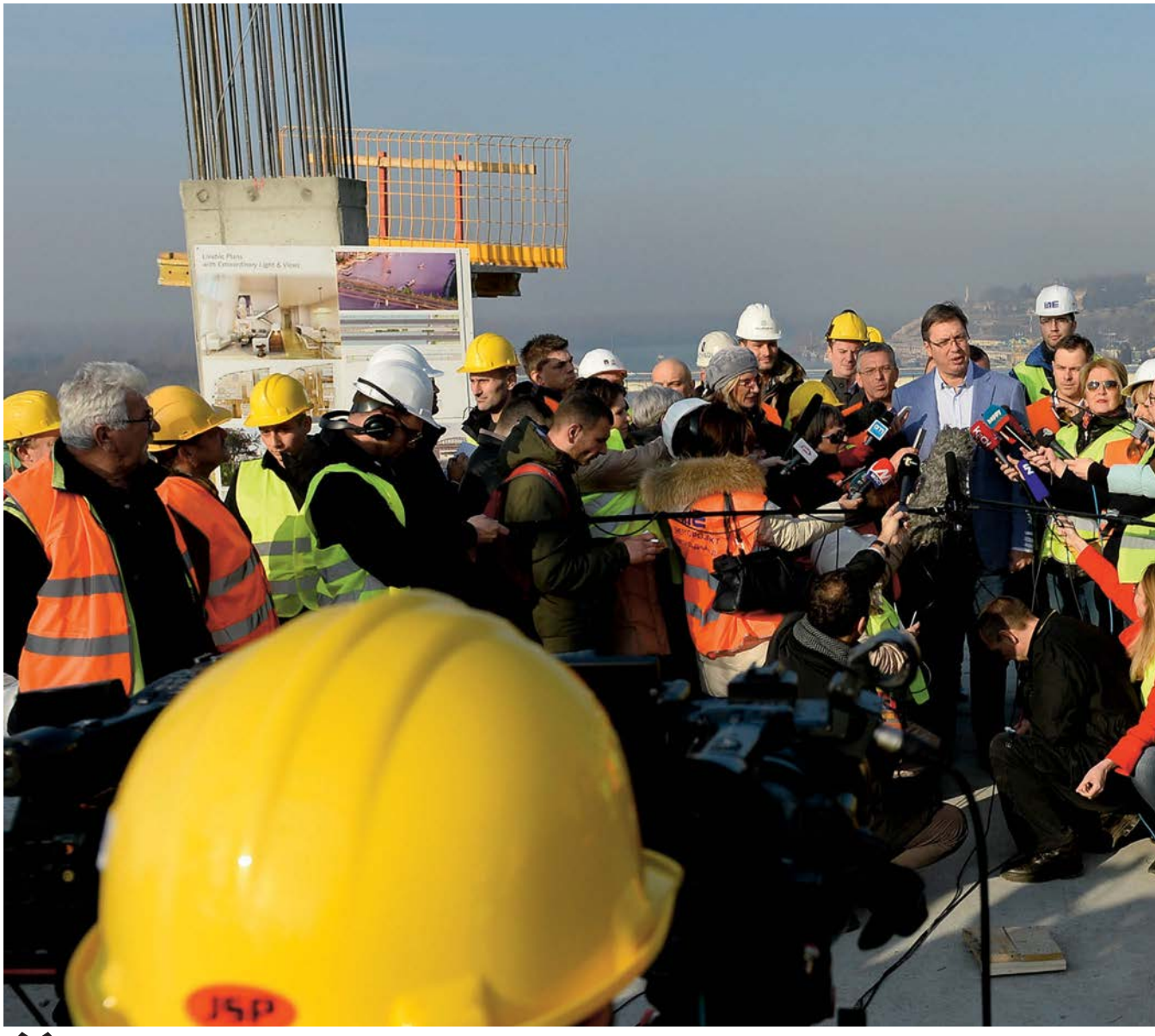
Recimo mesec dana ranije u tabloidnim prepucavanjima sa radikalima i Vojislavom Šešeljem, ministarka u Vučićevoj vladi kojoj je, kada je došla u SNS predsednik bio niko drugi do Tomislav Nikolić, o radikalima je kazala ovo: "Naravno da smetam radikalima i njihovom predsedniku Vojislavu Šešelju od čije su politike građani dobili samo rat, bedu, mafijaše, benzin u plastičnim flašama, od čije su politike mnoge majke zaplakale, a mnoga deca otišla iz Srbije. Naravno da smetam radikalima, jer ih stalno i stalno podsećam na sve ono što su uradili građanima Srbije." ("Alo", 16. novembar)

Koliko god da su i premijer i predsednik države raskrstili sa svojom radikalskom prošlošću i više ih sem opozicije i ponekog medija niko i ne podseća na taj deo njihove istorije, u vreme kada je zvanična politika jednoumlja "s vrha" insistiranje na dosovskom uništavanju svega što je u Srbiji vredelo, ovakve razbarušene izjave baš u dosovskom maniru ne priliče jednoj od istaknutijih članica vlade i vladajuće stranke. Ovom se izjavom, htela – ne htela, ministarka Mihajlović prilično distancirala od stranke čija je članica Predsedništva.

Kuda se tačno uputila Zorana Mihajlović, teško je u ovom trenutku znati. Čini se da je njen uticaj u državnim strukturama počeo da slabi kao i uticaj u partiji, koji istina nikad i nije bio na zavidnom nivou, ali kažimo to ovako: Počela je kao potpredsednica stranke i ministarka energetike, nastavila je kao potpredsednica stranke, potpredsednica Vlade Srbije i ministarka građevinarstva. Posle izbora 2016, izgubila je potpredsedničko mesto u stranci.

A s premijerom i šefom stranke koji više ne može da sastavi ni 150 dana vlade, a da ne proturi ideju o vanrednim izborima – sve je nesigurnija. ¶

ZORA DRČELIĆ

Život u realnosti i statistici

Da li se građanima bez osnova prikazuje da su u Srbiji istovremeno na delu i reforme i rast zaposlenosti i standarda? Ili, konkretno, da li je tačna statistika koja pokazuje spektakularan rast zaposlenosti i plate od oko 400 evra u proseku? Zanemarićemo ovom prilikom tvrdnju predsednika vlade da "mi, bre, imamo 500 evra platu, i nemoj da se lažemo"

Jedna od stvari kojom se vlada Srbije, njen predsednik, njeni ministri, kao i poslanici vladajuće većine u Skupštini Srbije najčešće hvale jeste ekonomski oporavak zemlje. Ovo je i večita (rezervna) tema maratonskih skupštinskih zasedanja, učestalih konferencija za novinare i još učestalijih saopštenja i izjava raznih funkcionera iz vlasti, koja se svodi na sledeće: koliko su "žuti" opljačkali i upropastili zemlju u periodu 2008–2012 (mada sudskih presuda nema ni za lek), koliko su stotina hiljada radnih mesta ugasili, i uopšte doveli zemlju na rub bankrota i propasti, da bi potom došla napredna vlast, i polako, marljivim i upornim radom, radom i radom počela da preokreće trendove, privlači

GOSPODAR BROJEVA I POSTOTAKA: A. Vučić u obilasku "Beograda na vodi"
Foto: Tanja Valič /Tanjug

strane investitore, upošljava ljude (ne stranački!), vraća dugove, smanjuje deficit, i sve tome slično, u manjim ili većim superlativima.

Kako to izgleda u praksi, može pokazati primer iz Skupštine, jedne od vedeta i oličenja vlasti SNS-a, ministra unutrašnjih poslova dr Nebojše Stefanovića. Govoreći na navrat-nanos sazvanoj sednici na kojoj se raspravljalo o budžetu za 2017, Stefanović je istakao da je 2012. prestala praksa "da tajkuni formiraju vlade i diktiraju ko će biti ministri. I to mnogima smeta, jer su tada ponižavali građane Srbije, ne malom platom, nego time što su bili nezaposleni. Prvo su ih ostavili bez posla, uništili kompanije, preduzeća, imali one lopovske privatizacije kojima nije bilo kraja, zaduživali i opštine i firme i državu milionima evra, a da to nije otišlo ni u jednu novu stvar. Nikakvu novu vrednost nisu stvorili. Stotine hiljada ljudi ostalo je bez posla, bili su na biroima rada. To je bilo poniženje građana koji nisu imali posao, budili su se ujutru i nisu znali da li uopšte treba da se probude to jutro, jer nisu imali gde da odu. Ova Vlada uspela je da 150.000 ljudi više u poslednje četiri godine uposli. Ti ljudi imaju budućnost, imaju nadu."

Varijacije na ovu temu su bezbrojne i sve učestalije.

MMF I REFORME

Ovi naprednjački navodi zbilja imaju uporište u zvaničnoj statistici. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku (RZS), 2008. godine Srbija je imala nešto više od 2,8 miliona zaposlenih. Godinu dana kasnije, ta brojka je opala za čak 210.000, a nakon još tri "žute" godine, u 2012, opet prema podacima RZS-a, Srbija je imala nešto više od 2,2 miliona zaposlenih. Dakle, prema zvaničnoj statistici, u periodu 2008–2012, Srbija je izgubila oko 600.000 zaposlenih. Na majskim izborima 2012. na vlast dolazi osovina SNS-SPS, i RZS pokazuje dramatične promene u broju zaposlenih: neprestanim i stalnim rastom, broj zaposlenih se zaustavlja na 2,76 miliona zaposlenih, kako govore podaci za poslednji dostupni period, drugi kvartal 2016. godine. Ovi podaci – tačni ili ne – pružaju snažnu političku podršku aktuelnoj vlasti, a ona ih bez prestanka medijski umnožava u stanju permanentne izborne kampanje, nevezano za trivijalnu činjenicu da li će biti izbora ili ne: biće ih jednom. Iako će podaci za 2016. biti znatno precizniji tek sledeće godine, za sada je zvanični podatak RZS-a da je od kraja prvog kvartala u martu, do kraja drugog kvartala, u junu 2016, Srbija dobila skoro 200.000 zaposlenih – od toga, skoro je 90.000 formalno zaposlenih više nego u prethodnom kvartalu.

I dok na temu smanjenog deficita i rasta BDP-a uglavnom nema mnogo javnih polemika – ova "trilična" vlada (2012–2014–2016) zbilja je uradila ono što vlada pre nje nije umela ili htela da uradi, i kredibilno smanjila budžetski deficit – vode se žustre polemike o tačnosti gore navedenih podataka RZS-a o smanjenju stope nezaposlenosti i povećanju broja zaposlenih u poslednjih osam godina. Ujedno, u listu "Danas" je poslednjih dana započeta i rasprava (opet u vezi sa podacima RZS-a) o tome da li je i visina prosečne plate tačna ili nije.

Krajem 2014. je dogovoren, a od prvog kvartala 2015. i stupio na snagu sporazum Srbije i MMF-a o aranžmanu iz predostrožnosti, u vrednosti od 1,2 milijarde evra. Kako je u martu 2015. rekla Zuzana Murgasova, šef misije MMF-a, ova organizacija je imala tri ključna cilja u programu sa Srbijom: vraćanje održivosti javnih finansija, povećanje stabilnosti i otpornosti finansijskog sektora i obimne strukturne reforme, koje će pospešiti otvaranje novih radnih mesta i ponovo omogućiti visok privredni rast. Ispod svih ovih »

ciljeva je onaj neizrečeni – da se obezbedi da Srbija ponovo dođe u poziciju da kredibilno garantuje vraćanje dugova. Rast zaposlenosti, rast plata i standarda građana nije nužan uslov uspeha sporazuma sa MMF-om, već su reforme usmerene ka tome da država vraća svoje dugove, kroz gore pomenute ciljeve. U svom poslednjem saopštenju od 16. decembra MMF kaže: napravljen je znatan napredak u fiskalnoj konsolidaciji tokom 2016, finansijski sistem je ojačan i privreda nastavlja da jača. Međutim, one strukturne reforme i dalje ostaju prioritet – reforma javne uprave i restrukturiranje preduzeća u državnom vlasništvu sa neodrživim poslovanjem, "naročito u sektorima rudarstva, energetike i transporta".

Sasvim je jasno da dugovi moraju da se vrate, i da je sa te strane misija MMF-a do sada bila uspešna. Međutim, postavlja se pitanje, da li ovakva vrsta reforme onemogućava ono što MMF, u suštini, ne zanima mnogo, a to je rast zaposlenosti i standarda građana izražen i kroz porast prosečnih zarada? I dok se o ovome vode rasprave na globalnom nivou, u Srbiji pitanje glasi mnogo prizemnije i banalnije: da li se građanima bez osnova prikazuje da je na delu i jedno i drugo – i reforme i rast zaposlenosti i standarda? Ili, konkretno, da li je tačna statistika koja pokazuje spektakularan rast zaposlenosti (nakon spektakularnog pada), i plate od oko 400 evra u proseku? Zanemarićemo ovom prilikom tvrdnju predsednika vlade da "mi, bre, imamo 500 evra platu, i nemoj da se lažemo".

ZVANIČNA I NEZVANIČNA NESLAGANJA

"Vreme" je već pisalo o polemici koju su u javnosti vodili članovi Fiskalnog saveta (FS) i Republičkog zavoda za statistiku (vidi broj 1315 i tekst "Kreativno tumačenje statistike"). Ukratko, članovi FS-a tvrde da do rasta broja zaposlenih nije došlo: "Snažan rast zaposlenosti u prethodne tri godine uz stagnaciju privredne aktivnosti se, po svemu sudeći, nije ni desio, već je posledica nepouzdanosti praćenja kretanje na tržištu rada od strane RZS-a." Osim sa RZS-om, članovi FS-a (Pavle Petrović, Darko Brčerević, Slobodan Minić) imali su polemiku i sa dvojcem sa Ekonomskog fakulteta u Beogradu – Mihailom Arandarenkom i Draganom Aleksićem – koja traje od početka godine u časopisu "Ekonomika preduzeća" (izdanje Saveza ekonomista Srbije).

Sasvim je jasno da dugovi moraju da se vrate, i da je sa te strane misija MMF-a do sada bila uspešna. Međutim, postavlja se pitanje da li ovakva vrsta reforme onemogućava ono što MMF, u suštini, ne zanima mnogo, a to je rast zaposlenosti i standarda građana izražen i kroz porast prosečnih zarada

"Nijedna zemlja Centralne i Istočne Evrope nikad nije imala sličan rast zaposlenih kao Srbija u protekle tri godine iako je većina imala znatno veći rast BDP-a", pišu članovi FS-a početkom godine, dodajući da bi snažan rast broja zaposlenih morao da ima jasne efekte na privredu bilo koje zemlje, a takvih efekata nema u Srbiji. "BDP u suštini stagnira od 2012, privatna potrošnja je opala uprkos činjenici da su zarade najveći pojedinačni motor privatne potrošnje, a visina doprinosa i poreza na dohodak pokazuju potpunu nekonzistentnost sa kretanjima formalne zaposlenosti u Anketi o radnoj snazi (ARS)".

Oni se osvrću i na podatak o pomenutom ogromnom smanjenju broja zaposlenih od 600.000 ljudi, kao o još jednom pokazatelju da zvanični podaci o tržištu radne snage nisu pouzdani. U periodu 2008–2012 BDP je opao za 2,2 odsto, nezaposlenost skočila za više od deset odsto – sa 14,4 na 24,6 odsto, a broj zaposlenih pao za čak 21 odsto. Ujedno, broj zaposlenih u državnom sektoru od oko 750.000 ljudi je ostao manje-više netaknut, što znači da je svih 600.000 radnih mesta izgubljeno u privatnom sektoru, odnosno skoro jedna trećina od tadašnja dva miliona zaposlenih "kod privatnika".

"Skoro je sigurno da je ovde zapravo reč o velikim greškama u proceni broja zaposlenih od strane RZS-a. Naglašavamo epizodu smanjenja zaposlenih u Srbiji 2008–2012. da bismo pokazali da postoji sistemski problem u praćenju zaposlenosti RZS-a, što znači da slabo praćenje trendova u prethodne tri godine ne bi bio presedan." Zaključak članova FS-a je da se "u periodu 2012–2015. verovatno povećala za oko jedan odsto, a ne za više od 14 odsto, kako pokazuje ARS."

Međutim, u odgovoru (u sledećem broju "Ekonomike preduzeća"), Mihail Arandarenko i Dragan Aleksić tvrde da su "sve osnovne tvrdnje poricatelja metodološki irelevantne i zasnovane na "netačnim računicama i iskrivljavanju podataka i terminologije". Zbog promene metodologije početkom 2015, podaci RZS-a pre i posle 2015. godine postaju neuporedivi, a RZS revidira podatke (samo) za 2014. godinu. Arandarenko i Aleksić kažu da su Petrović i saradnici računali rast zaposlenih na osnovu pogrešnih podataka – "spojili su originalne podatke o zaposlenosti za 2012. i 2013. sa revidiranim podacima za 2014. – što je RZS uradio da osigura dalju kompatibilnost sa 2015. i kasnijim podacima, a ne zarad poređenja sa prethodnim podacima. Na taj način su 'naduvali' rast zaposlenosti u periodu 2012–2014. sa 8,5 na 14 odsto (...) Pošto su revidirani podaci o broju zaposlenih za 2014. veći za više od 100.000 nego prethodno objavljeni, jasno je da bi, da je anketa za 2012. bila sprovedena na način kao što je to bilo u 2015, procenjeni apsolutni broj zaposlenih u 2012. bi bio znatno viši, i razlika u zaposlenosti između ova dva podatka bi bila znatno manja".

Ujedno, Arandarenko i Aleksić tvrde da je ARS u svojoj generičkoj formi oblikovana na takav način da ne može dati direktnu vezu između ovako dobijenog broja zaposlenih i bilo kog makroekonomskog podatka izraženog u novcu, koji je deo završnog računa, zaključujući da se kritika pouzdanosti ARS podataka Petrovića i saradnika sa sigurnošću može odbaciti kao činjenično netačna i metodološki irelevantna.

U, za sada, poslednjoj replici u "Ekonomici preduzeća", članovi FS-a kažu da Arandarenko i Aleksić nisu ponudili empirijske dokaze za svoje nalaze. Ujedno, oni proširuju svoju tvrdnju i na 2016.

KAKVE SU IM STVARNE ŠANSE:
Biro za zapošljavanje
Foto: V. Danilov

godinu: "Zvanična statistika i u 2016. godini prikazuje sumnjive trendove na tržištu rada, što ukazuje na to da problemi koji dovode do nepouzdanosti tih podataka najverovatnije još nisu otklonjeni. Smatramo veoma važnim da RZS revidira postojeće serije podataka od 2008. godine, kako bi one bile tačne i kredibilne." Takođe, oni odbacuju i objašnjenje koje su ponudili Arandarenko i Aleksić, da je znatno povećan broj tzv. *part-time* poslova, odnosno poslova sa kraćim radnim vremenom, bio uzrok daleko većeg rasta broja zaposlenih u odnosu na rast BDP-a i zaključuju: "Poslednji podaci ARS sugerišu da se raskorak između trenda zapošljavanja i BDP nastavlja. Prema podacima za drugi kvartal 2016, broj zaposlenih se povećao za 174.000 u poređenju sa istim periodom prethodne godine, odnosno za 6,7 odsto. U isto vreme, rast BDP-a je bio tri puta manji, dostižući dva odsto. (...) Ako se slični trendovi nastave i u narednim kvartalima, to bi nesumnjivo osnažilo naše nalaze i pokazalo da serija podataka ARS-a i dalje ima ozbiljne greške."

MODEL OBRAČUNA

Osvrnućemo se nakratko i na polemiku o pomenutoj visini plate. U septembru, u listu "Politika", direktor RZS-a Miladin Kovačević dao je sledeću izjavu: "U julu 2016. prosečna neto zarada u javnom sektoru, računajući javna državna i javna lokalna preduzeća, bila je 47.646 dinara, dok je u čisto privatnom sektoru, *ne uzimajući u obzir male preduzetnike*, jer je statistika zarada u ovom delu nepouzdana, iznosila 48.268 dinara (kurziv novinara)." Ovo je primetio Milan Knežević iz Asocijacije malih i srednjih preduzeća, pa 8. decembra u listu "Danas" piše: "U izjavi za 'Politiku' direktor Zavoda za statistiku kaže da u obračun prosečnih plata nisu uzeta u obzir primanja preduzetnika i zaposlenih kod njih zato što su ti podaci nepouzdani!? Napomenimo, procenjeni broj preduzetnika, prema podacima istog zavoda je 232.765, a zaposlenih kod njih 236.359 – ukupno 469.124 plata. Svi su pravno registrovani i u zakonskoj obavezi da plate isplaćuju preko računa. Zašto su podaci o preduzetnicima nepoželjni za statistiku kad se obračunavaju prosečne zarade? Ako bi podaci o zvanično isplaćenim platama preduzetnika i zaposlenih kod njih ušli u bazu obračuna prosečne plate, njen iznos ne bi bio veći od 32.000 dinara."

U reagovanju RZS-a nekoliko dana kasnije, između ostalog, stoji: "Prosečna mesečna zarada dobija se na osnovu podataka iz Mesečnog istraživanja o zaposlenima i zaradama zaposlenih (RAD1), za zaposlene kod pravnih lica, i na osnovu podataka iz Poreske uprave, za zaposlene kod preduzetnika, s tim što, zbog dinamike objavljivanja podataka o prosečnoj mesečnoj zaradi (25 dana nakon isteka posmatranog meseca), u obračun prosečne mesečne zarade ne ulaze svi preduzetnici i zaposleni kod njih, već deo njih kojima je zarada za prethodni mesec isplaćena do određenog dana u mesecu kada se podaci preuzimaju iz Poreske uprave", navodeći da nema velike razlike između iznosa koje je Kovačević izneo u "Politici" i ukupne prosečne neto zarade za jul 2016.

Knežević u, za sada, poslednjoj replici, podseća da Kovačević nije rekao "bez zaposlenih kod preduzetnika", kako tvrdi u demantiju, nego bez "malih preduzetnika". "Molimo Vas da nam pojasnite zašto su podaci za 232.765 preduzetnika nepouzdani? Znači li da su onda i podaci za 236.359 zaposlenih kod njih nepouzdani? (...) Ovakav model obračuna neto isplaćene zarade isključuje iz statističkog obuhvata sve preduzetnike koji ne isplaćuju redovno plate za tekući mesec ili sa platama kasne više meseci. Model obračuna ne 'vidi' sve neisplaćene plate u obračunskom periodu kod preduzetnika i zaposlenih kod njih. (...) Zavod obračunava prosečnu neto isplaćenu zaradu, a ne prosečnu neto zaradu u ovom sektoru."

Deluje da će građani, i po ovim pitanjima, morati da čekaju promenu vlasti da bi otkrili punu statističku istinu o tome da li žive bolje ili ne – empirijski su se, valjda, odavno uverili. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Intervju: prof. dr Vesna Nikolić Ristanović, profesorka Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu

Foto: M. Milenković

Deca nisu odgovorna

"Odluke se ovde donose napamet, na osnovu pojedinačnih slučajeva i iz potrebe da se nešto reši na brzinu, iz politikantskih motiva i da se zadovolji javnost koju formiraju tabloidi sa porukom da propadamo kao društvo. Bez obzira na sve, mislim da situacija nije tako tragična"

Sredinom decembra tri dečaka su, oko pola četiri ujutro, napali dvojicu ljudi, beskućnika, koji su spavali iza neke prodavnice u Novom Sadu. Dečaci su im, kako su mediji izvestili, prvo ukrali invalidska kolica, a zatim je najmlađi od njih bacio zapaljene novine na čoveka koji je ležao. Nekoliko sati potom čovek je preminuo od opekotina, a drugi je prošao sa povredama. Tabloidi su nekoliko dana potom pisali: "Dvanaestogodišnjak zapalio beskućnika", "Jezivo priznanje maloletnika: Iz zabave sam zapalio beskućnika"... Javnost, barem ona koja komentariše ovakve produkte tabloidnosti i deli svoja mišljenja na društvenim mrežama, zgražavala se nad tim "gde živimo"...

Povodom ovog slučaja, "Vreme" je razgovaralo sa Vesnom Nikolić Ristanović, koja je stručnjak za kriminologiju i viktimologiju. Redovna je profesorka Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu i direktorka Viktimološkog društva Srbije. Jedan od predmeta koji predaje jeste maloletnička delinkvencija.

"VREME": Kako vi razumete ovaj slučaj iz Novog Sada?

VESNA NIKOLIĆ RISTANOVIĆ: Kao i uvek, reakcija javnosti je okrivljavanje i traženje represije, a razumevanja nema. Volela bih da znam šta ta deca pričaju o tome. Meni lično to najviše liči na dečji nestašluk koji se završio tragično. Možda grešim, ali zbog manjka informacija ne mogu do kraja da potvrdim da li je tu zaista reč o deci koja su delinkventna i koja su to uradila sa namerom da usmrte tog čoveka ili je sve posledica neke zabave koja se otrgla kontroli.

Šta mogu da budu uzroci takvog načina shvatanja "zabave"?

Ovo nije odlika samo današnjeg vremena. Kada sam ja bila dete, i to ne u velikom gradu nego u Vrnjačkoj Banji, moj komšija se igrao očevim pištoljem i teško ranio brata. Naravno, reč je nebrizi roditelja, ali svakako je teško reći da su ovi dečaci *posebniji* od nekih drugih. Činjenica je da se sve desilo u kasnim noćnim satima i to jeste zabrinjavajuće, jer oni ne bi trebalo da budu na ulici u to vreme. Ali, čini mi se da se taj slučaj mogao desiti i tokom dana. Protivnik sam toga da sada pričamo da su današnja deca nešto strašno problematična, da je u pitanju neko moralno posrnuće. Podaci o registrovanim slučajevima, ali i iz naučnih istraživanja, to ne pokazuju.

Vaše kolege i vi ste jesenas objavili rezultate istraživanja o maloletničkoj delinkvenciji i viktimizaciji. Šta kažu ti rezultati?

Pitali smo učenike osnovnih i srednjih škola u Novom Sadu i Beogradu da li su

učestvovali u raznim krivičnim delima. Ispitivanje je bilo potpuno anonimno i rađeno je tehnikom samoprijavljivanja. Dobili smo sliku maloletničke delinkvencije u kojoj je najčešće prisutno vršenje imovinskih krivičnih dela, a nasilje ne dominira iako ga ima. Zabrinjava činjenica da škola nije bezbedno mesto za decu. Jedan ne tako mali deo njih dolazi u školu sa oružjem ili oruđem koje može teško da povredi. Opravdanje im je strah od drugih koji im prete, a to su uglavnom pripadnici navijačkih grupa, drugih etničkih grupa ili različitih životnih opredeljenja. Akcenat je na strahu od različitosti, dakle. Naše društvo jeste prilično netrpeljivo i deca netrpeljivost uče svuda oko sebe.

Pomenuli ste medije. Kakva je njihova uloga u ovoj priči?

U ovom, ali i u svakom sličnom slučaju, mediji uopštavaju i generalizuju. Odmah se traže promene zakona ili donošenje novih, traže se veće kazne... U "Politici", namerno navodim taj list jer mi se čini da ne spada u grupu tabloida, neko je komentarisao: "Za ovo će neko morati da robija!" Primetila sam i reagovanje poslanika Meha Omerovića, predsednika Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova u Narodnoj skupštini. On je, na nečiji umeren komentar da je u Novom Sadu možda bila u pitanju dečja igra, bio oštar u smislu: to je slika celog društva, naših nemarnih roditelja koji nemaju vremena za decu, opšteg propadanja i tako dalje.

Mislim da takvim odnosom prema problemu ne dobijamo ništa i ništa ne menjamo. Pogrešno je ići na bezličnu priču koja se završi bezličnom reakcijom uz brz zaborav čitavog slučaja. Eventualno će se doneti još jedan novi zakon koji se neće poštovati, kao ni prethodni. Mislim da je najbitnije razumeti zašto se to desilo.

Često se tabloidi preskaču u ovakvim razgovorima.

Tabloidi se bave stvaranjem moralne panike zbog tzv. moralnog posrnuća mladih, određene druge grupe ili čitavog društva, zavisi od slučaja. I onda traže brzu reakciju, država brzo uskače, pooštrava zakone i idemo dalje... Što se tiče krivično-pravnog aspekta, mi imamo zakone koji nisu loši. Problem je, ponavljam, slabo poštovanje zakona.

A kakav je postojeći sistem, u najširem smislu, u kome deca u Srbiji odrastaju?

Sistem smo svi mi, a mi veoma malo radimo na prevenciji. Manje se brinemo o sprečavanju nego što smo spremni na brzu, glasnu i površnu reakciju nakon što se nešto desi.

Čija to greška?

Ne bih tako gledala na to. Vreme u kome živimo jeste komplikovano za sve činioce tog sistema, posebno za porodicu i roditelje koji su pod stalnim pritiskom da zarade za prostu egzistenciju svoje dece. Osim toga, nije uvek nemar roditelja uzrok dečje delinkvencije. Nekad je u pitanju nemanje veština komunikacije sa detetom ili veština rešavanja problema. Možda su deo rešenja, tj. prevencije, te neke škole roditeljstva koje sam primetila. Znate, deca ne postaju delinkventi tek tako. Očigledno je, dakle, da postoji problem u komunikaciji između roditelja i dece delinkvenata.

Sa druge strane, škola, kao sledeći činilac sistema, prilično je zatajila. Nastavnik će vrlo lako da primeti da se neko dete nalazi u riziku, da ne dolazi na nastavu, da se sa njim nešto dešava, međutim, njegova komunikacija sa roditeljima je slaba. Želim da ponovim – nije rešenje u kažnjavanju deteta koje počne drugačije da se ponaša, već se ono mora razumeti i sa njim se mora razgovarati. Dalje: postoje školski mehanizmi poput psihologa, pedagoga i defektologa. Nakon toga dolaze centri za socijalni rad koji bi trebalo da ulaze u porodice kada se primeti da postoji problem.

Da li vam se čini da sve to funkcioniše?

Ne funkcioniše, definitivno.

Još jedna stvar je bitna za čitavu priču. Postoji jaka veza između toga da je dete žrtva, posebno žrtva porodičnog nasilja, i njegovog delinkventnog ponašanja. Veoma često je maloletnom delinkventu potrebna zaštita kao žrtvi. Time se takođe treba baviti.

Dakle, deca definitivno nisu odgovorna, pa ni kriva za svoje delinkventsko ponašanje, a sistem koji bi o njima trebalo da se brine – ne funkcioniše. Iz iskustva vaše nauke, a imajući u vidu ovakve okolnosti, da li možete predvideti na koji način će se menjati slika maloletničke delinkvencije? Makar kroz statistiku.

Što se tiče statistike, tu nema dramatičnih promena i to je trend poslednjih 15 godina. Početkom devedesetih smo imali porast, ali tada je rastao i ukupni nivo kriminaliteta. To što je nivo maloletničke delinkvencije relativno konstantan, nije odraz samo odnosa društva prema deci. To je kompleksna pojava na koju utiču mnogi faktori: ekonomski, psihološki, i tako dalje. Ne bih htela da se stvori iluzija da ćemo iskoreniti maloletničku delinkvenciju ako nešto konkretno uradimo. U skandinavskim zemljama, na primer, kvalitet života je veoma visok, postoje i najrazvijeniji sistemi brige i zaštite, ali i kod njih postoji maloletnička delinkvencija.

Inače, svetska statistika pokazuje da svega šest odsto maloletnih delinkvenata nastavlja sa takvim ponašanjem u zrelom dobu. To je dobra vest. U Srbiji nismo radili takvo istraživanje, ali nemam razloga da verujem da bi rezultat bio drugačiji.

Nešto bi ipak valjalo uraditi jer sistem ne funkcioniše. Šta bi, prema vašem mišljenju, bio prvi konkretan korak?

Ljudi koji donose odluke bi trebalo da sistem uređuju na osnovu relevantnih podataka o maloletničkoj delinkvenciji i faktorima koji na nju utiču. Odluke se ovde donose iz politikantskih motiva, napamet i na osnovu pojedinačnih slučajeva; cilj je da se ekspresno zadovolji javnost koju formiraju tabloidi porukom da propadamo kao društvo. Bez obzira na sve činjenice o našem društvu, ja mislim da situacija nije tako tragična. Mi smo već duže vremena prilično bezbedna zemlja što se tiče kriminala. Naš kriminal je daleko iza kriminala zemalja Zapadne Evrope, a posebno Amerike.

Dakle, problem su političari?

Da. Politički poeni se lako stiču na temama kao što su kriminal i maloletnička delinkvencija. Te teme ne smeju da budu senzacija. One ne smeju da služe za bolje prodavanje novina ili za skupljanje političkih poena. Mi imamo dobre stručnjake, imamo svetski dokazano dobre programe koje jednostavno treba preslikati... Ne trebaju nam političke strategije, već stručni, konkretni planovi. ¶

MIRKO RUDIĆ

Novi prijatelji, stari problemi

Kada je reč o pregovaračkom procesu, moram da kažem da nisam zadovoljna brojem otvorenih poglavlja. Mislim da imamo i kapacitete i znanja i sposobnosti za brže napredovanje

Otvaranjem prvih pregovaračkih poglavlja u procesu proširenja u januaru ove godine, Srbija je nepovratno krenula prema članstvu u Evropskoj uniji. Taj put, međutim, nije ni brz ni lak, jer treba otvoriti i zatvoriti svih 35 poglavlja koja sadrže kriterijume za usklađivanje političkog, društvenog i ekonomskog sistema Srbije sa evropskim standardima, prema takozvanim Kopenhaškim kriterijumima. O trenutnom položaju Srbije na evropskom putu razgovarali smo sa Tanjom Miščević, koja predvodi pregovarački tim Srbije u procesu proširenja.

"VREME": Prošlo je četiri godine otkad je Srbija dobila status kandidata za članstvo u EU i gotovo godinu dana otkad su otvorena prva poglavlja. Gde smo danas u procesu pridruživanja?

TANJA MIŠČEVIĆ: Tu, kao što volim da kažem, postoje dve strane: jedna je tok reformi i uvođenje evropskih standarda, a druga je pregovarački proces. Pregovori su tek spoljna, izlazna vežba za prikazivanje rezultata koji su postignuti u reformama. Dakle, kad je reč o tom prvom delu, o reformama, tu stvarno možemo reći da je došlo do napretka. To nije moja ocena, nego ono što je Evropska komisija konstatovala u svom izveštaju koji je objavljen prošlog meseca, kada su rekli da je taj napredak stabilan i kontinuiran. Naravno, skrenuli su nam pažnju na neke oblasti gde nije bilo napretka, kao što je, na primer, intelektualna svojina. Evo, upravo smo u fazi kada pripremamo pregovaračku poziciju za to poglavlje, sa ciljem da ubrzamo tu priču.

Ponekad mi smeta što se više govori o pregovaračkom procesu i otvaranju i zatvaranju poglavlja, nego o onome što je urađeno na reformama. Jedan razlog je što reforme zahtevaju mnogo rada i vremena, pa ponekad zaboravimo da treba i da predstavimo rezultate. A drugi razlog je što se novinari slabo interesuju za taj aspekt.

Kada je reč o pregovaračkom procesu, moram da kažem da nisam zadovoljna brojem otvorenih poglavlja. Mislim da imamo i kapacitete i znanja i sposobnosti za brže napredovanje.

Hrvatska je dosad u nekoliko navrata blokirala otvaranje nekih poglavlja. Koliko vaš tim može da utiče na to, pošto je reč o političkom pitanju?

To jeste političko pitanje bilateralnog karaktera. Mi smo probali da o tome pričamo sa svim članicama EU, tako da sada imate razgovore među članicama u kojima je sa jedne strane ogromna većina, a sa druge strane Hrvatska i vrlo mali broj istomišljenika. Sećam se da mi je direktor za proširenje u Evropskoj komisiji Pjer Mirel nedavno rekao da Srbija u procesu pregovaranja stiče sve više prijatelja. To se jasno vidi: imamo sve više država članica koje prihvataju našu poziciju.

Jedan od razloga što su reforme ove godine išle sporije jeste što je ovo bila izborna godina, pa je skoro šest meseci otišlo na kampanju i pregovore o formiranju vlade. Da li preti opasnost da se to ponovi, s obzirom na to da se priča da ćemo sledeće godine ponovo imati parlamentarne izbore?

Ja se nadam da je situacija sada malo drugačija, jer smo otvorili poglavlja 23 i 24, koja se tiču pravosuđa i osnovnih prava. Time smo na sebe preuzeli obavezu da vrlo ozbiljno sprovodimo akcione planove za ta poglavlja i to nisu samo obaveze prema našim građanima, nego i prema pregovaračkom procesu. Pošto je reč o "superpoglavljima", duboko smo svesni da bi se zaostajanje u ispunjavanju tih obaveza odrazilo na ceo tok pregovora i upravo zato ćemo se, bez obzira na izbore, truditi da sve završimo na vreme. Evo, naredne nedelje ćemo predstaviti rezultate za poglavlje 23.

Poglavlja 23, 24 su najkomplikovanija, kao i poglavlje 35 (Kosovo) i biće zatvorena tek na kraju procesa. Ne računajući njih, koja druga poglavlja su problematična?

Očekujem da ćemo dosta energije morati da usmerimo na poglavlja 11 i 12, a to su poljoprivreda i bezbednost hrane, ali i na energetiku, regionalni razvoj i, naravno, životnu sredinu. Evo, sada imamo problem sa poglavljem 26 (kultura i obrazovanje), čije je otvaranje blokirala Hrvatska. Tu imamo situaciju sa kakvom se nijedna zemlja kandidat u procesu pregovaranja dosad nije suočila.

Čak i ako zanemarimo Tursku, koja je poseban slučaj, i koncentrišemo se samo na region kome i mi pripadamo, jasno je da je proces proširenja zaista drugačiji i da više nije reč o uobičajenom postupku, kao što je bilo u navedenim primerima. Najpre, uloga zemalja članica je znatno uvećana kad je reč o otvaranju i zatvaranju čitavog niza poglavlja, pa čak i kad je reč o prelaznim merilima

Foto: M. Milenković

Tu je i poglavlje 31 – zajednička spoljna i bezbednosna politika – gde smo takođe u jedinstvenoj situaciji u odnosu na druge kandidate. Hoću da kažem da ne možemo da merimo ono što mi radimo u odnosu na druge, jer specifičnosti Srbije ne odgovaraju iskustvima drugih država.

Situacija u vezi sa proširenjem, pa i sa celokupnim stanjem u EU se zaista dramatično promenila u odnosu na vreme kad su u nju ulazile Bugarska i Rumunija, pa čak i Hrvatska. Sve veći broj eksperata tvrdi da je proces proširenja EU ugrožen, ne samo kada je reč o Srbiji i da ga treba reanimirati. Šta vi mislite?

Čak i ako zanemarimo Tursku, koja je poseban slučaj, i koncentrišemo se samo na region kome i mi pripadamo, jasno je da je proces proširenja zaista drugačiji i da više nije reč o uobičajenom postupku, kao što je bilo u navedenim primerima. Najpre, uloga zemalja članica je znatno uvećana kad je reč o otvaranju i zatvaranju čitavog niza poglavlja, pa čak i kad je reč o prelaznim merilima. To znači da se odluke u vezi sa proširenjem donose u skladu sa nacionalnim interesima dvadeset osam članica (jer će Britanija i posle Bregzita još neko vreme ostati članica i učestvovati u odlučivanju). Te države se onda izjašnjavaju u odnosu na previranja i krize koje imaju na unutrašnjem planu, a to znatno komplikuje situaciju, što smo i videli na primeru hrvatske blokade.

E sad, mi imamo podršku integrisanju svih zemalja Zapadnog Balkana, uključujući i Srbiju, najpre kroz Solunsku deklaraciju, a sada i kroz Berlinski proces i Pariski samit koji je deo tog procesa. Svi dosadašnji zaključci Ministarskog saveta EU su takođe pozitivni kada je reč o proširenju. Ono što nam nedostaje su konkretne mere koje bi pratile te zaključke. Dakle, nakon događaja kakav je, na primer, Pariski samit bilo je logično očekivati otvaranje novih poglavlja, ili unapređenje statusa za one države Zapadnog Balkana koje još nisu kandidati, ali to se nije dogodilo.

Mislim da bi proces proširenja trebalo ubrzati, i to upravo zbog situacije u kojoj se Evropska unija nalazi. Ja zaista mislim da mi možemo da pružimo vrlo dobre argumente zašto bi ona trebalo da nastavi da postoji. ¶

Dugi marš kroz poglavlja

Šta sadrže pregovaračka poglavlja i kako se Srbija snalazi u procesu proširenja

Iako gotovo svi znaju da pregovarački proces o pridruživanju Evropskoj uniji sastoji od otvaranja i zatvaranja 35 poglavlja koja se odnose na razne aspekte regulative i prakse u zemljama kandidatima, mnogo manji deo javnosti može da navede šta pojedina poglavlja obuhvataju i kakav je položaj Srbije u svakom od njih. Sam pregovarački proces bio je u ranoj fazi uspostavljanja EU mnogo jednostavniji nego danas, da bi sa svakom novom primljenom članicom postajao je sve komplikovaniji, kako sa tehničkog tako i sa političkog aspekta.

Kada je reč o Srbiji, čitava mala armija stručnjaka, birokrata, političara, diplomata i predstavnika civilnog društva uključena je u ovaj proces, dok sa druge strane stoji ništa manja vojska unutar evropskih institucija. Cilj ovog projekta je da se javnosti približi ne samo ceo složeni proces proširenja, uključujući sažeti opis svakog poglavlja i izazove koje stoje pred našom zemljom u ispunjavanju zadatih kriterijuma, nego i osnovni principi na kojima počiva EU čiji će član, nadamo se, Srbija postati u ne tako dalekoj budućnosti.

KRATKA ISTORIJA PROŠIRENJA

Kada se kaže da je proširenje utkano u genetski kod EU, to nije samo fraza, nego činjenica: otkad je 1958. godine šest prvobitnih članica Zajednice za ugalj i čelik usvojilo Rimski statut i oformilo Evropsku ekonomsku zajednicu (EEZ), koja će kasnije prerasti u EU, tekao je i proces proširenja. Prvobitnim članicama – Francuskoj, Nemačkoj, Italiji, Holandiji, Belgiji i Luksemburgu – tokom sledećih decenija pridružile su se 22 države, tako da EU danas zauzima veliki deo Starog kontinenta. Sa preko pola milijarde građana u 28 država, EU je ne samo jedan od najvećih svetskih političkih entiteta nego i najveće jedinstveno tržište na planeti. Uprkos pričama o usponu država BRIK-a, tržište EU je sa preko 18 triliona dolara i dalje ispred kineskog i američkog i skoro tri puta veće od trećeplasirane Indije. Sem toga vodi i po bruto društvenom proizvodu i čini oko četvrtinu ukupne svetske proizvodnje, opet ispred SAD i Kine. Ovi podaci će se promeniti, ali ne bitno, čak i ako Velika Britanija napusti EU, jer napuštanje Unije, bar kako trenutno izgleda, neće značiti i izlazak iz zajedničkog tržišta, u kome opstaju i Island, Švajcarska i Norveška, koje nisu članice. Ovo je osnova "privlačne snage" Unije, i njene "meke moći", koja je čini ozbiljnim igračem na svetskoj političkoj sceni i koje ne bi bilo da se ona tokom svoje istorije nije neprestano širila.

Ti prvi pokušaji proširenja nisu išli ni najmanje glatko. Prve zemlje koje su šezdesetih godina pokušale da se pridruže prvobitnoj šestorki – Velika Britanija i Španija – bile su glatko odbijene. Španski pokušaj da dobije status kandidata 1962. godine je propao, jer je u to vreme na vlasti bio diktator Fransisko Franko. Tako je Španija dobila status kandidata tek 1977. godine, kada je u toj zemlji posle Frankove smrti uspostavljena demokratija, a punopravna članica postala 1986, nakon devet godina pregovaranja, a Britanija 1973, nakon dva francuska veta.

Talas proširenja koji je nakon kraha komunizma obuhvatio bivše članice Varšavskog pakta bio je zaista spektakularan i sa razlogom se popularno zove "veliki prasak". Istočna Nemačka je ušla prva, 1990, samim činom ujedinjenja sa zapadnom sestrom. Austrija, koja je tokom hladnog rata strogo čuvala neutralnost, prijavila se 1989. i primljena je 1995, kada je Rumunija potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Češka, Slovačka, Poljska, Mađarska, Litvanija, Letonija i Estonija primljene su 2004, uz Sloveniju, jedinu republiku bivše Jugoslavije koju je ovaj talas zahvatio. Bugarska i Rumunija ušle su u EU 2007.

Dok se EU širila, balkanske države su ratovale ili su, u slučaju Makedonije i Albanije, bile zauzete očuvanjem minimuma stabilnosti. Posle okončanja jugoslovenskih ratova svima im je obećana mogućnost učlanjenja pod uslovom da ispune kriterijume, i to je obećanje ozvaničeno 2003. godine na Solunskom samitu.

Dosad je, međutim, samo Hrvatska uspela da uđe u EU (2013) i to nakon prilično muke, jer joj je put ka članstvu usporavao nedostatak saradnje sa Haškim tribunalom, a zatim i blokada Slovenije zbog Piranskog zaliva.

U ZNAKU BROJA 35

Da bi zahtev neke zemlje da joj se da status kandidata bio usvojen, ona mora da ispuni takozvane Kopenhaške kriterijume, formulisane 1993. na samitu EU u danskoj prestonici: da ima stabilan demokratski sistem (što uključuje zaštitu manjina i vladavinu prava) i tržišnu ekonomiju. Sem toga, neophodno je da zemlja koja želi da postane kandidat formalno izrazi spremnost da se pridržava obaveza koje proističu iz članstva i zajedničke evropske politike.

Prvi korak na tom dugačkom putu Srbija je načinila potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), u Luksemburgu, 28. aprila 2008. godine. Ovaj trgovinski sporazum, kojim je Srbiji omogućen pristup na zajedničko evropsko tržište, stupio je na snagu tek pet godina kasnije, zbog nedovoljne saradnje sa Haškim tribunalom. U međuvremenu, Srbija je 2009, tokom švedskog predsedavanja i zvanično podnela zahtev za kandidaturu, koji je prihvaćen 2011, a osim toga, građanima Srbije je nešto ranije (od 2009) omogućeno da putuju u EU bez viza, što formalno nije deo procesa proširenja, ali ima praktičan i simbolički značaj.

Uobičajeni sledeći korak je formalno dobijanje statusa kandidata, ali u slučaju Srbije to se nije odmah dogodilo, zbog zahteva Brisela da se otvori dijalog o normalizaciji odnosa sa Prištinom, i da taj dijalog donese opipljive rezultate. Zato je Srbija zvanično postala kandidat tek 2011, dok su prva poglavlja otvorena u januaru ove godine.

Otvaranju poglavlja prethodi još jedan proces sa teško prevodivim imenom: skrining (eng. *screenining*), tj. snimanje stanja u zemlji kandidatu za svako od 35 poglavlja kako bi se videlo u kojoj meri su domaći zakoni i praksa u skladu sa evropskim standardima. Za svako poglavlje se rade dva skrininga: eksplanatorni (tokom koga eksperti iz Evropske komisije objašnjavaju kolegama i političarima iz zemlje kandidata *acquis* za to poglavlje); i bilateralni, kada političari i stručnjaci iz zemlje kandidata govore o sistemu u svojoj državi. Zatim se za svako poglavlje pišu izveštaji i akcioni

planovi, koje Evropska komisija treba da odobri. Na kraju tog procesa, i jednima i drugima je jasnije šta konkretno treba preduzeti da bi se poglavlja otvorila i zatvorila.

U slučaju Srbije, skrining je počeo u septembru 2013. godine i uspešno je završen u martu 2015, zahvaljujući napornom radu šefice srpskog pregovaračkog tima Tanje Miščević i njenih saradnika. Tokom tih osamnaest meseci u Briselu je održano 68 sastanaka, u kojima je sa srpske strane učestvovalo više od 2000 ljudi, uključujući ne samo političare i državne službenike, nego i privrednike, bankare i predstavnike civilnog društva. Rezultati skrininga ugrađeni su u pregovaračke platforme Srbije i EU, i tek na-

Fotografije: Reuters

kon toga bilo je moguće otvoriti poglavlja.

Odluku o otvaranju poglavlja donosi Evropski savet na predlog Evropske komisije, a kada se oceni da je država kandidat ispunila sve kriterijume za dato poglavlje, ono se zatvara. Ovaj proces obično traje godinama.

POGLAVLJA 1-4: ČETIRI SLOBODE

Uopšte nije slučajno što se prva četiri poglavlja u pregovaračkom procesu bave fundamentalnim pitanjima neometanog kretanja robe, ljudi, usluga i kapitala – tim redosledom. Ove "četiri slobode", kako ih često nazivaju, bile su utkane već u zametak ideje o Evropskoj uniji. Zajednica za ugalj i čelik, osnovana početkom pedesetih godina, ustanovila je zajedničko tržište za ove strateške proizvode, čime je znatno ubrzana obnova ratom razorene Evrope. Bez zajedničkog robnog tržišta, EU ne bi imala gotovo nikakvog smisla, a bez slobodne cirkulacije ljudi, robe, usluga i kapitala, ni tržište ne bi bilo moguće. Reč je, dakle, o četiri upletena stuba na kojima počiva ceo sistem.

Kada je reč o robi, to u praksi znači da će kamion sa nekim proizvodom, recimo španskim pomorandžama, stići do odredišta, na primer u skladište supermarketa u Stokholmu, a da nijednom neće biti zaustavljen radi carinjenja, naplaćivanja akciza ili inspekcije. Ovo podrazumeva i jedinstven sistem standardizacije i kontrole kvaliteta koji se zasniva na sertifikatima koji važe na celoj teritoriji EU.

Sloboda kretanja ljudi je u praksi i danas kontroverzno pitanje, i važno je napomenuti da ona nije baš apsolutna. Da bi se izbegli poremećaji na tržištima rada, države članice imaju mogućnost da uvedu ograničenja, odnosno prelazne rokove za otvaranje svog tržišta rada radnicima iz novih država članica, ali to ne sme da traje duže od sedam godina. O ovim privremenim merama svaka država članica Evropske unije odlučuje zasebno, a nova država članica takođe može da uvede recipročne mere.

To u praksi znači da građani Srbije bar dve godine nakon ulaska u EU, a najduže sedam, neće moći da se bez posebne radne dozvole naseljavaju i traže posao u nekim zemljama EU, ali će nakon toga moći da žive i rade bilo gde u Evropi, sa istim pravima kao i građani zemlje domaćina.

Preostale dve slobode prirodno proističu iz prethodnih. Prema poglavlju broj tri, koje se zvanično zove "sloboda pružanja usluga i poslovnog nastanjivanja", uklanjaju se barijere za razvoj uslužnih delatnosti između zemalja članica. Na kraju dolazi sloboda kretanja kapitala, definisana poglavljem broj četiri. Ovo se ne odnosi samo na novac nego na sve oblike kapitala (aktivu i pasivu), što uključuje obveznice i ostale hartije od vrednosti, nasledstva, kredite, ali i nekretnine (zgrade i zemljište).

Srbija zasad nije otvorila nijedno od ova četiri fundamentalna poglavlja, mada je skrining završen, a kao što je gore navedeno, svako od njih nosi svoje političko opterećenje, kao i konkretne koristi koje nisu uvek vidljive na prvi pogled. I dok rvanje sa evropskom birokratijom i regulativom spada u opis posla pregovaračkog tima, na političkim liderima je da domaćoj javnosti objasne sve prednosti pobrojanih sloboda, ali i njihovu cenu.

POGLAVLJA 4-6: JAVNE NABAVKE I PRIVREDNA DRUŠTVA

Poglavlje broj pet tiče se javnih nabavki, a Srbija ga je otvorila nedavno – 13. decembra ove godine. Ono predstavlja jedno od osnovnih i najbitnijih poglavlja u pregovorima, jer se tiče osnovnih vrednosti na kojima počiva EU.

Kroz javne nabavke trebalo bi da se omogući vidljivost, ravnopravan tretman, konkurencija i nediskriminacija svih učesnika u procesu. Uprkos tome što mu je cilj smanjenje korupcije, sistem javnih nabavki je veliko polje za manipulacije, favorizovanje određenih dobavljača. Osim što će usvajanje evropskih načela uticati dugoročno na smanjenje korupcije, transparentnost postupka, a samim tim i na ekonomsku stabilnost, firmama iz Srbije bilo bi omogućeno da pod jednakim uslovima kao njihove evropske kolege nude svoju robu i usluge javnim vlastima u ostalim zemljama. Sve to čini ovo poglavlje velikim izazovom za Srbiju.

Šesto poglavlje usko je vezano sa prethodnim i odnosi se na privredna društva. Taj šesti korak na putu ka članstvu u EU se još naziva i kompanijsko pravo i samim tim odnosi se na poboljšanje uslova poslovanja, jednak tretman na tržištu EU, pojednostavljenje procedura i stvaranje novih oblika privrednih subjekata. Ovo pravo omogućava mobilnost radne snage i kapitala.

Danom pristupanja Srbije EU biće uvedena i dva nova oblika privrednih društava – evropsko akcionarsko društvo i evropsko ekonomsko interesno udruženje, koja već postoje u državama članicama EU. Uvođenje novih oblika privrednih društava omogućiće svim privrednim subjektima ostvarivanje prednosti koje ta dva nadnacionalna oblika društva omogućuju prilikom prekograničnog ekonomskog delovanja.

POGLAVLJE 7: INTELEKTUALNA SVOJINA

Evropska unija kao organizacija država koje svoj privredni razvoj zasnivaju na ekonomiji znanja i inovacija i koje velike resurse izdvajaju za obrazovanje, nauku i naučna istraživanja, pridaje veliki značaj zaštiti intelektualne svojine. Pravne tekovine EU u oblasti prava intelektualne svojine sastoje se od usaglašenih pravila za zaštitu autorskog i srodnih prava, za zaštitu prava industrijske svojine, a sadrže i posebne propise o sprovođenju propisane zaštite.

S obzirom na kontroverze poslednjih nekoliko godina oko plagijata i lažnih doktorata ljudi na najvišim državnim položajima, ovo poglavlje moglo bi da bude problematično za Srbiju, baš kao i poglavlje 26 (obrazovanje), o kome će biti reči kasnije. »

POGLAVLJE 8: LOKOMOTIVA KAPITALIZMA

Osmo poglavlje odnosi se na zaštitu konkurentnosti i regulisanje državne pomoći. Ovo je poglavlje u kome se nacionalni interesi zemalja članica i evropskih institucija najčešće sukobljavaju, jer sve države instinktivno teže da zaštite svoje proizvođače ili da ih spasu od bankrotstva, dok jedinstveno tržište zahteva da pravila igre budu ista za sve.

Zaštita konkurencije i regulisanje državne pomoći spada u jedno od retkih područja u kome je Evropska komisija istovremeno i sudija i tužilac i dželat i u kome Evropski savet, koji čine predstavnici zemalja članica, nema gotovo nikakve ingerencije. Komisija svakog meseca štampa podebeo izveštaj o kaznama zbog kršenja monopola, i one se redovno izriču i najvećim državama i firmama; pored toga, svako spajanje kompanija mora da odobri Komisija.

Stoga je za svaku zemlju koja želi da se priključi EU veoma važno da pre zatvaranja osmog poglavlja ne samo uskladi svoje zakone sa evropskim standardima o očuvanju konkurencije, nego da ih uz pomoć nezavisnih regulatornih tela dosledno sprovodi. Ovo ume da bude bolno, pogotovo za bivše socijalističke države, u kojima se državna kontrola nad ključnim polugama privrede decenijama podrazumevala, a zatim su te poluge nakon divljih privatizacija preuzeli miljenici političara, koji su osim jeftino kupljenih firmi često dobijali povlašćen status i državne subvencije. S obzirom na to da su veze političara i tajkuna po svojoj prirodi razgranate i žilave, uvek postoji mogućnost da se nelegalna praksa nekako prošvercuje kroz pristupni proces, ali ako se otkrije nakon učlanjenja u EU, kazne su često drakonske, pa je bolje izvore eventualnih nesporazuma otkloniti na vreme.

POGLAVLJA 9 I 32: KA FINANSIJSKOJ STABILNOSTI

S obzirom na to da su poglavlja broj devet (finansijske usluge) i trideset dva (finansijska kontrola) usko povezana, ovde ćemo ih obraditi zajedno. Finansijske usluge, odnosi se na usklađenost propisa u oblasti bankarstva, osiguranja i reosiguranja, penzionih fondova i tržišta kapitala. Najvažniji ciljevi pravnih tekovina EU u ovoj oblasti su obezbeđivanje finansijske stabilnosti i adekvatna zaštita potrošača, investitora i osiguranika. Osim toga, propisima u ovoj oblasti regulisana je i infrastruktura finansijskog tržišta, pravila za dobijanje dozvola za rad na njima, rad i nadzor finansijskih institucija. Dakle, veći deo zakonodavstva u ovoj oblasti odnosi se na institucije i ustanove koje se bave finansijskim uslugama.

Poglavlje trideset dva – finansijska kontrola, otvoreno je prvo u pregovaračkom procesu, s obzirom na to da se Srbija za njega odavno pripremila. Ovo poglavlje se prvenstveno bazira na određenim opštim aspektima interne kontrole i eksterne revizije nacionalnih fondova, dok se interesantnijim temama i konkretnim detaljima u vezi sa fondovima EU bave druga poglavlja, poput poljoprivrede i ruralnog razvoja, regionalne politike i koordinacije strukturnih instrumenata i ribarstva, kojima ćemo se detaljno baviti u narednim brojevima.

POGLAVLJE 10: BESPLATAN ROMING

Deseto pregovaračko poglavlje nosi zvaničan naziv "Informaciono društvo i mediji", ali se ne bavi sadržajem, već regulisanjem funkcionisanja elektronskih komunikacija, počevši od fiksne i mobilne telefonije, preko interneta, pa do masovnih medija kao što su radio i televizija.

Jedna od stvari koju će Srbija na ovom polju morati da uradi jeste da umesto posebnih telefonskih brojeva za hitne intervencije (192 za policiju, 193 za vatrogasce i 194 za hitnu pomoć) uvede jedinstveni evropski broj 112, a operater na drugom kraju će odlučivati kome će poziv za pomoć proslediti. U EU je poziv na ovaj broj besplatan, a može se uputiti i sa zaključanog telefona, pa čak i sa telefona koji nema SIM karticu.

Jedna od opipljivih beneficija za građane EU je što je unutar Unije gotovo ukinuto naplaćivanje rominga, odnosno prijemnih i odlaznih poziva van matične mreže. Na primer, od aprila ove godine, cena jednog minuta razgovora u romingu unutar EU ne sme da bude više od pet evrocenti (oko šest dinara) skuplja nego u lokalnoj mreži, ako je reč o odlaznom pozivu, odnosno 1,4 centa za dolazni poziv. SMS poruke u romingu su u EU samo dva centa skuplje nego u lokalnoj mreži, a isto važi i za prenos podataka putem interneta za mobilne telefone.

Poređenja radi, ako ste ovog leta boravili u Hrvatskoj (koja je u EU), pa odatle zvali Srbiju, samo uspostavljanje veze vas je u najjeftinijem paketu koštalo oko 80 dinara (65 centi), svaki započeti minut razgovora oko 50, a SMS poruka 30 dinara. Razlika je, mora se priznati, drastična.

POGLAVLJA 11-13: I UNIJA I RAKIJA

Kad Srbija jednom pristupi Evropskoj uniji, poljoprivrednici više u svom domaćinstvu neće moći da peku rakiju, da proizvode tradicionalne proizvode, da gaje razne biljne i životinjske kulture... Ovo su neke od najčešćih zabluda i prvih argumenata poljoprivrednika zašto ne treba pristupiti EU. Ipak, nije sve crno, a ni belo.

Poglavlja 11 – poljoprivreda i ruralni razvoj, 12 – bezbednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika i 13 – ribarstvo, odnose se na pitanja iz oblasti poljoprivrede. Za sva tri poglavlja urađeni su eksplanatorni i bilateralni skrininzi tokom 2014. godine, ali do danas nijedno od njih nije otvoreno. Ako je suditi po onome šta treba da bude ispunjeno u pogledu ova tri poglavlja, za njihovo zatvaranje biće potrebno mnogo vremena.

Sva tri su veoma zahtevna jer sadrže mnogo propisa koje treba uskladiti i usvojiti, ali podrazumevaju i paralelnu izgradnju kapaciteta državnih institucija i nezavisnih tela koja će obavljati složene poslove planiranja, realizacije i kontrole aktivnosti i finansijske podrške. S obzirom na to da se

ove oblasti u Srbiji vrlo razlikuju od struktura i procesa u EU, kako bi se te razlike prevazišle neophodno je reformisati i modernizovati ove oblasti kroz pravno usklađivanje, podizanje kapaciteta za implementaciju i reformu politike i ekonomska prilagođavanja. O tome koliki je značaj Zajedničke poljoprivredne politike svedoči da ona čini čak oko 40 odsto ukupnog budžeta EU!

S druge strane, poljoprivrednici iz Srbije ne moraju da čekaju ulazak u EU kako bi koristili evropske novce. Dok Srbija ne postane punopravna članica zajednice, na raspolaganju su joj sredstva iz pretpristupnih fondova IPARD.

POGLAVLJA 14 I 15: TRANSPORT I ENERGIJA

Transportna politika pripada podeljenoj, to jest zajedničkoj nadležnosti EU i države članice. Ovde treba reći da pravni propisi koji se odnose na transportnu politiku i koji su kreirani u cilju rešavanja problema transportnog sistema čine čak deset odsto ukupnih pravnih tekovina EU.

Propisi EU u vezi sa transportom obuhvataju drumski i železnički transport, unutrašnju plovidbu, kombinovani, vazdušni i pomorski transport. Oni se odnose i na tehničke, društvene i sigurnosne standarde ovih sektora, a cilj je da se utvrđivanjem okvirnih uslova za razne grane transporta omogući racionalan prevoz robe i putnika unutar EU, kao i na međunarodnom nivou. Tako se uklanjaju ograničenja među državama, što doprinosi usklađenom razvoju privrede EU, njenoj ekspanziji, stabilnosti cena, poboljšanju udobnosti transporta putnika i životnog standarda stanovnika. EU teži integraciji različitih transportnih sektora u efektivne logističke lance, kako bi se najoptimalnije koristili svi sektori, uz poštovanje ekoloških standarda.

Na transportnu politiku indirektno se nadovezuje i energetska politika, ali ne samo po rednom broju poglavlja. Energetska politika čini poglavlje 15 u pristupnim pregovorima Srbije sa EU i definiše pravila za sektor uglja, unutrašnje tržište energije, energetsku efikasnost i obnovljivu energiju, nuklearnu energiju i bezbednost i zaštitu od radijacije. Ciljevi ove politike EU jesu konkurentnost, sigurnost snabdevanja i održivosti.

POGLAVLJA 16-18 I 29: EKONOMIJA SVUDA

Ova tri poglavlja – 16, 17 i 18 – tiču se oporezivanja, ekonomske i monetarne politike i statistike, i predstavljaju organsku celinu, zajedno sa poglavljem 29 (carine).

Na nivou EU ne postoji obaveza usklađivanja svih vrsta poreza. Ono je obavezno samo u oblasti poreza na dodatu vrednost (PDV) i akciza na energente, duvanske proizvode i alkohol. Ova dva načela deo su indirektnog oporezivanja. Osim indirektnog oporezivanja, poresku politiku EU čini i direktno oporezivanje, za koje su nadležne države članice, dok pravni okvir EU obuhvata samo određene njegove aspekte, kao što su oporezivanja dohotka od štednje fizičkih lica i poreza na dobit.

Ekonomska i monetarna politika, odnose se na zabranu privilegovanog pristupa javnog sektora finansijskim institucijama, potpuno nezavisnu Narodnu banku Srbije i poštovanje kriterijuma za usvajanje evra i po njihovom ispunjenju pristupanje evrozoni. Dok ne usvoje jedinstvenu valutu EU, nove države članice učestvuju u ekonomskoj i monetarnoj uniji kao države članice uz odstupanje od prava na korišćenje evra i tretiraju svoje kretanje kursa kao pitanje od zajedničkog interesa.

I konačno, pregovori u okviru poglavlja 18 koje se odnosi na statistiku obuhvataju usklađivanje pravnih propisa sa pravnom tekovinom EU iz ove oblasti. One obuhvataju brojne metodološke priručnike i uputstava u raznim statističkim domenima, kao što su poljoprivreda, ekonomska i monetarna politika, demografske i socijalne statistike i istraživanja.

Kvalitetna baza statističkih podataka iz različitih oblasti života veoma je značajna za donošenje odluka, kako na nivou EU tako i na nivou država članica. Takođe, transparentni podaci i statistika trebalo bi da doprinesu validnoj proceni stanja u društvu i državi. Na taj način moguće je predvideti dalji razvoj nekih događaja, ali i poštovanje osnovnih načela na kojima EU počiva.

Na kraju, tu je i poglavlje 29, koje podrazumeva potpuno usklađivanje svih carina i sličnih dažbina sa carinama na jedinstvenom tržištu EU.

POGLAVLJE 19: SOCIJALA

Pun naziv ovog poglavlja glasi "Socijalna politika i zapošljavanje". Pravne tekovine EU u vezi sa socijalnom politikom i zapošljavanjem uključuju minimalne standarde u oblastima radnog prava, jednakih mogućnosti, zdravlja i bezbednosti na radu i borbe protiv diskriminacije. Pravne tekovine EU u ovoj oblasti usmerene su i prema uspostavljanju jednakih mogućnosti za sve, zaštiti načela "jednaka zarada za jednak rad", zabrani diskriminacije po bilo kojoj osnovi i jačanju socijalnog dijaloga.

Najvažnije pogodnosti koje će Srbija ostvariti tiču se mogućnost jednostavnijeg zapošljavanja na evropskom tržištu rada, bolji izgledi za zapošljavanje za sve nezaposlene građane, bolji pristup mlađe populacije tržištu rada, bolji vidovi zaštite na radu. Takođe, kada postane država članica Srbija će imati pristup znatno većim sredstvima iz budžeta EU za finansiranje projekata vezanih za socijalnu politiku i zapošljavanje.

POGLAVLJE 20: PREDUZETNIŠTVO I INDUSTRIJSKA POLITIKA

Pravne tekovine Evropske unije se u Poglavlju 20 – Preduzetništvo i industrijska politika velikim delom sastoje od načela politike, preporuka i zaključaka Saveta koji imaju za cilj da poboljšaju formulisanje i »

koordinaciju politike preko preduzeća na unutrašnjem tržištu, na osnovu zajedničke definicije malih i srednjih preduzeća. Ovo znači da pravne tekovine EU u ovoj oblasti, u principu, ne zahtevaju prenošenje propisa u domaće zakonodavstvo ili posebne mere za sprovođenje i primenu. Dakle, industrijska politika se delimično vodi na nacionalnom, a delimično na nadnacionalnom, odnosno evropskom nivou.

Ovo poglavlje ubraja se u lakša poglavlja za pregovaranje. Do sada nijedna država članica sa kojom su pregovori okončani nije tražila prelazne periode, niti posebne dogovore u okviru ovog poglavlja.

POGLAVLJE 21: KRVOTOK EVROPE

Jedno od pregovaračkih poglavlja sa kojima će Srbija svakako imati teškoća je poglavlje 21, koje se tiče transportnih mreža. Ovo poglavlje obuhvata kako transportne mreže (puteve, pruge, aerodrome, morski i rečni saobraćaj) tako i energetsku mrežu, gasnu i električnu.

Srbija još nije otvorila ovo važno pregovaračko poglavlje, ali su bilateralni i eksplanatorni skrininzi uspešno okončani u februaru 2015. U izveštaju Evropske komisije iz prošle godine se navodi da Srbija aktivno učestvuje u Opservatoriji transporta u Jugoistočnoj Evropi (SEETO), koja prati razvoj regionalne saobraćajne mreže u regionu, sa ciljem da je uveže u TEN T. Strateški okvir za razvoj infrastrukture na ovom polju urađen je 2009, i obuhvata sve komponente – drumsku, železničku i rečnu – a definisan je kao nacionalni projekat od naročitog značaja.

Kako je Srbija u vreme SFRJ već imala relativno dobru saobraćajnu mrežu, koja je tokom ratova i sankcija oštećena ili zapuštena, plan ne predviđa izgradnju potpuno novih saobraćajnica, nego modernizaciju postojećih, uz proširenje kapaciteta.

POGLAVLJE 22: REGIONALNA POLITIKA

Poglavlje 22 obuhvata propise koji se odnose na planiranje i sprovođenje kohezione politike EU, korišćenjem evropskih strukturnih i investicionih fondova. Reč je o uredbama kojima se definišu konkretni ciljevi kohezione politike EU za period 2014–2020, fondovi za njenu realizaciju (Evropski fond za regionalni razvoj, Evropski socijalni fond i Kohezioni fond), aktivnosti koje mogu biti finansirane (poput izgradnje i unapređenja infrastrukture, razvoja obrazovanja i stručnog usavršavanja, istraživanja, inovacija, preduzetništva itd.), principi i pravila za pružanje podrške i iznos raspoloživih finansijskih sredstava, sa metodologijom/kriterijumima za utvrđivanje iznosa podrške državama članicama EU. Ovim propisima takođe je utvrđen i neophodni strateško-programski okvir, odnosno konkretni programski dokumenti.

SUPERPOGLAVLJA 23 I 24: PRAVO I PRAVDA

Novo opšte pravilo za buduće države članice je da na putu pristupanja Evropskoj uniji prvo otvaraju poglavlja za čije je zatvaranje potrebno najviše vremena, odnosno koja se i poslednja zatvaraju. Za većinu država kandidata to su poglavlja 23 – pravosuđe i osnovna prava, i poglavlje 24 – pravda, sloboda i bezbednost. Da su ova poglavlja su važnija od drugih, vidi se i po tome što zaostajanje u njihovom sprovođenju može da zamrzne ceo pregovarački proces. Nakon višemesečne blokade Hrvatske, oba su otvorena u aprilu ove godine.

Cilj politika sadržanih u poglavlju 23 jesu očuvanje i unapređenje EU kao prostora slobode, bezbednosti i pravde. Osnovu ovih politika čini nezavisno sudstvo, sa izgradnjom neophodnih kapaciteta za održavanje i zaštitu vladavine prava. Nezavisnost sudstva podrazumeva integritet sudova i sudija, nepristrasnost i visoke standarde presuda. Sem toga, Srbija se obavezala da do kraja 2017. počne procedure za promenu Ustava, kako bi se i tim aktom garantovala nezavisnost sudstva.

Poglavlje 24 obuhvata pitanje migracija, azila, kontrolu spoljnih granica i Šengen, viznu politiku, pravosudnu saradnju, policijsku saradnju i borbu protiv organizovanog kriminala, saradnju u borbi protiv terorizma, saradnju u oblasti droga, carinsku saradnju i falsifikovanje evra. Za Srbiju su najvažnije reforme u Ministarstvu unutrašnjih poslova koje ovo poglavlje predviđa.

POGLAVLJA 25 I 26: OD KOLEVKE PA DO GROBA

Poglavlje 25 (nauka i istraživanje) podrazumeva stvaranje uslova da se Srbija uključi u jedinstveni evropski istraživački prostor (ERA), kako bi njeni naučnici ravnopravno učestvovali u programima evropskih istraživačkih centara i kako bi se naučnicima iz EU omogućilo da učestvuju u projektima srpskih univerziteta i instituta. Zajednički istraživački prostor ne samo da omogućava dodatna sredstva za naučne projekte nego kroz njihovu realizaciju doprinosi ukupnom napretku i poboljšanju života svih građana.

Kao i u slučaju poglavlja 25, ni za pregovore o poglavlju 26 (kultura i obrazovanje) nije potrebno donositi posebne zakone i usklađivati ih sa evropskim standardima, jer u okviru EU ne postoji jedinstven pristup ovim oblastima. Trajanje osnovnog i srednjeg obrazovanja razlikuje se od članice do članice, kao i uzrast dece za polazak u školu. Kada je reč o visokom obrazovanju, odnosno univerzitetima, EU traži da se poštuje njihova autonomija. Iako je bilo predviđeno da Srbija ove godine otvori ovo poglavlje, to je odloženo zbog blokiranja Hrvatske, koja insistira da se hrvatskoj manjini u Srbiji obezbede udžbenici na maternjem jeziku.

POGLAVLJA 27 I 28: VISOKA CENA ZDRAVLJA

Poglavlje 27, koje se odnosi na zaštitu prirodne sredine, jedno je od najizazovnijih. Proces pristupanja EU u oblasti zaštite životne sredine odvija se kroz harmonizaciju propisa, izgradnju administrativnih kapaciteta i kapaciteta institucija u oblasti zaštite životne sredine, kao i kroz obezbeđivanje finansijskih resursa. Samim tim, ovo poglavlje je izuzetno zahtevno u finansijskom i administrativnom smislu, posebno u pogledu dobro opremljene i obučene sudske i upravne strukture. Za primenu i sprovođenje pravnih tekovina EU u oblasti životne sredine potrebna su znatna ulaganja, kao i snažna i dobro opremljena administracija na nacionalnom i lokalnom nivou.

Ilustracije radi, Srbija za rešavanje problema otpada i otpadnih voda, treba da obezbedi oko 11 milijardi evra; u sektoru voda biće potrebno 5,6 milijardi evra, u segmentu otpada 2,8 milijardi, a za smanjenje industrijskog zagađenja i buke još 1,3 milijarde evra, a najveći deo tog novca moraće da obezbedi iz sopstvenog budžeta.

Usko vezano za ovo poglavlje je i poglavlje 28 – zaštita potrošača i zdravlja, gde će Srbija takođe morati mnogo da radi (i plati) kako bi svojim građanima obezbedila nivo zaštite koji uživaju građani EU.

POGLAVLJA 30 I 31: ISTOK ILI ZAPAD?

Prvo od ova dva poglavlja odnosi se na zajedničku ekonomsku, a drugo na spoljnu i bezbednosnu politiku u odnosu na zemlje van EU. Srbija će do pristupanja Uniji biti obavezna da raskine sve regionalne i druge trgovinske sporazume sa ovim zemljama, što uključuje i partnerstvo sa Rusijom, kao i sa zemljama u regionu koje nisu u EU. U ovoj oblasti zemlje članice nemaju gotovo nikakva ovlašćenja, jer Evropska komisija vodi računa da se ponašaju u skladu sa trgovinskim sporazumima koji su sklopljeni sa EU.

Kada je reč o poglavlju 31, problem Srbije je što se nije pridružila sankcijama koje je EU uvela Rusiji zbog aneksije Krima i podrške separatistima na istoku Ukrajine. Dok to ne učini, ili dok sankcije ne budu ukinute, ovo poglavlje najverovatnije neće biti otvoreno.

POGLAVLJE 33: ČLANARINA

Ovo poglavlje obuhvata pravila koja se odnose na finansijska sredstva neophodna za finansiranje budžeta EU ("sopstvena sredstva"). Budžetska sredstva EU prikupljaju se iz tri osnovne vrste prihoda: tradicionalnih sopstvenih (prihodi od carina, uključujući i carine na poljoprivredne proizvode i dažbine na šećer); sopstvenih sredstava po osnovu poreza na dodatu vrednost i sopstvenih sredstava iz uplata država članica na osnovu bruto nacionalnog dohotka.

Države članice moraju da imaju odgovarajući administrativni kapacitet da adekvatno koordinišu i obezbede tačan budžet, prikupljanje, isplatu i kontrolu sopstvenih sredstava. Pravne tekovine u ovoj oblasti su direktno obavezujuće i ne zahtevaju prenošenje u nacionalno zakonodavstvo. Uplate sopstvenih sredstava država članica na osnovu bruto nacionalnog dohotka su najvažniji izvor prihoda Evropske unije i u znatnoj meri su direktno povezane sa ekonomskom snagom pojedinih država članica.

POGLAVLJE 34: INSTITUCIJE

Osnovna tema ovog poglavlja, o kome se razgovora na kraju pregovaračkog procesa, kada je već izvesno da će država kandidat postati država koja pristupa EU, jeste učešće buduće države članice u radu institucija Evropske unije. To podrazumeva da se odredi koliko predstavnika i u kojoj instituciji će imati država koja pristupa Evropskoj uniji, ali i kakav će biti raspored glasova u određenim telima i kako se računa broj glasova koje će imati ta država. Osnovno što se određuje je broj glasova u Evropskom savetu i Savetu ministara Evropske unije. Precizno se utvrđuje koji broj glasova će buduća država članica imati kada se odlučuje u okviru Saveta u slučajevima kada se odluke donose kvalifikovanom većinom. Evropska komisija je sada sastavljena od onoliko komesara koliko ima država članica Evropske unije, tako da je svaka država pristupanjem dobila mogućnost da dobije i jednog komesara koji će biti državljanin te države.

Država stupanjem u članstvo ima pravo da njeni državljani budu birani za članove Evropskog parlamenta, kao i da njeni građani glasaju. Koliko će svaka država članica imati poslanika u kom sazivu, određuje Savet EU – pre svakih izbora, koji se održavaju svakih sedam godina. Nakon pristupanja, nova država članica stiče pravo da imenuje sudiju u Sud Evropske unije, zatim guverner Narodne banke svake države članice učestvuje u radu Evropske centralne banke, u Evropskom revizorskom sudu svaka država članica ima člana, takođe i u Evropskom ekonomskom i socijalnom komitetu, Komitetu regiona, a dobija i mesto člana Saveta guvernera Evropske investicione banke, i člana u naučno-tehničkom odboru Evroatoma.

POGLAVLJE 35: KOSOVO

Poslednje pregovaračko poglavlje, pod brojem 35, u dokumentima Evropske unije nosi oznaku "razno", što je zamišljeno kao način da se ostavi prostor za pitanja koja nisu obuhvaćena ostalim poglavljima. U slučaju Srbije, međutim, ovo poglavlje je vezano za Kosovo, odnosno za proces normalizacije odnosa Beograda i Prištine koji se već više od pet godina odvija u okviru Briselskog dijaloga pod pokroviteljstvom EU.

Ovo poglavlje ne predstavlja zamenu za dijalog, već instrument praćenja procesa normalizacije. Koliko je taj proces važan za EU govori i činjenica da je poglavlju 35 dodeljen "superstatus" kakav imaju samo poglavlja 23 i 24 (osnovna prava i pravosuđe). Dakle, ovo poglavlje ne samo što se otvara među prvima i zatvara među poslednjima, nego zastoj u procesu normalizacije, ukoliko bar jedna trećina članica Evropskog saveta proceni da je do njega došlo, može da blokira celokupan proces evropskih integracija, kako Srbije tako i Kosova, u zavisnosti od procene ko je odgovoran za tu situaciju.

Na kraju ovog podlistka treba reći i to da je u prethodnih dvadeset brojeva "Vremena" proces evropskih integracija Srbije predstavljen mnogo detaljnije. ¶

PRIREDILI: DEJAN ANASTASIJEVIĆ I KATARINA STEVANOVIĆ

Članak je objavljen u okviru projekta "Nasilje u porodici – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.

Sklopite partnerstva sa preduzetnicima

Osmi globalni samit "Živahni Gudžarat" održava se od 10. do 13. januara 2017. u mestu Gandinagar u Indiji. Osnovna tema samita je "održivi ekonomski i društveni razvoj", dok ovo privredno okupljanje predstavlja izuzetnu priliku da se istraže mogućnosti poslovne saradnje. Na samitu će se okupiti šefovi država / vlada, ministri, korporativni lideri, regulatori, šefovi međunarodnih institucija i članovi akademskih zajednica iz celog sveta radi razvoja i unapređenja saradnje.

"Živahni Gudžarat" je jedinstvena prilika da prisustvujete diskusijama međunarodnih eksperata, globalnih mislilaca i nizu seminara s ciljem definisanja globalnih trendova.

Samit predstavlja platformu koja malim i srednjim preduzećima omogućava globalno povezivanje s potencijalnim partnerima i pruža priliku za ispitivanje mogućnosti saradnje i partnerstava. Samit se održava na prostoru od 125.000 metara kvadratnih gde se organizuju ekskluzivna predavanja o najnovijim trendovima i tehnologijama, proizvodima i uslugama u različitim sektorima. Skup predstavlja idealnu priliku za poslovno umrežavanje i interakciju kroz B2B i B2G sastanke. Sektori u fokusu su: avio i odbrambena industrija, poljoprivreda i prehrambena industrija, biotehnologije; hemijski i petrohemijski proizvodi, elektronika, sistemski inženjering, proizvodnja, građevinarstvo, obnovljivi izvori energije, zaštita životne sredine, tekstilna industrija, nakit i drago kamenje, zdravstvo, inovacije, istraživanje i razvoj, informacione tehnologije, IT usluge, mega projekti; MSP; farmaceutska industrija, lučka delatnost, transport, turizam i urbani razvoj.

Na samitu se očekuje više od dva miliona posetilaca, preko 2500 međunarodnih delegata iz preko 100 zemalja. Tokom prethodnog samita u 2015, preduzetnici iz više od 110 zemalja najavili su investicije od 400 milijardi američkih dolara, potpisano je 21.000 memoranduma o saradnji, uključujući i 1225 strateških partnerstava.

Kako oživeti demokratiju i proces proširenja

U organizaciji Evropskog fonda za Balkan, Grupe za razvojne politike (GDP) i stručne organizacije BiEPAG (Balkans in Europe Policy Advisory Group), u Beogradu je 16. decembra 2016. godine održana konferencija "Proširenje EU na Zapadni Balkan u vreme neizvesnosti". Okrugli sto je podeljen na dva panela: "Kako ponovo oživeti demokratizaciju i evropske projekte na Balkanu" i "Berlinski proces posle samita u Parizu"

U poslednjih nekoliko meseci, Evropa prolazi kroz period neizvesnosti koja preti da uzdrma temelje stabilnosti kontinenta, što je posebno izraženo u zemljama Zapadnog Balkana čije su demokratije krhke i zasnivaju se na autoritarnom liderstvu. Glavne pokretačke snage za demokratizaciju tih država su evrointegracija, mogućnost reformi i jačanja demokratskih institucija. No, stvari su se drastično promenile. Igor Bandović, programski menadžer Evropskog fonda za Balkan, naglasio je koliko je važno nastaviti diskusiju o geostrateškom proširenju Evropske unije, što je bila tema istraživačkog tima GDP-a, navodi Tatjana Papić, programska direktorka.

U prvom panelu "Kako ponovo oživeti demokratizaciju i evropske projekte na Balkanu", eksperti BiEPAG-a Florijan Biber, koordinator BiEPAG-a i direktor Centra za studije Jugoistočne Evrope Univerziteta u Gracu, Andre de Munter, politički analitičar za Zapadni Balkan i Tursku i predstavnik evropskog parlamenta za spoljnu politiku EU, kao i Ervan Fuere, istraživač Centra za studije evropskih politika iz Brisela, analizirali su zašto je proces proširenja zapao u ćorsokak. Moderator ovog panela bio je Dejan Anastasijević, novinar nedeljnika "Vreme".

STANJE KOME

Na pitanje da li je proces proširenja u komi, panelisti nisu bili optimistični, mada su istakli da ima nekih pomaka. Prema rečima Florijana Bibera, proces proširenja mora da se sagleda iz svih uglova: migracije, stepen nesigurnosti, evroskepticizam, odnos sa Rusijom, ali se čini kao da i Brisel nesvesno podriva taj proces. "Ljudi u Briselu kažu da je proširenje okej. Proces je tu, ali nema političke volje." Prema njegovim rečima, starije zemlje članice EU kažu da ne žele proširenje na zemlje Zapadnog Balkana zbog problema koji idu uz njih, i ukoliko EU ne pronađe rešenje za tendenciju netrpeljivosti, proširenja neće biti. "Zapadni Balkan je postao manje demokratičan u poslednjih nekoliko godina", smatra Biber, možda i zbog preteranog oslanjanja na EU, odnosno očekivanja da pokretačka snaga za promene i reforme dolazi "spolja".

Andre de Munter kaže da je EU parlament za proširenje na zemlje Zapadnog Balkana, ali da je došlo krajnje vreme da parlament bude kritičniji i da više sarađuje sa političkim strankama u ovom regionu. Spomenuo je slučaj Savamale koji nije bio u izveštaju Evropske komisije, govorio je i da je nedopustivo to što se dešavalo sa ombudsmanom Sašom Jankovićem, koji je nazivan svakakvim imenima ("šibicar, prevarant"). "Ako Komisija ne želi da se odredi prema Savamali, onda bi trebalo da pričamo o poštovanju vladavine prava", smatra De Munter.

Treći panelista Ervan Fuere kaže da je, nažalost, situacija sada drugačija i da politička platforma proširenja EU na zemlje Zapadnog Balkana nije privlačna za biračko telo, odnosno da zemlje članice mahom ne podržavaju ovu strategiju jer niko ne bi glasao za to, pogotovo u vreme izbeglica, migranata, azilanata. "Strategija proširenja ide sporo, izveštaji se proizvode...", Fuere je naglasio važnost jake vlade koja će se suprotstaviti izazovima terorizma i uspostaviti vladavinu prava i zakona, ali i civilnog društva koje značajno može da doprinese razvoju.

OPTIMIZAM MLADIH

Drugi, nešto optimističniji panel "Berlinski proces posle samita u Parizu", okupio je za stolom učesnike iz Beograda – Jovana Nićića (Grupa za razvojne politike iz Beograda), Sarajeva – Selmu Mameledžiju (Fondacija "Nova politika), Skoplja – Zorana Nenčeva (Institut za demokratiju "Societas Civilis"), a moderatorka je bila Jovana Gligorijević, novinarka "Vremena". Ovo troje istraživača predstavili su *policy brief* studiju "Berlinski proces i regionalna saradnja na Zapadnom Balkanu: Kako pregovore učiniti efektivnijim i efikasnijim?" Berlinski proces je platforma koja se bavi daljim integracijama i regionalnom saradnjom na Zapadnom Balkanu, podrškom sistemskim reformama i ubrzavanjem procesa proširenja. Budući da su zemlje Zapadnog Balkana na različitim nivoima u pristupnom procesu, Berlinski proces može da bude i značajan instrument za prevazilaženje razlika među državama u regionu.

Prema rečima Selme Mameledžije, jedan od pozitivnih momenta Berlinskog procesa je angažovanje omladinskih organizacija na marginama. "Regionalna saradnja mladih je najuspešniji deo Berlinskog procesa", kaže ona. Jovan Nicić primećuje da je evroentuzijazam opao, ali da nema nikakve sumnje da budućnost ovih zemalja leži u EU. Prema njegovom mišljenju, uloga civilnog sektora je sporadična i nedovoljna, dok je najmanji progres postignut po pitanju regionalnih razmirica. Zoran Nenčev smatra da je proces proširenja danas ispolitizovan više nego ranije, što otvara prostor liderima ovih zemlja za sprovođenje svojih interesa u "sivoj zoni". ¶

BILJANA VASIĆ

(Detaljniji prikaz konferencije "Proširenje EU na Zapadni Balkan u vreme neizvesnosti" biće štampan u sledećem dvobroju "Vremena" 29. decembra)

Formalno obrazovanje je nedovoljno

"Postoji veliki prostor između nauke i tehnologije sa jedne, umetnosti i dizajna sa druge i humanistike i društvenih nauka sa treće strane, a postoje i velike društvene i tržišne potrebe za ljudima koji mogu da funkcionišu negde tu između", kaže za "Vreme" Uroš Krčedinac

Bilo je momenata magije tokom predavanja Uroša Krčedinca u Novoj iskri u petak 16. decembra. Mladi (1984. godište) multitalentovani čovek – istraživač digitalnih medija, predavač, pisac, ilustrator, softverski inženjer i krosmedijski umetnik – tokom dobrih sat vremena predstavljao je svoju viziju o tome kako obrazovanje treba da izgleda u savremenom dobu. Pomalo dugačkog imena – "Kako da pristupite svom obrazovanju ako želite da postanete autor u digitalnoj epohi" – ovo je bilo drugo po redu javno predavanje iz ciklusa Nelt Edukativnog programa, koji "gura" svoju drugu sezonu, u saradnji sa Galerijom 12 HUB, a od ove godine i sa Novom iskrom.

Šta treba da uči mlad čovek ukoliko ne želi da ostane u okovima formalnog obrazovanja? Šta da čita, koji zanat da nauči? Da li mu je potreban fakultet? Ovo su neka od pitanja koja su postavljena za vreme predavanja, tokom kojeg je postalo bolno očito koliko je današnje obrazovanje u Srbiji daleko od potreba koje stvara savremeno društvo: tabla, kreda i učenje zarad reprodukcije bili su zastareli i pre 30 godina, koliko li su tek zastareli danas?

"Mislim da nemamo dobru percepciju koliko je nedovoljno to što dobijamo formalnim obrazovanjem", kaže za "Vreme" Uroš Krčedinac. "I dalje preovladava stav iz generacije naših roditelja, ili deda i baba, koji kažu, 'samo ti završi fakultet, nađi posao u državnoj službi, nek ti krene staž...' Mislim da ljudi nisu svesni da je ovo vreme mnogo više divlje, gde postoje atomizovani pojedinci, i nisam siguran da ću ja ikakvim stažom da dođem do te penzije; potpuno mi je nadrealno da meni firma može da kupi stan, a to su bile uobičajene stvari u generaciji naših roditelja."

Prema Krčedincu, veoma je važno naučiti neki zanat – bilo klasični, bilo savremeni – koji će uvek biti potreban na tržištu, bez obzira na to ko je na vlasti, i kakva su društvena kretanja. Na taj način, sebi ćete omogućiti izvestan stepen slobode od trenutnih okolnosti, a ujedno ćete imati u rukama veštinu od koje možete da živite.

Među publikom na predavanju bio je i Andrija Radojev, jedan od dvadeset studenata koji su polaznici drugog ciklusa Nelt Edukativnog programa. Svi oni su izabrani od ukupno 89 kandidata, i dolaze iz raznorodnih fakulteta iz Beograda i Novog Sada. Andrija Radojev, student Visoke škola strukovnih studija za informacione tehnologije – ITS, kaže da mu je "čast što je u kolektivu ovako izuzetnih ljudi".

"Ceo program proširuje vidike, daje nam mogućnost da osetimo neke stvari koje ne bismo mogli da osetimo na neki drugi način, jer nas povezuje sa različitim stručnjacima. To nam daje opciju da se zainteresujemo za različite oblasti, a ujedno i dobijemo osnovno znanje za svaku od njih. Naši fakulteti nam pružaju uskostručnu specijalizaciju, a u današnje vreme, ako želite da postignete nešto više u svojoj struci, to vam nije dovoljno. Morate mnogo da znate i o drugim stvarima, nikad se ne zna kada možete da iskoristite neku stvar iz oblasti koja nema veze sa vašom strukom", kaže Andrija Radojev.

Upravo je ovo i cilj Neltovog programa – da popuni "rupčage" koje postoje u današnjem formalnom obrazovanju, i kojih je, kako deluje, svakog dana sve više i više. Ili, kako je Nelt saopštio u proleće 2016, kada je i krenuo drugi Edukativni ciklus: "Cilj je da učesnici kroz timski rad steknu praktične veštine iz domena dizajna i novih medija, kao i da se inspirišu i osnaže u težnjama da svoje ideje pretvore u realne projekte, čiji dalji razvoj kompanija Nelt može potencijalno podržati." Rečju, interdisciplinarnost i intersektorsko obrazovanje koje širi vidike i koje je veoma retko na ovim prostorima.

Sa ovom ocenom saglasan je i Relja Bobić iz Nove iskre. "Nova iskra je dosta usmerena na edukativni rad, permanentno obrazovanje i ekonomiju znanja. Kroz svoje centralne aktivnosti u okviru edukativne platforme radimo na osnaživanju mladih profesionalaca – studenata i onih koji su tek završili fakultete – koji hoće da se bave različitim kreativnim disciplinama. Smatramo da kod nas postoji veliki jaz između znanja koje se dobija na fakultetima, naročito na većini državnih fakulteta, i funkcionalnog znanja koje je potrebno u poslu", kaže Bobić za "Vreme".

Andrija Lakić, student Fakulteta dramskih umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu, osvrće se na poseban fenomen poznat pod nazivom "eho komora" (*echo chamber*) – pojava koja se javlja kada učesnici različitih onlajn zajednica razgovaraju samo sa istomišljenicima. Na taj način se prenose – odjekuju – uglavnom iste poruke, i stvara iskrivljen pogled na svet. "Za mene je ovaj program način da izađem iz 'eho komore'. Kao dramaturg znam često da se zatvorim isključivo u dramaturgiju, da mi ne padne na pamet kako je nekom drugome. Komunikacija sa onim što nisam ja, i sa onime na šta nisam navikao je izuzetno oplemenjujuća", kaže Lakić za "Vreme" i dodaje da je interakcija među 20 polaznika izvanredna. "Funkcionišemo kao jedno odeljenje, i dosta vremena provodimo zajedno, čak i nevezano za program. Ako bismo naše školovanje nazvali 'verzijom 1', odnosno v. 1, onda ovaj program može da bude v. 4 ili v. 5, toliko je bolji", kaže Lakić.

POPUNJAVANJE JAZA FORMALNOG OBRAZOVANJA: Predavanje Uroša Krčedinca
Foto: Nemanja Knežević

No, vratimo se Urošu Krčedincu. Jedna od glavnih poruka njegovog predavanja bila je da bi svi trebalo da nauče programiranje. Po njemu, programiranje je postalo deo opšte medijske pismenosti, bez koje nije moguće shvatiti funkcionisanje današnjeg sveta. "Najvažnija poruka je ta da postoji veliki prostor između nauke i tehnologije sa jedne, umetnosti i dizajna sa druge i humanistike i društvenih nauka sa treće strane. Postoje velike društvene i tržišne potrebe za ljudima koji mogu da funkcionišu negde tu između – na primer, za programerima koji znaju i dizajn, društvenim istraživačima koji razumeju kako funkcioniše komunikacija na internetu, piscima blogova koji i sami znaju da naprave veb-sajt. Taj međuprostor je mnogo potentniji nego što smo toga svesni. Ti ljudi će da odlučuju o algoritmima, koji će na kraju biti urednici medija", kaže Krčedinac.

"Ove jeseni sam počeo da vodim dva predmeta na Fakultetu medija i umetnosti – jedan je Programiranje za umetnike i dizajnere, a drugi je Interaktivni dizajn, i kroz njih pokušavam da provučem praktične aspekte ove priče.

Na ovom prvom predmetu studenti uče programski jezik, programerske tehnike, ali uče i kako da na osnovu toga crtaju, prave interaktivne ilustracije, male video-igre... Dakle, nije poenta da to programiranje bude onako rigidno kao u formalnom obrazovanju, gde ti sad rešavaš neki problem.

Ovde nema tačnog i netačnog – na primer, kada programiraš zvuk, ti određuješ da li je rezultat dobar ili nije na osnovu svog unutrašnjeg osećaja, kriterijum je mnogo bliži likovnom ili muzičkom, nego matematici. Samo se služimo drugim jezikom i drugim medijem", dodaje Krčedinac, i zaključuje:

"Međutim, kod nas ne postoji razumevanje šta su to mediji u najširem smislu – ne mislim na masovne medije, novine, televiziju, nego medije poput ulja na platnu, video-igara, veb-sajtova. Ta vrsta medijske pismenosti katastrofalno nedostaje. Plašim se da to formalno obrazovanje, takvo kakvo je kod nas, apsolutno ne priprema čoveka da razume svet oko sebe. Nije ga pripremao ni onda kada smo mi išli u školu, a tek ga sada ne priprema. Na nama je da se nekako samoorganizujemo, ali to je dosta teško. Atomizovani smo, živimo u nekoj, što bi rekao Adam Kurtis, fetišizaciji sebe. Vidimo to kroz selfije, kao najbanalniju manifestaciju toga, a vidimo i kroz savremenu umetnost koja je selfbrending priča. Živimo u vremenu u kom na sistemskom nivou teško mogu stvari da se menjaju, već je to moguće samo u nekim mikrosistemima." ¶

R. V.

Mića Popović

Prvi spisateljski

Dvadeset godina od smrti Miće Popovića obeležava se izložbom, novom knjigom i filmskom retrospektivom, reprezentima njegovog stvaralaštva. U Jugoslovenskoj kinoteci (22–27. decembar) izložene su četiri slike Miće Popovića – *Bavarska varijanta* iz 1978, *Nedelja 5 popodne u septembru* iz 1977, *Manipulacija* iz 1979, i *Otkrivanje Brojgela* iz 1974. godine, nakon konzervacije i restauracije Centralnog zavoda za konzervaciju, a na retrospektivi su filmovi koje je režirao ili za koje je pisao scenario Mića Popović – *Čovek iz hrastove šume* (1964), *Roj* (1966), *Hasanaginica* (1967), *Delije* (1968) i *Burduš* (1970). Prve večeri ovog programa (četvrtak) je promocija knjige *Sveti Antun, Ratni dnevnik iz zatvora*, koju je priredio Jovan Popović, sin Miće Popovića, a objavila Geopoetika. Tekstovi i crteži u ovoj knjizi do sada nisu viđeni. Ljubaznošću Geopoetike i Jovana Popovića, "Vreme" objavljuje uvodni tekst priređivača, deo dnevnika Miće Popovića i njegova dva crteža

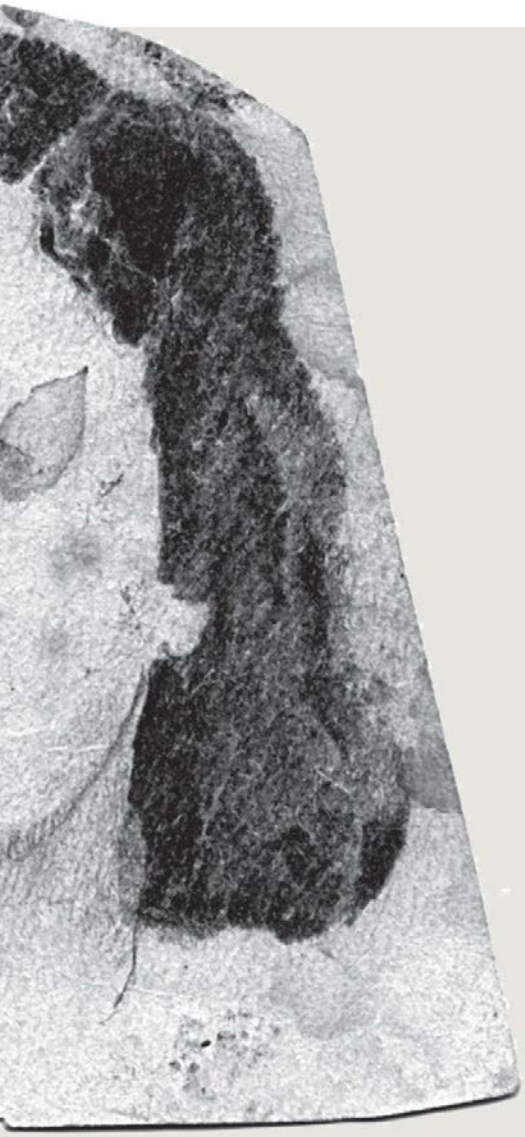

Sin piše predgovor očevoj knjizi

Čovek se nalazi u zatvoru i seća se upravo završenog rata. U pauzama saslušanja i zatvorskih (fizičkih) poslova, on vodi dnevnik. Bio je vojnik i učestvovao je u borbama. Da li se borio na gubitničkoj strani? Ne, on je ratovao na strani pobednika. Koji je njegov prestup? Na ovo pitanje zatvorenik ne može tačno da odgovori. Kao ni na ono, da li mu sleduje kazna (i kolika) ili će, možda, biti pomilovan. Da li se radi o iskusnom, zrelom čoveku? Ne, u pitanju je mladić, tek dvadeset dve godine star. Na kraju, da li je reč o budućem važnom piscu? I na ovo pitanje odgovor je odrečan. Zatočeni mladić postaće značajna ličnost ali zahvaljujući, pre svega, jednoj drugoj umetnosti – slikarstvu. Jer pisac dnevnika iz zatvora zove se Miodrag – Mića Popović.

Ipak, treba reći da je tvrdnja da Mića Popović svoje mesto u istoriji srpske (i jugoslovenske) kulture duguje samo likovnoj umetnosti, uveliko preterana. Ovaj stvaralac se, osim slikarstvom, bavio i pisanjem proze, eseja, filmskih scenarija,

pokušaj

kao i filmskom i pozorišnom režijom. (Čak je, u mladosti, u vreme kada je nastao ovaj dnevnik, pisao i poeziju. Po autorovom mišljenju slabog kvaliteta, tako da ti pesnički napori nisu sačuvani.) Zbog toga se tekst koji se nalazi pred vama može posmatrati kao prvi spisateljski pokušaj, kao rađanje jednog literarnog talenta. Međutim, priroda ovih zapisa nije čisto dnevnička. Popović u zimu 1945/46. beleži događaje i zapažanja, ali se istovremeno seća i ratnih dešavanja koja su se odigrala godinu dana ranije. U okviru tih uspomena posebno, izdvojeno mesto zauzima priča *Sveti Antun*. Skoro da bi se moglo reći da se radi o maloj, zasebnoj, autobiografskoj noveli. Zanimljiv porodični detalj vezan je za jedno od prvih čitanja *Svetog Antuna*. Naime, slikarka Vera Božičković, buduća supruga Miće Popovića, upoznala je umetnika 1947. na njegovoj slavi Svetom Nikoli, upravo dok je prijateljima čitao (ovaj) dnevnik iz zatvora. (Tom prilikom je, uz obavezno mladalačko preterivanje, Borislav Mihajlović Mihiz ovo štivo proglasio najboljom ratnom prozom.) A Vera, studentkinja Akademije likovnih umetnosti, pomislila je: "Bože, kako talentovan čovek! A propašće ako se ja ne udam za njega! Znači, moram da se udam."

Kako je pisac bio i ostao prvenstveno slikar, izdavač je došao do logične ideje da se tekst obogati likovnim prilozima, nastalim u istom periodu kada i tekst. S obzirom na godine nastanka, takvih radova nije preostalo mnogo, pa se podrazumeva da crteži u knjizi služe najviše kao ilustracija vremena i slikarskih početaka Miće Popovića.

Iako pisane u duhu i stilu jednog nepovratno minulog doba, uspomene (tada) mladog slikara poseduju (po mome mišljenju) priličnu literarnu vrednost. Mladić radoznao, (pre)osetljiv, romantičan, koga su okolnosti smestile u burnu, prevratničku, epohu, uspeo je, zahvaljujući snažnom intelektu i (kod likovnjaka ne baš čestoj) dobroj verbalnoj artikulaciji, da svoje utiske i zapažanja prenese u pisanoj formi. Ali vrednost ovog rada ne iscrpljuje se samo u književnom značaju. Dnevnik Miće Popovića može da posluži i kao dragoceni dodatak istoriografskoj građi za period kraja Drugog svetskog rata i prvih posleratnih godina.

Uvodnu reč za ovo izdanje "Geopoetike" napisao sam na nagovor svog prijatelja Vlade Bajca. Naime, nisam bio siguran da je zamisao da sin piše predgovor očevoj knjizi najsrećnije rešenje. Nakon ponovljenog čitanja teksta uverio sam se da, mirne duše, *Ratni dnevnik iz zatvora* mogu da preporučim pažnji čitalaca.

JOVAN POPOVIĆ

Pred kim se ja pravdam

(odlomak iz knjige *Sveti Antun, Ratni dnevnik iz zatvora* Miće Popovića)

Beograd 29. 11. (1945)

Neću biti demobilisan, izbačen sam iz Partije, i pozvan na isleđenje u Beli Manastir. Stole mi je poručio da budem spreman na najgore. Znači, još jedna propuštena godina na Akademiji; peta po redu.

Sredio sam sa bolom, boje, platna, beleške, četke, bočice, poslednje studije sa večernjeg akta. Ostavljam ih. Ko zna za koliko meseci i dana!

Gospode Bože, da li ću se uopšte izraziti?

Mojima sam rekao da putujem zbog dokumenata i karakteristika, i da ću se za dva-tri dana vratiti natrag.

Tata kaže da donesem kilo ljute paprike. – Zabeleži da ne zaboraviš! – Ja beležim i dođe mi da plačem. Dokle ću morati da zavaravam svoje najbliže, i da od njih krijem bolno saznanje: Miodrag Popović, to je jedan nesrećnik, ukleti bednik, stalna i bljutava tragedija.

Beli Manastir 1. 12.

Došao sam u jedinicu. Drugovi su me dočekali hladno. Samo me doktor Arsić poljubio iskreno kao brata i prijatelja. On nije partijac, zato je u stanju da bude čovek. Stole je bolestan. Odoh u bolnicu da ga posetim. Primio me je još jedino kao slikara. Inače, strani smo. Poslata je patrola po mene. Uhapšen sam... Osećanja, koja imam tog trenutka, adekvatna su onima kad me je hapsio lagerfirer Lentzen u Borskom rudniku. Ova osećanja su nešto između bezumnog straha, i krajnje klonulosti koja liči na ravnodušnost. »

Saslušao me je komesar brigade i neki major iz divizije. Žulj nema razloga da me ne nazove pokvarenjakom. To me je iskreno ožalostilo.

O, kad bi znali! Kad bi nekako osetili i doživeli?

Drugi major ima nešto snažno i pošteno u očima. Da nisam u ovakvom stanju, silno bih ga zavoleo. On mene direktno mrzi. Reče mi da veruje kako sam ja u Partiju ušao sa željom da napravim karijeru. A ja sam čitav život do sada, skoro žmureći pretrčao, samo da bih slikao, da bih našao izraza. Ne sećam se, da sam i jedanput, makar i jednim delom sebe mislio na karijeru; izuzimajući one strasne i nevine ambicije da pošteno slikam i uspem. Uostalom čemu ova priča? Pred kim se ja pravdam?

Prva posledica: zatvor. To je soba osam stopa dugačka i isto toliko široka. Nema nijednog prozora, nijedne, ma i najmanje rupe da propusti svetlo. Hladna je, hladna. Moje meditacije prestaju da budu određena razmišljanja, one su, u stvari, neki mlazevi maglovitih sećanja i straha. Doživljavam onu jezu, što sam je kao dečak predosetio u plaču posle nemirnih snova.

Umor, užasan umor. Borio sam se dugo da li da legnem na goli beton ili ne.

Nisam izdržao... Zaspah.

B. M. 2. 12.

Uveli su me u toplu sobu. Sećam se svega. Kroz glavu tutnji istina da još godinu dana neću slikati. Godinu dana u "Ozni" i u vojsci. 365, tri stotine šezdeset i pet dana kao ovaj današnji, siv i surovo prazan. U rudniku su me držali šest meseci, pa sam jedva izdržao. Trebalo mi je posle isto toliko dok sam bio u stanju da radim. I još sam tada bio hranjen najsnažnijom hranom koju može da ima jedan osuđenik – mrzeo sam Nemce i verovao u njihov odlazak.

A sad? Šta će sad da me spase, da ne postanem isceđena krpa? Da, sa mnom je kraj! Imam jednu snagu – mogao bih da se ubijem; i imam jednu volju – živeti, životariti zbog oca, majke i brata.

Noć između 2. i 3. 12.

U sobi električna svetlost. Pišem i crtam.

Dragi prijatelju Francisko Goja,

Razumem tvoje halucinacije, ali te uveravam: Tvoje ime ne bi bilo tako veliko, da su te halucinacije počele progoniti u dvadesetoj godini. Ti si onda slikao sa entuzijazmom obe Maje i onaj krajnje suptilni portret Izabele Korbo di Porsel.

U sobu su doveli nekog zastavnika. Kada se istreznio, bio je veseo i odvratan.

Ove noći ne spavah ni trenutka. Smenjuju mi se dva bola; jedan oštar u zubu, i jedan tup u slepoočnici. Kad duvanjem u kaput zagrejem jedno mesto, bol se prenosi na drugo.

Do juče sam imao sve – atelje i velika, novopreparirana platna. Uveče je kod nas, kod kuće, topla kujna. Topli su mamini pogledi. Topla su savetovanja sa ocem. Topao je Sašin poljubac pred spavanje. Pre pola sata, misao o samoubistvu ličila mi je na rešenje, sada mi liči na zločin.

Stražar kaže: "Tri sata". U ovo doba kod kuće, moj mačak grebe da ga primim pod jorgan. Onda nam je prijatno obojici. Ovde je soba hladna. Duša je hladna.

Jednoga momenta dobijem želju da izgazim zastavnika koji još hrče.

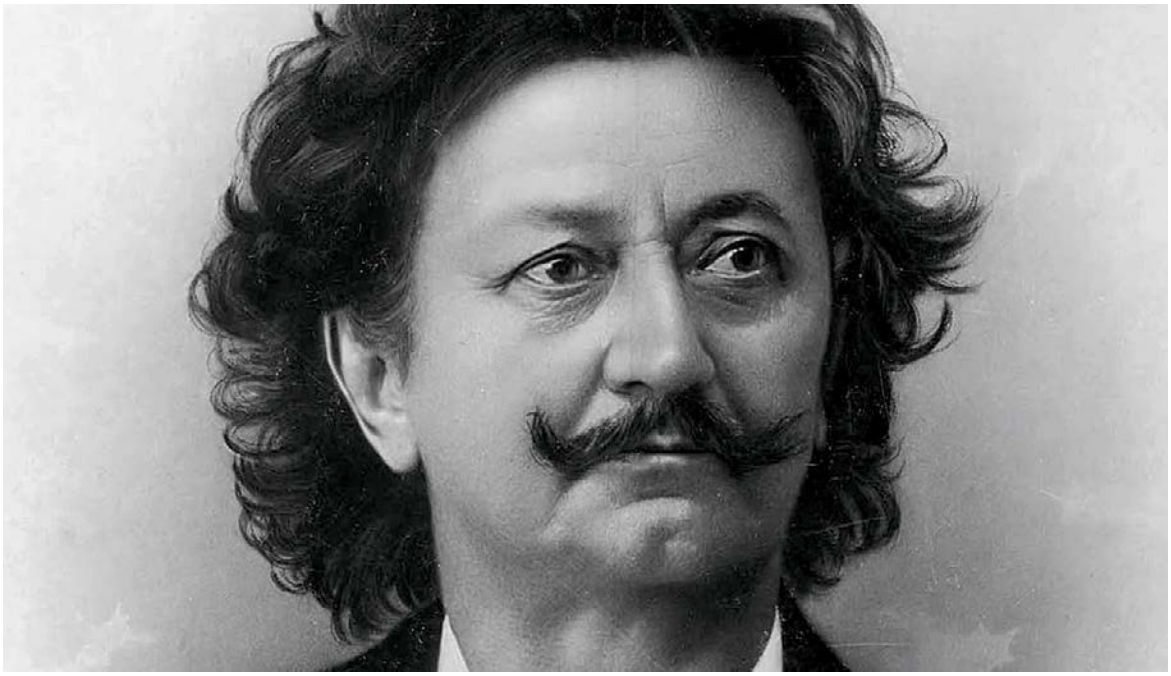
4. 12.

Prošao je jedan mučan dan bez događaja i razgovora, i najzad jedna prespavana noć. Znam da će mi noći sa snom biti jedino okrepljenje za nerve, i jedini ne nesrećni sati za buduću godinu.

Između 4. i 5. 12.

Bolestan sam. Trese mi groznica ionako već istrošeno telo. Pogledam na ogledalo – džak bez sadržine. Ponekad, usred očajanja prosvira, prozviždi jedna nada kao metak: Ako sam mnogo bolestan, mogu dobiti dva, tri, četiri meseca bolovanja kod kuće... Onda sam jedno vreme bez misli. Najzad me prožme odvratnost prema sebi samome. ¶

Ljubav koja pomera zvezde

O *Santa Maria della salute*, jednoj od najboljih evropskih pesama, a sve zbog premijere istoimenog filma Zdravka Šotre

"To se ne peva, to se ne poje", kaže u svojoj velikoj pesmi Laza Kostić za susrete sa mrtvom dragom. O čudu susreta u ljubavi, u smrti i posle nje, o tajni koja ne staje ni u pesmu ni u molitveno pojanje, veliki Laza Kostić ipak je napisao jednu od najboljih pesama evropske književnosti. Nije krivica ni do pesnika, ni do pesme, ni do te tajne što Evropa ovu veliku pesmu ne zna, pa se pesma ne čita i ne recituje čak ni u Veneciji, o čijoj čuvenoj baroknoj crkvi se govori u stihovima. Kostićevu *Santa Maria della salute* pamti svako ko ju je makar jednom pročitao, a u jednoj relevantnoj anketi o srpskoj književnosti bila je, uz Disovu *Možda spava* i *Stražilovo* Crnjanskog, najznačajnija pesma dvadesetog veka. Legenda o ljubavi velikog pesnika i mlade dame, o njenoj iznenadnoj smrti i njegovoj patnji i čudesnim snovima iz noći u noć sve dok pesma nije napisana, prevazilazi mnoge čuvene svetske legende, recimo onu o Eloizi i Abelaru, a po mom mišljenju je ravna onoj o Orfeju i Euridici. Dok bude srpske književnosti trajaće i ova pesma, koja, međutim, nije odmah privukla čitaoce, a neki veliki čitaoci, ne samo Bogdan Popović nego i Isidora i Crnjanski, nisu u njoj videli najbolje delo velikog pesnika. Toliko je ona velika da ume i da zbuni, jer se u njoj menjao tok savremenog srpskog pesništva.

KOJA JE TO SILA

Da se ne može napisati ono što je najvažnije, a da se o bogu, čoveku, ljubavi, strasti... piše hiljadama godina, to je tajna književnosti. Od mislilaca poput Hajdegera i Vitgenštajna, Fukoa i Deride naučili smo šta je u samom jeziku nemoguće, ali to smo u književnosti znali i sa Malarmeom, Rilkeom i Eliotom kao i sa Geteom, Šekspirom i Danteom, sa Sapfom, Homerom i Orfejem. Na najpotresniji način znao je to i Laza Kostić, akademik, doktor pravnih nauka i predsednik suda, profesor i poliglota, političar i državnik, a ipak i "ludi Laza", kako Srbi krste svoje najbolje i najpametnije ljude, toliko i o nama. Najveći pesnik devetnaestog veka, osim Njegoša, i prvi veliki pesnik dvadesetog, može da kaže da je njegova najslavljenija pesma ono što se ne peva, ono što se ne poje, ali ne zato što nije prikladno reći šta se dešavalo između vremešnog pesnika u pedesetim godinama života i mlade Lenke Dunđerski. Šta se tu desilo da je pesnik "utekao mudro od sreće, lud"? Sama razlika u godinama i smisao građanske pristojnosti nemaju u tome najvažnijeg udela, niti su obziri i prijateljstvo sa njenim ocem, pesnikovim mecenom i docnije kumom, mogli da nadjačaju ljubav. Koja je to sila vrednija od svake strasti, a ravna ljubavnom zanosu, sila zbog koje bi neko žrtvovao sebe i iz ljubavi se odrekao ljubavi? Šta ako je stari ljubitelj Grka, a onda i njihovih ideala, video da u grčkom jedinstvu istine, lepote i dobrote ova treća ne sme biti potcenjena? Ako romantik ceni ljubav kao zanos u kojem trijumfuje nemoguće nad svim mogućim, šta ostaje pesniku koji izlazi iz tragičkog romantizma? »

Možda samo dobrota. Ona sa kojom je pesnik Laza Kostić želeo da Lenku uda za najboljeg i najviđenijeg Srbina svoga doba, za Teslu.

Kakav treba da budeš čovek da onu koju voliš nameniš najboljoj sudbini za nju, a ne boljoj sudbini za sebe? Može li se na filmu prikazati ono što se može iskazati samo u najboljoj pesmi srpske književnosti, a i u njoj se to ne peva, ne poje, nego oblikuje kao velika tajna? Pred ovim izazovom popularnosti može se osetiti zebnja, briga da nas film, kao u toliko mnogo primera do sada, ne pouči trivijalnostima i osrednjostima kakvih u velikim umetničkim delima ne sme da bude. Da se ne upamte slike umesto stihova.

Ko ne zna razmeru bez razmere ljubavnog događaja, tome ne vredi ni govoriti, ko zna, toga nijedan govor ne može u samu ljubav vratiti, može ga samo podsetiti na tragediju da je svet rđavo mesto za život, a čovek nedostojan i samoga sebe, nekmoli ljubavi i velike ljubavne poezije. Ljubav koja pomera zvezde, kao u Kostićevoj viziji, mogu samo proroci da naslute, kaže pesnik, pa je i on sam, tragični junak najvećeg poraza, prorok, a svi mi kojima nešto u grudima zaigra dok čitamo čudesnu pesmu Laze Kostića – kojoj uopšte nije važno da li se to o čemu ona peva odista dogodilo ili nije – u vlasti smo jednog nemogućeg proročanstva: ljubavi koje je bilo ne sme da nestane. Zar ono što je postojalo može da nestane? Pitanje, nad kojim bdi sva književnost i svi njeni iole dostojni tumači i jeste – gde je ono čega nema. Svega što postoji u književnosti zapravo nema, ali baš to čega nema važnije je od svega onoga čega ima bilo gde drugde. Dajte nam, misli svako ko zna ili veruje da zna tajnu velike literature, baš to čega nema. U ovome čega ima nema velike, prave, potpune sreće za čoveka raspetog u svim njegovim nemoćima pod kapom nebeskom. Lenka je ime onoga što je bolje od svakog života, čak i ako je pesnik u svome običnom, građanskom postojanju odbegao od nje. Nisu ni životi pesnika u svakom pogledu dorasli poeziji, ali kome je zbog toga makar i malo lakše.

ZAKON JAČI OD SVEGA

I zato ne treba studirati šta li se sve zaista dogodilo, da li su se voleli platonski ili i više od toga, mada je šteta, književna, a ne psihoanalitička, što je učtivi bedni kućni lekar i prijatelj, makar i iz najbolje namere, uništio sve druge zapisane pesnikove snove osim onih koji će potvrditi da je to bio samo zanos pesnika. Tužni otac je štiteći kćer i uspomenu zametnuo tragove da li se ona ubila kada se Laza oženio imućnom usedelicom koju je mnogo godina ranije prosio, pa sa njom otišao na put u Veneciju da tamo zastane u toj velelepnoj crkvi naše sramote i slave. Nadam se da gledaoci filma, i docnije serije, neće kao u najboljim ili najgorim sitikom operetama brinuti hoće li se ak-

ČUVENI PAR: Vojin Ćetković i Tamara Aleksić kao Laza Kostić i Lenka Dunđerski

teri držati za ruke i poljubiti, o tempora, o mores, o indignitatem. Uprkos "razlici svih vremena" – a o tajni tog stiha tek bih voleo da debatujem sa najboljima, od Hajdegera do Rikera, Badjua i Sloterdajka – sljubile su se dve ljudske duše, najbolje i najizvrsnije u svojim osećanjima, a intimno bih voleo, iako tekstovi to ne potvrđuju, da su kušali sve plodove jedne nemoguće ljubavi. I mislim da je decenija bez ijednog sna osim onih o mrtvoj dragoj prava mera patnje i rajska nagrada za greh velikog pesnika kojeg nije istorija Srba upamtila po muškoj nasrtljivosti, kao Dučića i Crnjanskog, ili po odrešitosti u tim stvarima, kao savršeno diskretne Njegoša i Andrića, a živelo se i pre Lenke, i bilo je lepih ženskih imena pomenutih uz naočitog, učenog i slavnog čoveka. Bilo je u srpskoj književnosti paradoksalnih ljubavnih posveta kao što su one Sime Pandurovića ili Brane Petrovića, ili ljubavi poput Popine i Raičkovićeve, bilo je ljubavničkih kantata tako popularnih pesnika kao što su Matija i Arsen, upamćeni su oni koji su žene hteli poput Daviča i Jocića, i oni koje su žene htele poput prijatelja pesnika kakvi su Raša i Milutin, a među svima njima je i onaj koji je bio spreman na smrt, Branko Miljković, koji kuca na vrata jedne svetske dame dok je kod nje jedan drugi pesnik. Uz sve legende i stihove, opet "jedan je Laza Kostić", kako je tu nedavno rečeno. Ko ne bi hteo da bude, čak i uz veći udes od Lazinog jednako monaškog i udobnog života, takav kakav je Laza Kostić. On i jeste jedan, ne može ni u jednu književnost da stane više od jednog takvog. To jedan za muškarca je više no antička nauka o jednom od Parmenida i Heraklita do Aristotela. Biti taj i takav jedan, pa šta bude.

Tako bi, mislim, vredelo i čitati i živeti, pa čak i taj film pogledati bez palanačkog mentaliteta i zabavljačke volje u onome što se dogodilo, il' se nije dogodilo, bez trivijalnog zanosa koji srpsku kulturu danas kvari nesnosnom poplavom tzv. treša. To sam u ovoj prilici želeo da kažem na ljubazni poziv "Vremena"; posle tolikih godina, ovo je povratak na mesto gde smo se nekada nadali, a "sve je to jave slomio ma'". Zato je ovaj tekst nadam se bez obmane učenosti, i oholosti tumača koji uvek sve zna, pa i ono što se ne piše

Tizer pred seriju

Sa hladnoćom kakvog popularnog obrazovnog programa Zdravko Šotra još na početku filma počinje bezrazložno da rasipa vreme, energiju i poetski naboj

Jedina stvar gora od TV serija sklepanih od celovečernjih igranih filmova jeste inverzno i komercijalno pervertovano naličje koje poznajemo kao filmove dajdžestirane iz TV serija. Početkom jeseni na izmaku, baveći se fenomenom modernih domaćih televizijskih serija, već smo se na ovim stranicama osvrnuli na dotični fenomen i konstatovali da je reč o gotovo endemskom, specifično lokalnom "pronalasku", proisteklom iz nakaradnih, merkantilnih potreba emitera i producenata koji u potrazi za dramskim programom na maternjem jeziku ne prezaju ni od takvih i sličnih, umetnički mahom neprihvatljivih rešenja. Da ne bude zabune, ostvarenja nastala na ovaj način nipošto ne treba brkati sa tzv. pilot-epizodama za buduće ili dolazeće televizijske serijale, jer one nikada nisu sažetak kompletnog sadržaja koji sledi, nego su najčešće samo njegov opširniji početak, dakle tizer ili tester koji može da odredi sudbinu ostatka osmišljene priče. Kod nas je, međutim, ta funkcija okrenuta naglavce i pretočena u sumanutu tradiciju, pa filmovane priče TV serija (unapred ili unazad, svejedno!) trpimo još od vremena *Boljeg života* (1989) i *Policajca sa Petlovog brda* (1992).

Naš skromni bioskopski život je tokom iste ove jeseni tek pregrmeo jedan neželjeni susret sa posebnim izdankom navedene prakse, ali ako za *Vojnu akademiju 3* (sa inventivnim podnaslovom *Novi početak*) niko nije ni tražio posebno opravdanje sem kratkotrajne finansijske satisfakcije, ostaje apsolutno nejasno šta je nateralo zaslužnog veterana srpske kinematografije Zdravka Šotru da izvede svoje novo delo *Santa Maria della Salute* na tu dobro utabanu i dokazanu kreativnu stranputicu. Duboko zašavši u devetu deceniju života, a i dalje bezbedno skriven iza laskave titule ovdašnjeg najkomercijalnijeg aktivnog sineaste (*Lajanje na zvezde*, *Zona Zamfirova*, *Pljačka Trećeg rajha*, *Ivkova slava*, *Ranjeni orao*, *Šešir profesora Koste Vujića*), Šotra je – do duše – i do danas mnogo puta uzimao učešća u sličnim tržišnim podvalama, no utisak je da njegovo viđenje priče o legendarnoj i duboko tragičnoj ljubavi Laze Kostića i Lenke Dunđerski bar na papiru nikako nije trebalo da upadne u pomenuti, zaboravljivi soj.

Pre svega, zahvaljujući suštastveno romantičarskoj temi i slojevitom istorijskom i literarnom miljeu, film *Santa Maria della Salute* je svakako obećavao ličniji i testamentarniji pristup samog autora, nudeći mu mogućnost da iz znane pripovesti o neostvarenoj ljubavi genijalnog pesnika u zrelim godinama i devojčice koja izrasta u ženu dođe do umetničkih i idejnih poenti koje će imati suštinski introspektivni i bolno intimni karakter. Nažalost, umesto da se u potpunosti posveti intuitivnoj melodrami koja je iznedrila i naslovnu i verovatno najlepšu ljubavnu pesmu napisanu na našem jeziku, Šotra još na samom početku filma počinje bezrazložno da rasipa vreme, energiju i poetski naboj na gomile istorijski proverenih fragmenata i vinjeta koje nas sa hladnoćom kakvog popularnog obrazovnog programa tobož uvode u ambijent, epohu i likove koji čine njegovu priču. Suficit informacija, međutim, veoma brzo dovodi publiku u krajnje nezahvalan položaj i ona postaje nemoćna da razluči bitno od nebitnog, zatrpana nedorečenim epizodama, prečanskim komičnim stereotipima i objektivnim saznanjima iz javnog života onog vremena.

Očigledno nemoćan da iz obilja materijala snimljenog za seriju o Lazi Kostiću (čak 11 najavljenih epizoda!) selektuje samo onu građu koju bi utkao u zamišljeni, veličanstveni ljubavni film, Šotra postupno i sam postaje svestan manjkavosti i neuverljivosti predstavljene melodrame, pa je – posebno u finišu – bukvalno krpi i rasteže nezgrapnim i nepotrebnim vizuelnim stilizacijama i zamornim scenarističkim ponavljanjima, fatalno se udaljavajući i od svojih izvornih stvaralačkih pobuda i od tanane, božanstvene inspiracije na čijim krilima je pesnik otplovio u besmrtnost prepoznavši vlastiti usud. Bilo kako bilo, uz sve poštovanje prema trudu velikog glumačkog ansambla i angažovanog kreativnog tima, ovakav *Santa Maria della Salute* se opasno približava idealnom i konačnom argumentu protiv daljeg praktikovanja nasilnog spajanja televizijskih i kinematografskih poslova, dok samom Šotri ostaje šansa da u produženom formatu dokaže kako je Lazu Kostića ipak bolje razumeo nego što je to ranije učinio sa Stevanom Sremcem ili Milicom Jakovljević Mir-Jam. ¶

ALEKSANDAR D. KOSTIĆ

i ne poje. Iako dobar tumač vidi kako je pesnik pedeset godina pre svoje velike pesme, u "đačkim" ljubavnim pesmama *Pod prozorom* i *Sve što mi je rekla*, koristio motiv zvezde nasleđen, naravno, od Branka Radičevića i antike, on lako može da previdi kako u Kostićevoj viziji nastaju devojka, zakon ljubavnog zanosa i čestitosti, te tragedija neispunjene ljubavi. U čudesnoj, zapostavljenoj Kostićevoj pesmi *Šesti dan*, takođe đačkoj, neodoljiva lepota žene potiče od "ružice belice" poškropljene anđeoskom "krvi od obraza", obavijenom "zrakom od sunašca" i umočenom "u mrak nocce čarne". Smesa takvih divota od poljubaca anđeoskih usana "postade devojka". Ova etiološka, pesma o postanju, spevana je po uzoru na narodnu pesmu i završava tragično, ali i pesnikovom poukom o opijenosti vinom ljubavi "ko ga pije, da se ne opija, / a ko ljubi, da se ne ubija."

Po jednom zakonu koji je jači od svega, to što je Laza Kostić zapisao kao osamnaestogodišnjak morao je da sluša do kraja svog života, ali nije i Lenka, tragična pesnikinja života. Nju nije odnela tifusna groznica kako je napisao uviđavni doktor, ta groznica ne bi umela da pogodi tačno dvadeset peti rođendan, nego groznica velike ljubavi iz koje su potekli Lazini snovi i velika ljubavna pesma. ¶

ALEKSANDAR JERKOV

Sećam se, i to je sve

"Dok sam bio dete, tokom rata u BiH, hteli su da me bace sa mosta. Nije bitno ko, jer ni njima tada nije bilo važno ko sam ja, već kanta goriva koju smo imali sa sobom"

Nedavno promovisani roman *Pa kao* mladog pisca Vladimira Tabaševića u izdanju Lagune, pobudio je interesovanje pre svega zbog njegovog prethodnog romana *Tiho teče Misisipi* (Kontrast, Beograd, 2015), koji je završio u užem izboru za Ninovu nagradu i nedavno dobio Nagradu "Mirko Kovač" za najbolju knjigu mladog autora u regionu.

Roman *Pa kao* je o mladom piscu Emilu, plaćenom *ghostwriteru*, koji upoznaje Anu, negovateljicu penzionisanog pukovnika čije memoare treba književno da uobliči. Tabašević, koji teme ratova devedesetih i posleratnog haosa opisuje na inventivan i autentičan način, pozdravljen je kao glasnik generacije koja želi i može da putuje na kraj noći.

Tabašević je rođen 1986. godine u Mostaru. Osim pomenutih romana, napisao je i četiri zbirke poezije (*Koagulum*, 2010; *Tragus*, 2012; *Kundak* 2013; *Hrvatski kundak*, 2014) i uređuje internet časopis *Prezupč*. Studirao je filozofiju. Živi sa bratom, u Beogradu.

"VREME": Vaš novi roman *Pa kao* bavi se generacijom stasalom u tranziciji, generacijom kojoj i vi pripadate. Koje su je karakteristike kvalifikovale da postane junak vašeg romana?

VLADIMIR TABAŠEVIĆ: Dva glavna junaka romana su Ana i Emil. Desio im se nesporazum zvani ljubav, bića su im se srela na trenutak a različiti svetovi iz kojih su došli su ih opteretili, i od njihovih života napravili pakao. Ljubav za njih kao da je bila nemoguća. Oni su pripadnici te generacije o kojoj pišem, koja nema nikakvu egzistencijalnu izvesnost, pa ni šansu za opstanak. U takvim životnim uslovima ni ljubav nema nikakvu šansu, posebno ako je u svetu kom oni pripadaju, svetu deprivilegovanih i obespravljenih, posesivna predstava ljubavi (muška?), jedina ljubav koja postoji. Bađu kaže da je "ljubav komunizam udvoje", a tu, u svetu kojem Ana i Emil pripadaju i u kojem propadaju, koji je mesto gde se užasi kapitalizma najdrastičnije ispisuju, gde ne postoji komfor iluzije i samoobmane, ne postoji ni način da se ljudi vole jer ne postoji način da ljudi postoje.

Zašto smatrate da je ljubav nesporazum?

Čovek, potekao iz tog sveta mora da voli nekoga, mora da ljubi bližnjeg, a ne može, ne jer nije sposoban ili nema dovoljno kapaciteta, već upravo zbog takvog sveta u kom se obreo, u kom ne može ni sebe samog da sretne, nigde i nikako, u kom ne može da bude sam, a svako mora najpre moći da bude sam, da bi mogao da bude i živi sa nekim udvoje, da bi mogao da voli. Ljubav je nesporazum jer je svet u kojem živimo nesporazum, nesporazum svih sa svima. Ana i Emil su tragični i utoliko su zahvalni kao junaci, junaci jednog vremena i sveta, jer se u njima prelama činjenica da je ljubav nemoguća – ali je upravo zbog toga moramo iznova izmisliti.

Da li je iskustvo generacije koju opisujete razlog što roman *Pa kao*, daleko više od prvog, vrvi od odraslih monstruma? Pukovnik, na primer, je trockista, lažov, hijena...

Nije monstruozno to što je pukovnik u mladosti imao slobodoljubive ideje za koje je, navodno, bio spreman da se bori i gine; monstruozno je to što danas više nemamo nikakve ideje. Monstruozan je primat racionalnosti nad emocijom, prioritet profita nad životom.

Moto romana *Pa kao* je rečenica francuskog filozofa Žila Deleza, najpoznatijeg po promišljanju odnosa književnosti i filozofije: "Nije dremežljiv razum onaj koji rađa monstrume, već budna i insomnična racionalnost." Deleza navodite i kao svog učitelja.

To je citat Deleza i Gatarija, ljudi koji su probleme promišljali udvoje, koji su uspeli da stvari shvataju i produkuju upravo u dvojstvu, koji su koautori u pravom smislu. To je neka verzija ljubavnog odnosa, takođe. Od njih sam naučio da mi i pas može biti učitelj, da je svest koagulirani trenutak u protoku vremena, trenutak u kojem svet stane u jedan život, pre nego što opet nastavi da teče.

U romanu kažete da su na ratište prvo pošli oni koji su to morali, socijalno deprivilegovani, bez nacionalističkih ideja. Šta ste time hteli da kažete?

Živim u Rakovici, u Beogradu. Kada sam kao mladić odlazio u kasarnu da podnosim dokumenta sa fakulteta kako bih regulisao obavezu oko služenja vojnog roka, na zidovima te kasarne sam video neprebrojivo mnogo fotografija momaka koji su, kada su poginuli u građanskim ratovima devedesetih, imali godina koliko sam u tom trenutku imao ja. Tada sam, kao subjekt ideje nacije i odbrane

Foto: Milovan Milenković

nacionalnih interesa, kojim idejama je najviše izložena upravo omladina iz teških socioekonomskih okolnosti, imao potrebu za novim ratom koji bi mi otvorio mogućnost da se lišim nepodnošljive odgovornosti koju sam osećao prema tim poginulim momcima, prema žrtvama uopšte, tako što bih i ja svoj život založio u odbranu neke ideje, onako kako su to uradili ti momci. To je pretežak osećaj.

U romanu se, međutim, ne zalažete za to o čemu sad pričate, naprotiv.

Fotografije tih momaka mi se neretko jave i dan-danas. Na svaki udžbenik istorije počeo sam da gledam kao na album koji treba popuniti novim fotografijama. Dok sam bio dete, tokom rata u BiH, hteli su da me bace sa mosta. Nije bitno ko, jer ni njima tada nije bilo važno ko sam ja, već kanta goriva koju smo imali sa sobom. Nisam pacifista zato što sam umišljen i zato što za sebe verujem da sam emancipovan, već, baš zbog onoga što sam proživeo, nema varijante da to ne budem.

Prethodni roman, lirska proza *Tiho teče Misisipi*, priča o odrastanju dečaka tokom rata u Bosni. Šta vas je konkretno navelo da glas pozajmite svetu malih ljudi?

Iskustvo koje sam pomenuo. Iskustvo kad umalo da budem dečak-skakač s mosta, mimo svoje volje. Možda su hteli da provere da li sam pravi Mostarac, s obzirom da je Mostar poznat po skokovima sa mosta.

Iako u ovom romanu svet gledate očima najmlađih, niste pribegli polarizovanim stavovima.

Na sreću! Dečija percepcija je zapravo suvislija od percepcije odraslih kada je u pitanju odnos prema ratu i nasilju. Argumentaciju o razlozima i uzrocima ratova odrasli svode na "ko je prvi počeo", što bi trebalo da je svojstveno samo dečijim raspravama. Ko je tu dete, a ko odrastao, veliko je pitanje.

U romanu *Tiho teče Misisipi* čuju se stihovi poznatih pop, rok ali i turbofolk pesama, na primer *Kukavice*. Da li ste namerno provocirali "hejtere", one koji nameću negativne etikete masi tranzicionih gubitnika?

Ma naravno, stara je to priča. Ljudi predrasuđuju na osnovu najpovršnijih odrednica. Kako ne bi promišljali odnose u društvu, najlakše im je da svakog ko se ne uklapa u njihovu sliku sveta otpišu kao nazadnog i primitivnog. Dovoljno je samo da se detektuju "sumnjive" kulturne preferencije i da se odmah krene u opšti idejni rat protiv običnog čoveka.

Rat i raspad naše bivše zemlje teme su kojima se bavite i u poeziji i u oba romana. Kako vidite tvrdnju kritike da ste time izmirili dug, dali čitaocima ono što im književnost duguje već dvadeset godina?

Neosporno, takvo mišljenje mi imponuje, moram priznati. Međutim, sve što je u mom književnom radu, i u poeziji i u prozi, dugovao sam, pre svega, samom sebi. Neminovna posledica suočavanja sa sobom, sa svojim traumama, u tom beskompromisnom preispitivanju, jeste književnost, kao neka vrsta izraza koji u sebi mora da sadrži intenzitet tog preispitivanja. Ne želim da budem lažno skroman, ali ništa tu nije stvar nekakve moje osobenosti, talenta i sličnog, već nesreće da budem na tim mestima, problematičnim, prelomnim, gde su se najintenzivnije odražavali neuspesi društvenih projekata i idejnih poraza. Sećam se, i to je sve.

U vašim opisima strašnih devedesetih nema verizma, ni publicističke doslovnosti...

Zato što svaki veristički postupak ima nekakvu tezu u pozadini koju želi da ilustruje i plasira. Ti autori za sebe vole da veruju da su svoj umetnički rad prethodno idejno promislili i zasnovali u nekom višem vrednosnom poretku. Međutim, mahom se u takvoj književnosti samo spontano recikliraju neoliberalni ideologemi koji se nalaze na pozadini autorovog mišljenja. Moja namera je bila da stvari prethodno promislim tako što neću dopustiti da u tekstu recikliram dominantne idejne predstave o svetu koje uvek samo reprodukuju društvenu situaciju bezizlaza koju živimo. U takvim radovima uvek postoji neki glupak i primitivac kome ćemo se narugati. Uvek postoji i neki pametan, ali situacijom u društvu unesrećen lik koji je sklon samodestrukciji. Postoje i oni autori koji za sebe vole da veruju da ih ne interesuje politika i da se bave "čistom" umetnošću. Međutim, književnost kao takva je uvek angažovana, čak i onda kada autor nije svestan tog angažmana. Ona je angažovana ili tako što ide niz dlaku vladajućoj paradigmi, ili tako što tu dominantnu struju mišljenja i verovanja pokušava da problematizuje i dovede u pitanje. U tom smislu, po mom mišljenju, ne postoji neangažovana književnost. ¶

MARIJA MIDŽOVIĆ

NEKI OD NAGRAĐENIH: Predstave po tekstovima *Radnici umiru pevajući* Olge Dimitrijević (levo) i *Prst* Dorutine Baše

Ovde i danas na sceni

Objavljivanje rezultata četvrtog konkursa fondacije *Haertefact* za angažovani dramski tekst, pobednik je *Probudi me kada završi* Mirze Skenderagića, razlog je pitanju o angažmanu u dramskoj formi

Još od Sterijinih *Rodoljubaca* i Nušićevog *Sumnjivog lica,* pa preko *Nebeskog odreda* Đorđa Lebovića i Aleksandra Obrenovića, *Razvojnog puta Bore Šnajdera* Aleksandra Popovića i *Balkanskog špijuna* Dušana Kovačevića... društveni angažman u dramskoj formi je imanentan našem pozorištu. Odustajanje od ove tendencije, odnosno nepojavljivanje relevantnih dramskih tekstova sa ovom težnjom, značilo bi *de facto* raskid sa glavnim i najživljim tokom tradicije dramskog pisanja na srpskom jeziku. Međutim, imajući u vidu da smo u poslednjih nekoliko decenija odustali od raznih aspekata naše tradicije, sve tvrdeći da time tradiciju ponovo uspostavljamo, šta nas može sprečiti da odustanemo i od angažmana u dramskoj formi?

U prilog otvaranju ovog pitanja mogu poslužiti reči teatrologa Hansa Tis-Lemana, jednog od najcitiranijih teoretičara savremenog teatra kod nas: "Kazalište postaje političkim ne više izravnim tematiziranjem političkoga, nego implicitnim sadržajem svojeg *načina predstavljanja*. (Način predstavljanja ne implicira samo određene forme nego i uvijek neki osobit način rada.)", iz knjige *Postdramsko kazalište*, objavljene u Nemačkoj 1999. godine, a u Srbiji i Hrvatskoj zajedničkim naporima CDU i TKH 2004. Navedeno se može primeniti na ovdašnje pozorište u periodu nakon pojavljivanja ove knjige kod nas, kad se stekao utisak da najjači društveni angažman dolazi upravo kroz promenu načina predstavljanja i načina stvaranja predstava – kroz dokumentarni teatar (npr. *Kukavičluk* Olivera Frljića ili *Čekaonica* Borisa Lješevića) i postdramski teatar sa elementima dokumentarnog (*Ibzenov Neprijatelj naroda kao Brehotov poučni komad* Zlatka Pakovića). Dokumentarni teatar maksimalno koristi činjenicu da je pozorište umetnost duboko utemeljena u sopstvenom trenutku i da nema obavezu (pa ni potrebu) da nadživi sopstveni trenutak osim kao sećanje. A šta je sa dramskim tekstom?

Dramski tekst dobija na težini ako uspe da nadživi prvo čitanje i raširi se kroz pozorišni, kulturni i društveni život, i postane svedočanstvo o pozorištu u konkretnom vremenu. Istina, to za pozorište može biti neprijatno, pa i kompromitujuće, kao na primer osamdesetih. Tada se činilo da je pozorište angažovanije nego ranije i da se savremene domaće drame igraju više nego ikad. Mirjana Miočinović u tekstu *Sugestivna moć pozorišnih formi* (1993) klasifikuje dominantne (negativne) pozorište teme iz osamdesetih: kriminalizacija komunizma, rehabilitacija nacionalnih vođa progonjenih od komunističkog režima, rehabiliatacija dinastije, kulta pravoslavlja, svetaca i obreda, kulta krvi i tla, elaboracija argumenata za nacionalne rasprave i svađe... Drame tog vremena pa i prve polovine devedesetih (otprilike do praizvedbe *Beogradske trilogije* Biljane Srbljanović u JDP-u i *Turneje* Gorana Markovića u Ateljeu 212) ukazuju na učešća našeg pozorišta u društvenim i političkim tendencijama tog doba. Dublja i temeljna analiza bi iz gomile koještarija svakako izdvojila, na primer, *Mrešćenje šarana* Aleksandra Popovića, no ovo ostaje do daljnjeg otvoren i nezavršen posao sa savremenu srpsku teatrologiju.

Na prvi pogled, mora se reći da je angažman u dramskoj formi danas i ovde prisutan (sintagmu sam pozajmila od naslova knjige Slobodana Selenića (1965). Angažovane drame pišu različiti autori i autorke iz zemlje i regiona od kojih su neki i nagrađivani i/ili izdvajani na prethodna tri Heartefactova konkursa: Olga Dimitrijević (*Radnici umiru pevajući*), Tanja Šljivar (*Pošto pašteta*), Rajko Đurić (*Ubiti Zorana Đinđića*), Dorutina Baša (*Prst*), Vesna Perić (*Šta je ona kriva, nije ništa ona kriva*)... Angažovane drame, međutim, odnose pobedu i na drugim konkursima za domaći dramski tekst. Uskoro će izaći iz štampe knjiga u kojoj su sabrane sve nagrađene drame na konkursu Sterijinog pozorja gde čine natpolovičnu većinu. Pa zašto se onda stiče utisak da se na angažovanosti mora insistirati? Možda

zato što se ne može razaznati dominantan tematsko-idejno-stilski tok i zato što većina naših novih dramskih tekstova retko ima (ako uopšte ima!) drugo, a pogotovo treće izvođenje u našim pozorišnim kućama. Na taj način drama je dovedena u isti nivo sa tekstom u dokumentarnom teatru. I dok je za dokumentarni teatar to potpuno legitimno, za dramski teatar (koji uglavnom počiva na ponovnom i ponovnom čitanju dramskih tekstova) je fatalno. Mi smo došli u paradoksalnu situaciju da se drame naših pisaca kao što su Biljana Srbljanović i Dušan Kovačević iznova više igraju u inostranstvu nego u našim pozorištima.

Nagrađena drama na ovogodišnjem, četvrtom Haertefactovom konkursu, *Probudi me kad završi* biće javno pročitana na Hfestivalu 22. decembra – baš na dan kada izlazi ovaj broj "Vremena". Ovogodišnji žiri (Oliver Frljić, Filip Vujošević i Biljana Srbljanović) napravio je intrigantan izbor nagradivši navedenu dramu Mirze Skenderagića. Ona govori o sudbini jedne porodice koja svojevoljno živi zarobljena u jugoslovenskoj prošlosti. Naime, roditelji su odlučili da se Jugoslavija nije raspala i zajedno sa svojom decom i dedom žive u idiličnom sećanju na bivšu zemlju.

Čini se da je sve više ljudi koji bi da se isele u njihovu Jugoslaviju. I sve se češće postavlja pitanje šta bi bilo da se Jugoslavija nije raspala, šta bi bilo da nije bilo rata, šta bi bilo da smo zauvek ostali u zlatnim osamdesetim, ili sedamdesetim... U tom kontekstu, dobro pitanje za dramske pisce je kako smo uopšte stigli dovde dokle smo stigli. ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Vrli novi ljudi

Zašto nismo dovoljno dobri za budućnost, jedno je od pitanja kolektiva Chto delat i njihovog performansa o Beogradu na vodi

Članovi kolektiva Chto delat iz Petrograda, Nina Gaceva, Caplja Olga Egorova, Oksana Timofejeva i Dmitri Vilenski sa Centrom za kulturnu dekontaminaciju (CZKD) i dramaturškinjom Borkom Pavićević izveli su predstavu *Novi ljudi*, s namerom da nas pitanjima suoče sa nama samima.

Ova škola angažovane umetnosti funkcioniše kao Kuća kulture – forma radničkog samoudruživanja koja je postojala u komunizmu, ali koja po tvrdnji njenih članova i dalje ima šta da pruži. Aludirajući na Nikolaja Černiševskog i njegovo čuveno delo *Šta da se radi*, postavili su pitanje – šta danas da se radi, kada u ekspanziji noviteta teško je išta novo izumeti, a ono staro, još je teže prenebregnuti?

Sedmodnevna edukativna radionica, koju su u beogradskom CZKD-u održali umetnici Chto delat, rezultirala je performansom sa ekstenzijom – dijalog sa publikom. Temu performansa, Beograd na vodi kao vrli novi svet, odredili su na osnovu razgovora sa lokalnim stanovništvom – kao što to inače rade u svakom gradu u kom gostuju. Kako su oni videli Beograd na vodi? Histerično ljubazni stjuard i stjuardesa sprovode teror lajfkoučeva i putnike aviona pretvaraju u dostojne stanovnike fantastične budućnosti. Model im je bilo stvaranje revolucionarnih subjekata u partiji. Na kraju leta, međutim, nijednom od pristiglih putnika nije bilo dozvoljeno da pristupi u budućnost. Leteće zauvek sa ovo dvoje loše plaćenih i isfrustriranih čuvara kapitalizma koji otelovljuju frigidan, od života i svega ljudskog očišćen sistem.

U diskusiji koja je usledila kao svojevrsni (budimo moderni) "postperformans", futurističke provokacije nisu delovale zaprepašćujuće na publiku. Složićemo se, sve smo to već videli: da čovek mora imati esenciju moralnog ispod koje ne sme pasti, ili vizionarski konformizam da će to novo biti toliko zapanjujuće da nećemo ni primetiti, a već ćemo ga živeti... Zanimljiv komentar je, recimo, bio da se pre nego što postanemo novi ljudi, moramo upoznati sa nama sada, a svesni smo – nismo mi bogzna šta.

Chto delat je svojim performansom ponudio "apdejtovani" komunizam, novu vrstu kolektivizma koji opstaje kroz solidarnost. Uspeli su da i gledaocima bez predznanja sa njihovih radionica deluju kao zajednica, istina njima nedostupna. Edukativni aspekt performansa funkcionisao je i na drugom planu, poput brehtijanskog poučnog komada, po principu – ko razume shvatiće. Da li je moguće od nas ovakvih stvoriti nove revolucionarne subjekte? I zašto nikad nismo dovoljno dobri za budućnost? Možda zato što mi nismo ti ljudi. Pitanje je da li će novog čoveka (ikada) biti. Sudeći po performansu kolektiva Chto delat, čovek je "voćka čudnovata itd.", i ne uči se ni na svojim, a kamoli na tuđim (epohalnim) greškama. Ali nemojte reći da nismo upozoreni. ¶

NEVENA MILOJEVIĆ

Probirljivi, ne pokondireni

Dva u dobrom smislu reči "elitistička" serijala iz kulture nestala su tiho s javnog TV servisa. Zdravo osveženje ili samoubistvo iz zasede?

U četvrtak, petnaestog decembra 2016. na TV kanalu RTS 2 emitovano je poslednje izdanje serijala mozaičkih emisija iz kulture Metropolis. Bila je to oproštajna emisija, što bi se reklo autorefleksivna ili automuzealizujuća: Metropolis je bio posvećen Metropolisu. Narcisizam, pretencioznost?Neka bude, ali rekao bih da je ipak nešto drugo u pitanju. Uzgred, priznajem da nisam još odgledao to oproštajno izdanje: sentimentalan sam, odlažem, *nemam herca* za to.

Prvi Metropolis emitovan je još 1993, što je po standardima i televizijskog i svakog drugog ljudskog vremena nezamislivo davno, pre dvadeset i tri godine. Koliko je to vremena? Isto onoliko koliko je proteklo, recimo, od Hitlerovog samoubistva u berlinskom bunkeru do pobune pariskih (i još koječijih) studenata koji su hteli da "budu realni i zahtevaju nemoguće", a to su dve epohe, zapravo dva svemira.

Pao je taj Metropolis kao s Marsa u varvarski program one odurne i genocidne Miloševićeve televizučurde, i nekim čudom opstao, u terminskoj i svakoj drugoj opskurnosti i na margini margine, kao nekakvo strano telo na njoj, potom se kroz dvehiljadite malo kovarnuo i evo prodeverao skoro četvrt veka bez prevelikih koncepcijskih i ostalih lutanja i zastranjenja, bivajući sve vreme hroničar, ali i suptilni analitičar svega živog i savremenog i važnog u književnosti, pozorištu, muzici, filmu, vizuelnim umetnostima, filozofiji i teoriji, nikada ne potcenjujući inteligenciju i pismenost svoje publike; da se ne lažemo, samo se takvoj, pismenoj publici i obraćao, i utoliko je bio "elitistički", hvala bogu. Ne pokondiren, nego samo probirljiv.

Nešto ranije, pre oko dva meseca, od publike se oprostio i sedmični mozaički kulturni magazin Beokult, emitovan na istom kanalu. Njegova je istorija nešto kraća, ali ne manje zanimljiva. Tu je od ranih dvehiljaditih, kao logičan partner, nadomestak, nekada i zdravi autorsko-vrednosni opozit Metropolisu. Nominalno više koncentrisan na zbivanja u Beogradu, ali to je još najmanje bitno; važno je da je bio postojano pouzdan i ozbiljan agens promovisanja dobrog, vrednog, kvalitetnog, emancipatorskog, modernizujućeg, što bi Andrej Mitrović rekao, "angažovanog i lepog" u kulturi ovog grada i zemlje. Malo li je? Možda, eto, i jeste, pošto ga više nema. Beokult nije posvetio finalnu emisiju Beokultu, nego se samo oprostio s publikom uz dve prigodne rečenice. Možda je i to bilo u skladu s elegantnim, diskretno gospodskim (damskim) autorskim pristupom gajenim u ovoj emisiji: o onome o čemu se ne može slobodno govoriti, o tome treba ćutati.

Šta god da je na stvari, Metropolis je (samo)ukinut, Beokult takođe. Jesu li bili zastareli, da li im je prošao rok trajanja? Možda, ali bi to trebalo nekako i nečim dokazati. Može se to reći i ovako: dvadeset i tri godine su možda ipak previše za jedan televizijski, kako se to danas pomodno kaže – "format". Televizija je nestalna i efemerna stvar. S druge strane, ako neki format ipak doživi te famozne dvadeset i tri godine, i pri tome se i dalje u najmanju ruku solidno drži, onda možda za to ipak, sto mu gromova, postoje neki dobri, neki dubinski razlozi? To onda znači da takav format ne treba tek tako ukidati, u dirljivo samouverenom zanosu kako ćeš očas posla stvoriti nešto "ljepše i starije". Jer, naime, možda hoćeš, ali možda i nećeš – a šta ćeš onda? Uništio si bez valjanog razloga nešto što je valjalo, a nisi mu stvorio dostojnu zamenu. Šta je u ovom slučaju "dostojno"? Nešto što je u svakom smislu bolje, i to ne malko, nego upadljivo, drastično bolje. Za manje od toga ne bi se vredelo cimati, bio bi to samo autistični herostratizam.

Razgovarao sam sa nekoliko aktera (akterki zapravo – velika većina autora sjajnih emisija kulturne redakcije TVB su žene) ove priče, ali priznajem da nisam uspeo da razaberem ni ko je tačno odlučio o ovom ukidanju, ni šta mu je motiv, kamoli razlog i svrha. Zdravo osveženje ili sumanuto samoubistvo iz zasede? Ako je ovo dobro – ko je zaslužan? Ako je loše – ko je kriv? Biće da nije nikakva "zla vlast" umešana u ovo, biće da su pobude i razlozi unutrašnji, a nemam razloga ni da verujem da nisu uzvišeni i dobri i časni sve dok se, daleko bilo, ne pokaže drugačije. Metropolis i Beokult zameniće jedna, ali nešto duža emisija, koja će se navodno zvati Kulturni centar. Zgodno. Samo, retko kad je jednina bolja od dvojine ili množine. Umesto dve redovne sedmične platforme, s nizom individualnih autorskih potplatformi unutar njih, dobijamo jednu, pri tome i dalje krajnje ranjivu i krhku, kakve su sve na javnom servisu: i najmanji lahor (utakmica, prenos iz Skupštine, Šešelj u Hagu...) je pomerao, odlagao i poništavao ove emisije i do sada, a nema osnova da mislimo da neće i ubuduće. Samo će mu sada to biti još lakše.

Odavno nemam (ispravan) televizor. Emisije kao Metropolis i Beokult i još nekoliko srodnih (Vavilon, Art zona i Čitanje pozorišta na RTS 2, Folder kultura na RTV-u...) su ionako gotovo jedine zbog kojih bih ga "palio" – ali, srećom, ima ih i na internetu. "Kulturnom centru", ili kako već, želim sve najbolje i navijam za njega, ali bih voleo kad bi se ovde već jednom izašlo iz tog tužnog sirotinjskog rezona da uvek mora nešto da se ubije da bi se nešto drugo rodilo. Može valjda i bez lapota da se stvara nova vrednost, ili ipak ne? Ako ne, ko smo mi uopšte i kako se zovemo? ¶

TEOFIL PANČIĆ

DRAGAN ILIĆ

Batine koje se pamte

Foto: Tanjug

Nedostajalo je ljubavi i vaspitanja, ali je u javnosti, baš kao i u medijima, nedostajalo solidarnosti sa žrtvama

Protekle nedelje smo se mnogo zgražavali. To je najčešća reakcija na ružne vesti koje postaju omiljena tema medija, naročito televizije. Zgražavanje ništa ne košta, a ko ne ume da se zgražava, može i da cokće, ili da ufće – efekat je isti!

U Tehničkoj školi u Mladenovcu, pre desetak dana, učenik drugog razreda je iz čista mira zalepio šamarčinu svojoj profesorki. Posle napada taj zvekan je demonstrativno napustio čas, a sutra ujutru su njegovi roditelji došli da ga ispišu iz škole – bez objašnjenja, izvinjenja ili bilo kakve odgovornosti.

Dotični momčić je šampion u nekakvom borilačkom sportu, dakle u kondiciji je pa ume da udari, a njegov ćale je pandur, pa poznaje zakon i rupe u njemu.

Javnost je coktala i zgražavala se, profesorka je ponižena, a maloletnik se izvukao, pa će bez problema biti upisan u neku drugu školu. Posle se na društvenim mrežama otkrilo da je šamaranje nastavnice bilo deo opklade, za 30 evrića. Ispalo je da šampion u borilačkim veštinama za te pare bije po kućama. Polako, porašće dete, promeniće se tarifa.

Dok se coktalo po medijima, shvatili smo da niko nije nadležan, tako da niko nije ni odgovoran. Pitam se ko je sve mogao da kaže – izvinite?

Mogao je prvo to da učini dotični zvekan, uživo, ne preko društvenih mreža.

Mogao je ćale, privatno ili službeno, u oba slučaja bi imalo smisla.

Mogla je i keva, da l' je to šamaranje video kod kuće?

Mogao je nešto da kaže i trener iz kluba gde taj momak trenira, ne uče ih valjda da biju nastavnice po školi?

Moglo je i tužilaštvo, socijalno, ćaletova firma.

Mogla su i deca iz škole, ne znam, možda se plaše tog klinca tabadžije, ili im je baš kul što je odvalio nastavnicu.

Zgražavanje, a?

Nekoliko dana kasnije u Novom Sadu, tri klinca od 12 godina su posle tri sata noću bacili zapaljene novine na Dragutina Todorčevića, beskućnika koji je izgoreo i preminuo iste noći u bolnici. Samo jedan klinac je iz Doma, ostali imaju nekakvu porodicu. Nije bila opklada, bilo je zezanje. Danima me iritiralo papagajsko prenošenje ove vesti – "maloletnik zapalio beskućnika", gde je čovek lišen svoje ličnosti i sveden na "nešto bez adrese". Coktanja i zgražavanja koliko hoćeš, a dečak koji je ubio čoveka, pušten je istog dana i neće krivično odgovarati.

Na TV Prva sam video nekakvog eksperta kojeg su uključili u 150 minuta, koji je bez dovoljno informacija o slučaju ipak zaključio da taj beskućnik, uostalom kao i svi "od te fele" verovatno živi od sitnog kriminala, prosjačenja i sigurno je pijanac. Kakav alibi za malog piromana!

Međutim, upravo zahvaljujući Eksplozivu sa TV Prva, videli smo snimak od pre godinu dana, gde je pokojni Dragutin ispričao svoju neobičnu i tužnu životnu priču. Čovek je imao porodicu i decu, ali su ga životne okolnosti i alkohol doveli do ulice. Mile stolar, jedan od najhumanijih ljudi koje poznajem, kaže da je Dragutin bio umetnik u obradi drveta, a na snimku vidimo da je pisao poeziju.

Promolili su se obrisi jednog čoveka, sa talentima, manama, ali i nekom nežnom ljudskom dušom – jer je samovoljno napustio dom u Futogu, kao da je bežao od sveta. Verovatno su se ljudi zgražavali i coktali kada je priča o njemu prvi put emitovana, pa su se opet još više zgražavali i coktali koda su ga klinci zapalili.

Neverovatno je kako opet niko nije našao za shodno da se obrati javnosti.

Nije bilo konferencije za medije u Novom Sadu, nije bilo reakcije iz Centra za socijalni rad, iz policije, iz grada, nikome nije bilo čudno što je dete od 12 godina sa ortacima na ulici u tri noću?

Jasno mi je da deca tog uzrasta ne mogu biti potpuno svesna svojih postupaka, ali će ta deca sutra da žive među nama potpuno lišena svakog etičkog merila i svake vrline. Iz detalja o porodici tog deteta vidim da je lišen ne samo roditeljskog staranja već i roditeljske ljubavi – kakva li samo budućnost njega čeka?

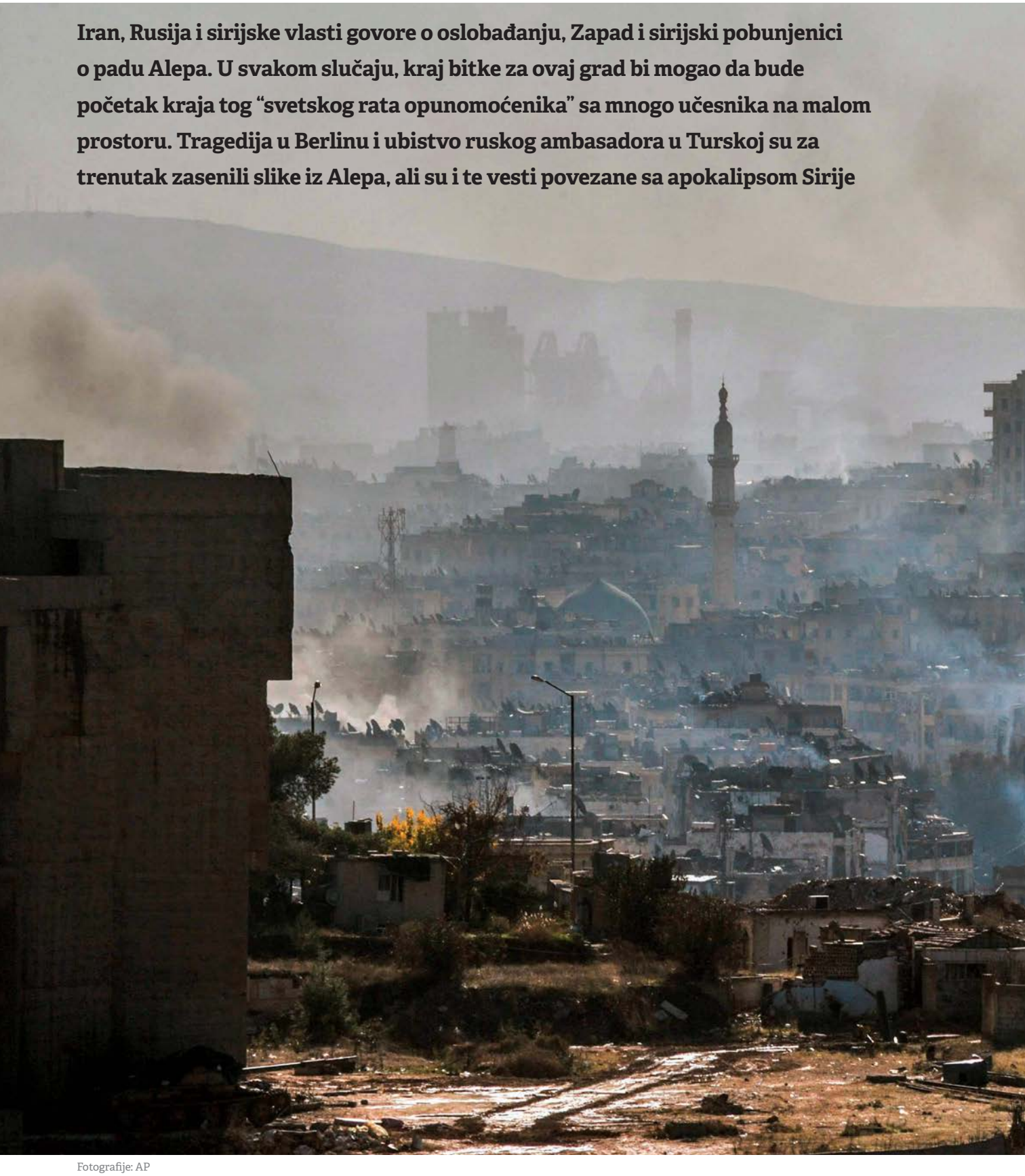
Jedina vrsta komentara koju sam uspeo da pronađem jesu one baje što misle da je sve ovo moglo da se predupredi dobrim batinama. Da su tu decu lešili na vreme, bili bi oni ko bele lale. Dragi moji, duboko verujem da su oba ova maloletnika popila u životu podosta batina i da to uopšte nije pomoglo.

Nedostajalo je ljubavi i vaspitanja, ali je u javnosti, baš kao i u medijima, nedostajalo solidarnosti sa žrtvama. ¶

Sirija

KRAJ BITKE

Iran, Rusija i sirijske vlasti govore o oslobađanju, Zapad i sirijski pobunjenici o padu Alepa. U svakom slučaju, kraj bitke za ovaj grad bi mogao da bude početak kraja tog "svetskog rata opunomoćenika" sa mnogo učesnika na malom prostoru. Tragedija u Berlinu i ubistvo ruskog ambasadora u Turskoj su za trenutak zasenili slike iz Alepa, ali su i te vesti povezane sa apokalipsom Sirije

Fotografije: AP

ZA ALEPO

Najdramatičnija epizoda sirijskog građanskog rata, koja je trajala skoro punih šest godina, primakla se završetku nakon tronedeljnih intenzivnih borbi. Oružane borbe u Alepu okončane su tokom noći 12/13. decembra posle pregovora predstavnika pobunjenika sa Rusima, Turcima koji su zastupali pobunjenike i predstavnicima UN. Al Džazira citira Haida Haida, sirijskog istraživača britanskog Kraljevskog instituta za međunarodne odnose *Chatham House*, da je taj sporazum više predaja nego prekid vatre. U poslednjim časovima pred primirje pobunjenici su pružali otpor u nekoliko kvartova u južnom delu istočnog Alepa (Kalasi, Mašhad i Ansari), površine tri kvadratna kilometra.

U utorak 13. decembra počele su da stižu vesti da su snage lojalne Bašaru el Asadu konačno ovladale u svih 105 kvartova Alepa, nekada ekonomske prestonice Sirije, nacionalno i verski mešovitog megapolisa sa 2.700.000 stanovnika, među kojima su većinu od 70 odsto činili sunitski muslimani. Alepo je, međutim, bio i "najhrišćanskiji" grad Bliskog istoka, sa 20 odsto hrišćana (pripadnika Jermenske, Sirijske pravoslavne, katoličke, unijatske i dugih crkava). U Alepu je živelo i oko 30.000 Kurda (kontrolisali su jednu četvrt i borili se najpre na strani pobunjenika, a u poslednjoj ofanzivi na strani Asadovih snaga). U tom gradu su živeli i Jevreji, Turci, Turkmeni, Persijanaci, Jermeni, a u jednom predgrađu bio je i logor Palestinaca, izbeglica iz prethodnih ratova.

EVAKUACIJA

Posle sloma pobunjenika u Alepu usledile su, za građanske ratove uobičajene, kontroverze oko evakuacije oko 4000 naoružanih pobunjenika i oko 10.000 civila (prema sirijskim i ruskim izvorima, BBC tvrdi da na evakuaciju čeka 50.000 ljudi) u Idlib, koji još drže pobunjenici.

Tokom završnih borbi za Alepo Asadove snage su zauzimale kvart po kvart istočnog dela grada i navodno prinudile »

znatan broj pobunjenika da pod kontrolom sirijskih legalnih snaga izađu iz grada. Agencija TASS javlja da je uz evakuaciju tokom završnih borbi od kraja novembra 2016. oko 3000 pobunjenika dobrovoljno izašlo iz Alepa, a više od 1000 njih je amnestirano. Dodaje se da je 1057 naseljenih mesta u Siriji pod sličnim uslovima prihvatilo tzv. proces pomirenja. Kasnije je broj amnestiranih uvećan.

Iranska agencija Fars njuz je javljala da je zbog toga što je jedna grupa boraca želela da se preda sirijskoj vojsci, a druga žela da bude prebačena u Idlib, došlo do sukoba u redovima grupacije Nuredin al Zinki. Ta grupacija je vodila važnu reč u Alepu još od 2012, a sudeći prema toj agenciji bliska je Muslimanskoj braći i navodno prima pomoć i od Saudijske Arabije i od CIA, a uvrštavaju je u umerenu opoziciju. Njeni pripadnici su pre nekoliko meseci javno odsekli glavu jednom palestinskom dečaku uz optužbu da je Asadov špijun i snimak okačili na Jutjub, da bi kasnije tvrdili da je u pitanju bio pojedinačni incident o kome vode istragu.

Evakuacija pobunjenika iz Alepa, "oslobođenog" ili "palog", zavisi kako ko gleda, u svakom slučaju prilično razrušenog, odvijala se uz sporadične borbe u džepovima otpora, sukobe i natezanja preostalih pobunjenika sa šiitskim milicijama lojalnim Asadovim snagama. Sporili su se oko toga da li pobunjenici pored ličnog naoružanja (koje su prema sporazumu smeli da ponesu) pokušavaju da iznesu i teže oružje. Bilo je i dramatičnih natezanja uz paljenje autobusa oko toga da li će pobunjenici omogućiti recipročnu evakuaciju civila lojalnih vlastima u Damasku koji su opkoljeni u enklavama u okolini Idliba. Prema zapadnim izveštačima koji su se, inače, javljali ili iz Bejruta ili iz Istanbula, u Idlibu posle evakuacije iz istočnog Alepa po svoj prilici preovlađuju borci Fronta al Nusra, islamisti bliski bivšoj Al Kaidi. Oni tu provinciju opisuju kao moguću sledeću zonu ubijanja.

Na konačni ishod bitke za Alepo zapadni faktori su reagovali frustrirano, kaskajući za događajima. Na sednici Saveta bezbednosti UN koju su 13. decembra, u toku završnih borbi za poslednju enklavu koju su držali pobunjenici,

EVAKUACIJA IZ POLUMRTVOG GRADA: Napuštanje Alepa

IDLIB: Pod vlašću Fronta al Nusra

Neskrivena frustracija

"Ratne stranke" u SAD i Velikoj Britaniji koje su posle fijaska u Libiji i Iraku bile meta javne kritike (Čilkotov izveštaj, izveštaj Britanskog parlamenta o Libiji) sada su bile glasnije. Ruska služba BBC-ja donosi 14. decembra pregled britanske štampe o tragediji Alepa kao simbola nedostatka volje Zapada, koja odražava mešavinu depresije i frustracije koja je zavladala u zapadnim medijima, reklo bi se ne toliko zbog rasleta u Alepu, već zbog gubitka vlastitih imperijalnih ambicija, kraha humanitarnog intervencionizma, ali i politike promene režima, a pre svega zbog izlaska Rusije na svetsku scenu.

Dejvid Gardner za "Fajnenšel tajms" piše kako se Rusija Vladimira Putina bezuslovno podiže iz ruina istočnog Alepa kao globalna država, koja se ne zaustavlja ni pred čim u svom stremljenju da obezbedi za sebe mesto za stolom, na kome se rešavaju glavna svetska pitanja. Pretvaranje Alepa u Grozni je, po Gardneru, nužno Putinu za dostizanje sopstvenih ciljeva. Uz to, piše Gardner, glavni pobednik je Iran, koji u tom konfliktu postaje saveznik Rusije koji, uz savezništvo sa Hezbolahom i sponzorstvo šiitima u Bagdadu i Mosulu, obezbeđuje sferu svog uticaja. "Alepo se, umesto da bude groblje režima, kako su govorili 2012. ustanici, pretvorio u groblje nada za same ustanike". To na Bliskom istoku umanjuje ulogu Vašingtona koji je podržavao ustanike.

"Dejli telegraf" piše o vakuumu liderstva zemalja Zapada, u prvom redu SAD, zahvaljujući kome je bila moguća tragedija Alepa, pa citira bivšeg ministra finansija Džordža Osborna: "Ako ne uređujete svet, svet će urediti vas." Prema njegovim rečima vakuum zapadnog liderstva, američkog kao i britanskog, dozvolio je Rusiji da se vrati kao ključni igrač na Bliski istok, odakle ju je Henri Kisindžer izbacio 1970. Alepo se prema tom autoru sprema za sudbinu Srebrenice i Ruande, kao još jedan obrazac zapadne nemoći.

Glavna nevolja, prema mišljenju komentatora u britanskom listu "Dejli telegraf", je u tome što je, kada je postalo jasno da se Zapad neće umešati u sirijski konflikt, produžen poziv sirijskim ustanicima da se drže do trenutka kada bi to moglo da prođe. "Ako se nismo spremali da obezbedimo sredstva za svrgavanje Asada, nije trebalo stalno ponavljati da se ni u kakvim uslovima neće dozvoliti da on pobedi... Da je taj konflikt završen ranije, mnogo hiljada života bi bilo spaseno, a Rusi ne bi pretvorili taj region u svoj feud."

sazvali Francuska i Velika Britanija, ove države su tražile raspravu o, kako su se njihove diplomate izrazile, najvećoj humanitarnoj katastrofi 21. veka. Ruski predstavnik u UN Vitalij Čurkin je rekao da nema potrebe za velikom specijalnom humanitarnom operacijom, pošto civili posle okončanja borbi i odlaska pobunjenika nisu više neposredno ugroženi ako ostanu u Alepu, iz čijih istočnih delova je prethodnih nedelja izvučeno 110.000 civila, od toga 44.367 dece, te da se oko 7000 ljudi u međuvremenu vratilo svojim kućama u delovima koje su proverile ruske ekipe za razminiravanje. U zapadnim medijima je do samog kraja borbi, očito na osnovu veoma slobodnih procena, ponavljano da je u istočnom Alepu bilo 250.000 civila.

RAZARANJE "PERLE BLISKOG ISTOKA"

Borbe u Alepu su počele 10. februara 2012. eksplozijom automobila bombe, a 14. februara te godine vladine snage likvidirale su grupu od devet naoružanih militanata. U aprilu su izbile velike demonstracije koje su, kada su snage bezbednosti zapucale u demonstrante, eskalirale u oružani konflikt, a u junu te godine počele su uličke borbe. U avgustu 2012. su posmatrači UN uočili da Slobodna sirijska armija, krovna organizacija različitih milicija koju je podržavao Zapad, ima tenkove.

U borbama za Alepo, linijom fronta koja se pružala pravcem sever-jug, u podeljenom gradu od samog početka su, pored sirijskih vladinih snaga i njoj privrženih dobrovoljačkih odreda, učestvovale i iranske jedinice i borci Hezbolaha iz Libana, jedna palestinska jedinica, a takođe i borci Odreda narodne samoodbrane pobunjenih Kurda, koji su se u Alepu borili protiv islamista, a na strani sirijske vojske.

Do sredine 2015. je faktički u okruženju bio zapadni deo Alepa koji je bio pod kontrolom lojalista, do koga su putevi bili nesigurni.

Reporterka lista "Komsomolskaja pravda" Darja Alepova u to vreme u reportaži "Zašto tako ubijaju Siriju" opisuje kako su je nekakvim zamršenim putevima vodili do zapadnog dela Alepa. Dok je padala noć, pitala je vodiča i prevodioca Nazira kako bi bilo da negde potraže sklonište. Odgovorio joj je da bi je ugostili veoma ljubazno i sutra ujutru verovatno izručili Islamskoj državi. Ona na to začuđeno kaže da Moskva tvrdi da je taj put za Alepo slobodan, a vodič je pita: "Da li više veruješ svojim očima ili Moskvi." Jednog trenutka zahvaćena užasom proguta malo viskija direktno iz boce i drhtavim glasom pita Nazira: "Skoro smo otišli pravo u DAEŠ (arapska skraćenica za Islamsku državu)?!" Ovaj je smireno odgovorio: "Nismo. Desno je DAEŠ, pravo Džebhat al Nusra, sa leve strane – Alepo..."

Kada su se približili Alepu iznad koga se dizao crni dim, iz koga se čula buka eksplozija, novinarka piše kako je u užasnuta uradila besmislenu stvar, trijumfalno je stavila šminku na lice i namazala usne, što se na 50 stepeni Celzijusovih pokazalo potpuno besmisleno, pa je, kaže, ličila na klovna. Kako bi je umirio vodič joj je obećao najbolji kebab na svetu i arak (lokalno piće nalik na votku) u Alepu.

Pošto su posle skoro tri sata konačno stigli u lojalistički deo Alepa osećaj trijumfa će pomesti užas i očajanje. "O, moj Bože! O, moj Bože! Perla Bliskog istoka! Miraž u pustinji! Grad od osam hiljada godina! Nemoj umreti! Sve scenografije za horor film blede su u poređenju s realnošću. Ovo je apokalipsa! Kosturi visokih zgrada, njihove mrtve očne duplje, zidovi koji vape: 'Sve smo videli...'"

»

Ko je upravljao rukom ubice

ŽRTVA I ZLOČINAC: Andrej Karlov...

Andrej Karlov, ruski ambasador u Turskoj od 2013. godine, smrtno je ranjen u oružanom napadu u Ankari tokom otvaranja izložbe ruskih modernih fotografija "Rusija od Kalinjingrada do Kamčatke". Njega je ubio bivši pripadnik turske antiterorističke jedince dvadesetdvogodišnji Mevlut Altintaš Merten. Merten je otpušten iz policijske službe posle pokušaja puča u Turskoj u junu 2016, pošto je bio osumnjičen da je bio član organizacije FETÖ (Fethullahnjı Terör Örgütü) koju turski zvaničnici povezuju s islamističkim liderom Fetulahom Gulenom, čije izručenje Erdoganova Turska traži od SAD. Gradonačelnik Ankare Melih Gegček je izjavio da iza atentatora možda stoje "oni prestupnici, koji su stajali iza napada na ruski avion" Su-24, koji je srušen 24. novembra 2015. raketom iz turskog lovca F-16. Kada je posle perioda zategnutosti došlo do normalizacije odnosa Rusije i Turske, zvanična Ankara je obaranje ruskog aviona suhoj stavljala na teret pučistima.

Na osnovu činjenice da je atentator vikao: "Alahu akbar!", "Ne zaboravite Siriju! Ne zaboravite Alepo! Ne zaboravite Siriju! Dok naša braća ne budu bezbedna, vi takođe nećete biti bezbedni!", glavni urednik turskog časopisa "Problemi nacionalne strategije" Aždar Kurtov je u razgovoru sa TV Raša tudej izneo pretpostavku da iza ubistva Karlova, verovatno, stoje oružane formacije koje su pretrpele poraz u Alepu. Tu verziju naročito su podupirali zapadni mediji. Turska policija, prema saznanju ruske RT, proverava i da li je ubica ruskog

Ratna igra se odvija tako da probijanje blokade jednog dela grada znači blokadu drugog dela.

NEKO NEKOG MORA DA IZDA

Ključnu podršku sirijskim snagama davala je ruska avijacija, koja je, odbacujući Zapadne tvrdnje o neselektivnom bombardovanju civila, tvrdila da poslednjih mesec i po dana nije delovala u samom Alepu, već je u okolini sprečavala pokušaje da se probije obruč koji se stezao oko pobunjenika. U to vreme situacija na terenu je počela da se menja, pošto su sirijske snage uz rusku vazdušnu pomoć i pomoć u oružju odblokirale južni prilaz zapadnom delu Alepa. Sudeći po događajima na terenu, Asadu je znatnu pomoć uputio Iran koji je prema nekim vestima (a sve ratne vesti treba uzimati s rezervom) u Siriji izgubio oko 60 oficira, među kojima je bilo i generala.

Lista umešanih u taj rat je veoma dugačka, na stotine sirijskih formacija, Kurdi, Rusija, Iran, SAD, Francuska, Saudijska Arabija, Turska, UAE, Katar, Hezbolah... Ma koliko nekima poređenje zvučalo bogohulno, u Siriji su se prvi put posle Španskog građanskog rata oformile dobrovoljačke internacionalne brigade, samo što se, za razliku od Španije 1936. kada su dobrovoljci iz celog sveta pohrlili da brane republiku i ratuju protiv fašista, u Siriji te brigade bore na strani Fronta al Nusra i verski isključive i brutalnom nasilju i terorizmu sklone Islamske države. Dobrovoljci dolaze iz skoro svih evropskih zemalja, severne Afrike, svih država Bliskog i Srednjeg istoka, tu su Čečeni sa Kavkaza, ima čak i Ujgura iz Kine... Svetski rat opunomoćenika (*proxy war*) na malom prostoru.

Igra u sirijskom ratnom teatru je tako nameštena da neko nekog mora da izda, pisao je proteklog leta Robert Fisk iz Indipendenta, ukazujući na kontroverzu sukobljenih strana i saveznika u Siriji – Kurdi protiv ID, Turaka i Asada, Turska protiv ID i Asada itd.

INFORMACIJE I DEZINFORMACIJE

U zapadnim medijima, pre svega u globalnim TV mrežama poput BBC-ja i CNN-a koje su se oslanjale na video-poruke iz pobunjeničkih redova, objavljivane su dramatične vesti o odmazdama pobednika, streljanjima civila i ugroženoj deci u kvartovima koje su osvojile Asadove snage. Pobunjenici u civilu, koje su "izdali saveznici", javljali su se u program uz poruke "Zbogom Alepo" i "Sećajte nas se!" Govorili su kako čekaju smrt, kako se sto dece bez roditelja nalazi u zgradi pod bombama (bombardovanje je tada već bilo obustavljeno, a Rusi su tvrdili da njihove vazdušne snage nisu delovale u Alepu od sredine oktobra), o vršenju odmazde i nasumičnom likvidiranju civila od strane sirijskih snaga i šiitskih milicija.

Predstavnici sirijske i ruske vojske su to demantovali. Portparol ruskog Ministarstva odbrane general-major Igor Konašenkov je bio oštar: "Ne verujte propagandi." On je tvrdio da u istočnom Alepu nije bilo nikakvih "lekara bez granica", niti NVO, na koje se pozivaju zapadni mediji, već da je tamo bio samo teror. Tvrdio je i da tamo nije bilo ni takozvanih Belih šlemova. Ruski mediji su naročito

... Mevlut Altintaš Merten

Fotografije: AP

ambasadora imao veze sa organizacijom Džabhat al Nusra.

U ruskim medijima se navodi da će, pored istraživanja motiva, turske vlasti morati da odgovore i na neprijatna pitanja o tome zašto ruski ambasador nije bio bolje obezbeđen iako je zbog napete situacije to moralo da se očekuje, kako je bivši saradnik policije mogao da prođe i pronese oružje predstavivši se kao pripadnik ruskog obezbeđenja, kako pet minuta niko nije otvorio vatru na njega dok je pucao i uzvikivao parole. Atentatora je turska policija likvidirala, tako da je izgubljena šansa da se njegovim ispitivanjem sazna nešto više o pozadini atentata.

Predsednik Ruske Federacije Vladimir Putin je 19. decembra u 22.45, nekoliko sati nakon atentata, a posle savetovanja s ministrom inostranih dela Sergejem Lavrovim, direktorom Spoljne obaveštajne službe Sergejem Nariškinom i direktorom Federalne službe bezbednosti Aleksandrom Bortnikovim, izdao saopštenje u kome je ubistvo ambasadora ocenjeno kao provokacija usmerena na slom normalizacije rusko-turskih odnosa i mirovnog procesa u Siriji, koji, posle zauzimanja Alepa od strane Asadovih snaga, nastoje da sprovedu Rusija, Turska i Iran.

Naglašeno je da odgovor može biti samo jedno – jačanje borbe s terorom, te da će "banditi to na sebi osetiti". "Moramo znati ko je upravljao rukom ubice", saopšteno je iz Kremlja, što je verovatno najava veoma oštrog odgovora. Istražnom komitetu RF naloženo da formira međuresornu radnu grupu, pa je već 20. decembra 18 ruskih istražitelja odletelo u Ankaru radi učešća u istrazi, o čemu je Putin postigao saglasnost s turskim predsednikom Erdoganom, koji je na sličan način ocenio atentat na ruskog ambasadora. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

insistirali na raskrinkavanju te pobunjeničke "civilne odbrane". Pokazivali su snimke na kojima pripadnici Belih šlemova, zajedno s pobunjenicima koji pucaju u vazduh i viču "Alahu akbar", proslavljaju navodno obaranje aviona i izjavu nekog bradatog pobunjenika koji Bele šlemove naziva herojima civilnog džihada, kao i snimke na kojima se vidi da navodna žrtva koju oni pred kamerama spasavaju iz ruševina očito neozleđena mirno pozira sa svojim spasiocima.

Portparolka ruskog ministarstva je uz reči "Mogli su da pitaju i kelnera u piceriji..." ismevala praksu zapadnih medija i političara da za izvor uzimaju takozvanu Sirijsku opservatoriju ljudskih prava, za koju Raša tudej nalazi da se sastoji od samo jednog čoveka. To je Rami Abdula Rahman, koji je napustio Siriju 2001. godine, a koji lično ne poznaje nijednog od izveštača s terena na koje se navodno oslanja, ali im veruje, a živi u Konventriju u Velikoj Britaniji, gde drži neku radnju. Viđen je, međutim, na sastanku sirijskih opozicionara u, kako ruski mediji vole da naglase, jednom skupom hotelu u Kazahstanu.

Rusko vojno ministarstvo je tvrdilo da je proverom ustanovilo da vesti o odmazdi nisu tačne, a da su u međuvremenu od ljudi koji su prešli u zapadni deo Alepa prikupljane informacije o zločinima koje su činili pobunjenici. Sirijska strana je kasnije objavila da je u zapadnom delu Alepa, koji su držale Asadove snage, od početka sukoba zbog pobunjeničkog granatiranja poginulo 11.000 civila.

Konstantna priča zapadnih, pre svega američkih političara je bila da Asad mora da ode zato što bombarduje sopstveni narod. Neke struje (Hilari Klinton) su zastupale predlog da se krvoproliće mora zaustaviti takozvanom zonom zabrane letenja. Tu su nastala tri problema: u Siriji su bili Rusi, zona zabrane leta u Libiji je donela katastrofu, a kako je u septembru 2015. godine pisao "Njujork tajms", od tadašnjih 85.000 civilnih žrtava (koje su ubijane kako od strane režima tako i od pobunjeničkih snaga) oko 22 je poginulo zbog vazdušnih napada. Ruski mediji prenose vesti da je tokom završnih operacija ubijeno oko 900 pobunjenika.

Procene broja žrtava sirijskog rata od početka su nesigurne. U prvoj polovini 2016. kretale su se od 300.000 do 400.000, sa značajnim brojem civilnih žrtava. Na jezivu statistiku mrtvih i ranjenih naslanja se podatak o najmanje pet miliona izbeglica, rasutih najviše po okolnim zemljama, ali i po Evropi i na putu ka Evropi, i najmanje sedam miliona ljudi unutar zemlje kojima je neophodna humanitarna pomoć.

Osim pominjanja "najveće humanitarne katastrofe 21. veka", kao da se od početka milenijuma nisu vodili ratovi u Iraku, Avganistanu, Libiji, Jemenu..., uz neopisiva stradanja civila, koja su obeležila i šestogodišnji rat u Siriji od samog početka, zapadni mediji su se proslavili i poredeći Alepo sa Hirošimom, Staljingradom, Srebrenicom. Alepo jeste dobrim delom uništen, stradanja civila u njemu bila su strašna, i na "pobunjeničkoj" i na "lojalističkoj" strani, ali korišćenje preteških i neumesnih poređenja služi očigledno »

tome da se u propagandnom ratu samo jedna stranu, ovoga puta Rusija i, delimično, Iran, optuži za ratne zločine.

VIŠE PROPAGANDE NEGO INFORMACIJA

Više propagande nego vesti dolazilo je iz Alepa, piše Patrik Kokburn, specijalista Indipendenta za Bliski istok. On konstatuje da su 2011. i 2012. godine neki iskreno nezavisni opozicioni aktivisti operisali u Siriji, ali da su džihadisti naterali mnoge od tih hrabrih ljudi da pobegnu ili da zaćute, a neke su ubili. Zapadnih novinara, po njegovim rečima, nije bilo u Istočnom Alepu zbog opasnosti da ih militanti ubiju ako tamo odu, pa su kao izvor vesti koristili "lokalne aktiviste" koji nisu izbegli kontrolu džihadista iz odreda Ahrar al Šam, koji liče na Al Kaidu. Kokburn konstatuje kako je u istočnom Alepu prema procenama UN bilo 8000 do 10.000 naoružanih boraca, ali da ne može da se seti nijednog od video-snimaka iz istočnog Alepa na kome se vidi puška – jedini za zapadne medije vidljivi stanovnici istočnog Alepa su neimenovani civili, što je u potpunom kontrastu sa Mosulom, gde se iračka vojska bori s hiljadama militanata Islamske države koji koriste civilnu populaciju kao ljudski štit.

On tvrdi da inače ne iznenađuje da sirijska opozicija demonizuje svoje protivnike, da je to činila iračka opozicija 2003. i libijska opozicija 2011. godine. Za svedoka poziva kanadsku novinarku i aktivistkinju za ljudska prava Evu Bartlet, koja kaže da je bila u Homsu, Maluli, Latakiji, Tartusu, a u Alepu četiri puta i da je sve što je tamo čula suprotno od onoga što javljaju korporativni mediji. Kaže da je pokrivanje sirijskog konflikta od strane zapadnih medija "kompromitovano" zato što njihovi izvori nisu bili kredibilni, a u slučaju Alepa čak i nisu bili tamo.

Mora se primetiti da su CNN i BBC u nekim trenucima bile tendenciozniji od RTS-a i HRT-a devedesetih godina zajedno. Nakon sloma pobunjenika u istočnom Alepu objavljivale su veoma dirljive slike dece i aktivista koji tvrde da čekaju smrt, a u toku sedmodnevnog primirja koje je bilo uspostavljeno pre početka završnih borbi ne samo da su otvoreno podržavale pobunjenike, već kao da su zastupale i to da civili

RAT U SIRIJI: Svi protiv svih

pošto-poto treba da ostanu u Alepu. Tokom oktobarskog primirja gotovo niko nije izašao iz Istočnog Alepa preko takozvanog "Kostelo rouda" i drugih sedam koridora. Ruska i sirijska strana su tvrdile da su pobunjenici pucali na civile koji su pokušavali da pređu u deo grada koji kontrolišu Asadove snage.

SAMANTA

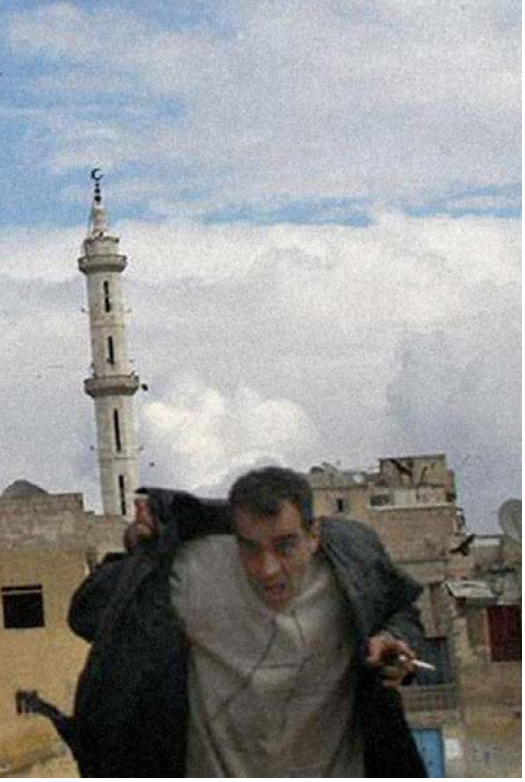
Iskusni novinar Indipendenta Robert Fisk taj problem kredibiliteta osvetljava u slučaju Samante Pauer, američke ambasadorke u UN koja je na sednici Saveta bezbednosti pitala (verovatno Ruse i Sirijce) zar u Alepu nema varvarizma prema civilima i ubijanja dece i osećaju li bar malo stida zbog toga, na šta joj je ruski ambasador Vitalij Čurkin rekao da ne izigrava "majku Terezu" i da se seti da zemlja koju predstavlja ima poduži spisak nedela, pa je tu pomenuo Irak, Libiju i bombardovanje Srbije 1999. godine.

"Smešni stari svet", piše Fisk podsećajući da Samanta, bog je blagoslovio, nije pomenula Gazu, gde su Izraelci ubili mnogo palestinske dece, niti masakr Palestinaca u bejrutskim izbegličkim logorima Sabra i Šatila 1982, masakr u Halabiji, Jemen, gde su američki saveznici-glavoseče do sada ubili oko 4000 civila, masovna ubistva koja vrši ID u Mosulu, 9/11, monstruoznu invaziju Iraka koja je rezultirala sa pola miliona mrtvih, što odgovara statistici genocida u Ruandi i nadilazi srebreničkih, kako Fisk kaže, 9000 žrtava... (Samanta Pauer je inače kao novinar pokrivala jugoslovenske ratove, kasnije je bila direktor Centra za ljudska prava Ker i dobila je Pulicerovu nagradu za knjigu o američkoj uzdržanoj spoljnoj politici kad je u pitanju sprečavanje genocida.) Na Samantino pominjanje gulaga i užasavanja zbog brutalnosti Asadove policije, Robert Fisk iznosi tvrdnju da su SAD upravo toj Asadovoj policiji slale pojedince osumnjičene za terorizam, za koje su ovi posle temeljnog ispitivanja rekli da su nevini.

UZROCI I POVODI

Vladinim snagama suprotstavljali su se pripadnici različitih grupacija poput Džabhad al Nusre, Džeiš al Islama i Ahrar al Šama koji je proistekao iz Al Nusre, koja poreklo vodi od Al Kaide. Neki izvori kažu da su Amerikanci trošili čak milijardu dolara na obuku i opremanje tzv. umerene opozicije, pa su i oružje i ljudstvo prešli kod al Nusre ili kod islamističkih grupacija koje zapadni izvori nazivaju umerenim. Ta "misija" se pokazala neuspešnom. Koreni sirijske pobune su bili antisekularni – zato možda nije uspeo zapadni projekat "građanske", "umerene opozicije" čiju su snagu pojedini političari brukajući se preuveličavali, kao recimo bivši britanski premijer Dejvid Kameron, koji je izjavljivao da u Siriji ima 70.000 umerenih, naoružanih opozicionara.

Deo te priče o uzrocima rata leži možda u Hami, gde je 1982. godine izbio ustanak Muslimanske braće, koji je otac današnjeg predsednika Hafez el Asad ugušio

u krvi, a njemu je prethodila kriza zbog izbacivanja iz sirijskog ustava odredbe da predsednik Sirije mora biti musliman (Asad je, inače šiitski alavit, a njegova žena je iz suntiske porodice).

Uobičajeno je mišljenje da je ustanak u Siriji izbio zbog otpora sunita protiv tajne policije koju su navodno držali Asadovi saplemenici Alaviti. U Siriji je bilo oko 30.000 političkih zatvorenika, od kojih su mnogi oslobođeni pred početak sukoba 2011. Međutim, niko precizno ne zna čak ni da li je sukob počeo tako što je vojska pucala na mirne demonstrante u gradu Deri, na jugu Sirije, februara 2011, ili kada su "naoružani teroristi" zapucali na vojsku i policiju, jer obe su verzije u opticaju, zavisno od toga ko ih priča. Mada, pitanje je da li više ikoga i zanima početak rata u koji je danas, posredno ili neposredno, uključeno više svetskih i regionalnih sila nego u bilo koji vojni sukob u poslednjih nekoliko decenija.

Od proverljivih činjenica, sigurno je da je Sirija postala prva država u kojoj u isto vreme direktno vojno intervenišu Sjedinjene Američke Države i Rusija, da iako SAD deklarativno imaju isti cilj u Siriji kao Rusija – borbu protiv Islamske države – ne prestaju međusobne optužbe ko koga podržava ili ruši sa vlasti, i da je istorija sukoba mnogo komplikovanija od uprošćenih crno-belih slika.

Važan, ako ne i najvažniji deo krvave sirijske slagalice je sve intenzivniji sunitsko-šiitski sukob koji tinja ili bukti na svim teritorijama koje dele islamski vernici različitih konfesija, od Pakistana do Libana i Jemena. U tom sukobu sunitske zemlje predvođene Saudijskom Arabijom, u večitom klinču sa šiitskim Iranom, deluju agresivnije i daju podršku mnogim ekstremnim islamističkim grupama koje šiite smatraju nevernicima koje treba istrebiti. Za razliku od Al Kaide, koja je kao svog vrhunskog neprijatelja navodila Zapad oličen u Americi, Islamska država "šiitske jeretike" stavlja na prvo mesto, mada ostaje dovoljno mržnje i za sve druge.

Kada se u ovaj uzavreli lonac dodaju sve neobuzdanije želje Turske za dominacijom u regionu, regionalni interesi SAD, Rusije, Francuske....., dobija se eksplozivna mešavina u kojoj gori Sirija.

Putevi oružja

Mada je većina posmatrača zaključivala da pobunjenici dobijaju pomoć preko Turske, a da su važni akteri bili Katar i Saudijska Arabija, jasno je da su Amerikanci podržavali ustanike kako obukom tako i oružjem – preko posrednika. Neke činjenice navode na zaključak da su mnogi drugi uvučeni u to kolo ili zbog pohlepe ili zbog savezništva, poštovanja "američkog vođstva" ili "američke izuzetnosti".

U istočnom delu Alepa koji su osvojile vladine snage uočeno je mnogo komada različitog oružja, u nekim slučajevima napravljenog priručnim sredstvima. Međutim, ruska agencija RIA novosti javljala je da su novinari uočili i 122-milimetarske sisteme "grad" bugarske proizvodnje, koje su prepoznali po oznaci proizvođača.

Prema snimku koji je objavila bugarska Nova TV, kao snabdevač figurira kompanija "Arkus" iz grada Ljaskovec u centralnoj Bugarskoj. Dozvole za izvoz iz Bugarske nose datum iz jula 2015, oružje je napustilo Bugarsku u oktobru prošle godine, a džihadistima je izručeno dva miliona metaka za teške mitraljeze, municija za protivtenkovsko oružje od 75 mm i 4000 raketa "grad".

U to vreme za članice EU bio je zabranjen uvoz oružja u Siriju, podseća Nova TV, a francuski ministar spoljnih poslova je ljutito poručivao Kremlju da snabdevanje Asada oružjem mora da prestane.

To otkriće bugarskih novinara u Alepu verovatno ima veze sa onim što je u julu 2016. pisao britanski "Gardijan", koji nalazi da je čak 4700 tona oružja bivšeg Varšavskog pakta – uključujući i teške mitraljeze, raketne lansere, protiv-tenkovsko oružje, kao i minobacače, granate, rakete i druga eksplozivna sredstva – isporučeno iz Bugarske i Rumunije vojnim objektima u Jordanu i Turskoj, da je brod iznajmljen od strane SAD napustio Bugarsku 21. juna noseći oko 1700 tona istog materijala do neidentifikovane luke u Crvenom moru.

"Gardijan" je, pozivajući se na istraživanje BIRN-a i OCCRP, tada izračunao da je iz jugoistočne Evrope u Siriju verovatno odletelo oružja za 1,2 milijarde evra, da je Saudijska Arabija osigurala izvozne licence za 806 miliona evra, Jordan za 155 miliona evra, UAE za 135 i Turska za 87 miliona, da je oružje išlo u Saudijsku Arabiju, Jordan, UAE i Tursku, glavna tržišta oružja za Siriju i Jemen. "Gardijan" piše i da je izvoz u to područje odobrilo 11 zemalja (Bosna, Bugarska, Hrvatska, Češka, Crna Gora, Slovačka, Srbija i Rumunija), te da je verovatni put oružja najviše išao preko aerodroma u Beogradu (49 letova), Bratislavi, Sofiji, Nišu i Burgasu.

PREGOVORI I MANEVRI

Posle telefonskog razgovora ruskog predsednika Putina i turskog predsednika Erdogana, 15. decembra nastavljena je evakuacija pobunjenika i njihovih porodica iz nekoliko kvartova Alepa. Iz istih izvora se najavljuje da bi u Kazahstanu trebalo da se upriliče pregovori o primirju. Sudeći po ruskim i turskim reakcijama posle atentata na ruskog ambasadora u Ankari od strane jednog bivšeg turskog policajca (vidi okvir), ta inicijativa nije osujećena, ali će atentat verovatno proizvesti neke brutalne odgovore.

Upitan da li je "pad Alepa" kraj mirovnog procesa, predstavnik UN za Siriju Stefan de Mistura je rekao "da bi trebalo da bude obrnuto" i da bi trebalo da »

PONOVO NA VELIKOJ SCENI: Rusija u Siriji

SIRIJSKI IZBEGLIČKI KAMP U TURSKOJ:

"gledamo na to kao na tragičnu mogućnost da ponovo startujemo mirovni proces" (De Mistura, čiji je otac Italijan, poreklom iz Šibenika, a majka Šveđanka, učio se "na našim fakultetima" – bio je jedno vreme nadležan za Severnu Mitrovicu).

Pokušaji da se početkom 2016. godine uz posredništvo De Misture u Ženevi organizuju pregovori o miru u Siriji propadali su uglavnom zbog toga što su opozicione grupe, očito uz podršku Amerikanaca, tražile da se već na početku definiše da Bašar el Asad ne može da ostane na vlasti. Rusi su ponavljali da je on legitimno izabrani predsednik.

Pregovore o prekidu vatre u Siriji koje su nekoliko meseci vodili ruski ministar spoljnih poslova Sergej Lavrov i američki državni sekretar Džon Keri pratila su uzajamna javna optuživanja. Lavrov je tvrdio da Amerikanci nisu ispunili obećanje da će razdvojiti borce Al Nusre, koju Rusi smatraju terorističkom organizacijom, od takozvane umerene opozicije koju podržavaju Amerikanci, to jest da pokušavaju da sačuvaju Al Nusru za svrgavanje Asada, kada za to dođe vreme. Prema "Volstrit žurnalu" od 23. decembra 2015. Amerikanci su pokušavali da nađu vezu u sirijskoj vojsci radi eventualnog svrgavanja Bašara el Asada pučem.

ŠTA DALJE

Ruska RT u analizi na svom sajtu uz pozivanje na nekoliko ruskih eksperata konstatuje da će ishod bitke za Alepo izmeniti odnos snaga, ali da to ne znači kraj rata jer mnoga pitanja u Siriji još nisu rešena, među kojima i njen opstanak kao jedinstvene države. I sam Alepo treba održati pošto će islamisti možda pokušati da ga ponovo zauzmu, kao što su uspeli da se u toku borbi za taj grad vrate u Palmiru, koja je devet meseci ranije, posle potiskivanja ID u prvoj fazi ruske intervencije i koncerta orkestra Marinskog teatra u antičkom amfiteatru u pustinji, bila simbol ruskog uspeha na Bliskom istoku.

Predstoji borba sa Islamskom državom za Deir el Zor, Raku i ostale teritorije, za šta sirijska vojska, prema oceni citiranih ruskih eksperata, nema resurse. Kurdi, prema ruskoj oceni, nisu baš raspoloženi da oslobađaju te teritorije. Asadovim snagama preostaje da se dogovore s manje radikalnim grupama u provincijama Hama i Homs, a i sa 30.000 pobunjenika na jugu.

Sirijska vlast mora da odluči šta će da radi sa Idlibom u kome živi oko dva miliona mirnih sunita, a u koji su prebacivani militanti iz Alepa, te u kome postoji oko 140 mesnih saveta s kojima rade zapadne strukture.

Iz svega proizilazi da eksperti koje citira RT smatraju da Rusi na "oslobođenje Alepa" treba da gledaju kao na svoj glavni uspeh i da bi trebalo da razmisle o formuli kakvu je svojevremeno za Vijetnam pokušao da primeni američki predsednik Nikson: "Proglasi pobedu i beži." To, međutim, možda nije u skladu s najavljenim dilom Donalda Trampa i Vladimira Putina o zajedničkoj borbi protiv Islamske države, a reklo bi se ni sa inercijom jednog komplikovanog rata.

Sirija neodoljivo liči na novi Avganistan – i tamo su na tuđoj teritoriji ratovale mnoge strane sile, i tamo su prvo "borci za slobodu" u borbi protiv Sovjeta dobijali pomoć, pare i oružje, onda su zaratili među sobom, pa su mnogi prešli u redove terorista koji su nabujali i razmnožili se. I tamo su milioni ljudi počeli da beže, prvo od kuće u druge gradove, pa u susedne zemlje, zatim dalje u svet, svesni da se u zemlju nemaju zbog čega vraćati, sve i da se rat sutra završi.

Ni Sirija ni Avganistan nisu više daleke države u kojima se divlja plemena međusobno kolju dok to ostatak sveta gleda na televiziji, već uz Irak, Somaliju, Eritreju i hrpu drugih egzotičnih geografskih pojmova dolazi u vidu unesrećenih ljudi u uspaničenu Evropu, koja bi sada da nekako reši probleme zbog kojih oni beže, mada bi se na primeru Sirije reklo da lekcije iz prošlosti nisu naučene. Da sirijska i druge bliskoistočne krize ponovo eksplodiraju Evropljanima u lice govori i teroristički akt na novogodišnjem vašaru u Berlinu (videti tekst "Strah i jeftina demagogija"), sličan onom na dan Pada Bastilje u Nici.

Paradoksalno zvuči, ali novi vezivni faktor koji bi održao Siriju i prekinuo rat mogao bi biti strah. Na jednoj strani, taj strah je od početka isticanom parolom ustanika "Hrišćane u Liban, alavite u grob" pogurao na istu stranu sve one kojima su pretili džihadisti, a to su uz

Bez doma i nade

pomenute hrišćane i Alavite bili i mnogobrojni pripadnici drugih nacija i suniti koji su imali bilo kakve veze sa vlašću, a takvih se za nekoliko decenija mira nakupilo mnogo. U trenutku kada se ne može ni približno predvideti pravac nekontrolisanog rata na više frontova, formula možda leži u Libanu koji je petnaest godina krvario u građanskom ratu (1975–1990) sa 250.000 žrtava.

Robet Fisk je letos u "Indipendentu" pisao kako mu po povratku iz Alepa i Damaska Liban, u kome živi, izgleda kao da "sija u tami", pa moli da mu se oprosti za verovanje da ovaj mali raj i dalje postoji u arapskom svetu. Pod naslovom "Liban je sektaška nacija koja izbegava građanski rat, dok Bliski istok gori, evo zašto...", Fisk piše kako verovatno niko nije toliko ljut kao Sa'ad Hariri, libanski premijer, sunit, čijeg su oca Rafika al Haririja, prethodnog libanskog premijera koji je rekonstruisao Bejrut nakon petnaestogodišnjeg rata, ubile, kako Said veruje, sirijske službe bezbednosti 2005. godine. Ipak, on podržava libanskog predsednika Mišela Aona, čoveka koji je saveznik režima za koji veruje da je ubio njegovog oca.

To je, piše Fisk, sektaški sistem u kome Libanci, hrišćani, suniti i šiiti žive u zajedničkoj ljubavi i strahu jedan od drugoga. Ljubav uvek pobeđuje strah ako ljudi ne žele drugi građanski rat. Učtivo, to se zove "nacionalni pakt". Fisk zaključuje da će zato za njega Liban uvek biti "nacija u iščekivanju". ¶

MILAN MILOŠEVIĆ
MOMIR TURUDIĆ

Strah i jeftina demagogija

Sat vremena nakon napada u Berlinu neki su već tvrdili da je za smrt ljudi kriva tobože "liberalna" izbeglička politika Angele Merkel. To najbolje opisuje atmosferu straha u zemlji i političku instrumentalizaciju zločina koja u punom obimu tek sledi

Za "Vreme" iz Bona

POPRIŠTE MASAKRA: Božićni vašar
Fotografije: AP

Utorak je bio dug dan za dopisnike iz Berlina. Trčkarali su od trga pred Spomen-crkvom cara Vilhelma, gde je kamion u ponedeljak uveče gazio ljude i božićni vašar, do prostorija u kojima su održavane brojne konferencije za novinare. Ređali su se kancelarka, ministri, državni tužilac, načelnik policije i šef kriminalističke policije, ali su dopisnici baš svakom od njih postavili banalno, nepotrebno pitanje: da li ovakvi napadi mogu da se spreče?

Nemačkim zvaničnicima se mora odati priznanje da se tu drže stoički. Ne obećavaju laka rešenja, ne šire resentimane i ne zazivaju žice i rušenje minareta. Umesto toga daju iskren odgovor na pitanje: ne, ne može da se spreči. Možda mogu, kao u Nici i Briselu, da se na prilazu pešačkim zonama postave stilizovane betonske kocketine kako budući terorista ne bi mogao vozilom da uleti u masu. Mogu – i to je već urađeno – da se vašarima pred Božić šetkaju policajci sa pancirnim prslucima i automatskim puškama. Ali ne, ne može da se spreči. Bar ne uvek.

"Nema mera koje možete preduzeti i onda reći: *Sad više ništa ne može da se desi*. Da ima takvih mera, odavno bismo ih primenili. Otvoreno društvo, poput našeg, nažalost, uvek otvara nebranjena mesta za teror", rekao je za Dojče »

BOŽIĆ U STRAHU: Policajci na ulicama Berlina

vele i skusni poslanik vladajućih demohrišćana Volfgang Bozbah. Policijski čas i čekpointe niko ne bi hteo. "Cilj terorizma je da potrese državu i društvo u korenu, tako da mi iz straha od terora promenimo način života. Baš to ne želimo da radimo. Taj trijumf ne treba da im priuštimo", dodao je Bozbah.

RAZUM UZMIČE

Kao i nakon svakog napada u Nemačkoj, i sada se piše da je zemlja na meti terorista, da smrt i strah više nisu tek nečiji tuđi problemi. Razum tu nužno uzmiče pred fotografijama krvi – manje je važno što su minimalne, gotovo nepostojeće šanse da neko napadne baš tu gde naš građanin trenutno ispija kuvano vino sa karanfilićem, kupuje poklone ili ide da gleda utakmicu. Više je važno da se strah sa naslovnica tabloida uvukao u kosti.

U trenutku pisanja ovog teksta (utorak uveče) još je mnogo nepoznanica. Osumnjičeni koji je uhapšen pušten je na slobodu. Ako je policija uhvatila pogrešnog, onda se ne zna ni ko je napadač ni da li je, kako svi pretpostavljaju, radikalni musliman. Crni bilans za sada stoji na dvanaest mrtvih i nekoliko desetina povređenih od kojih je 14 u teškom stanju.

Hronika islamističkih udara u Nemačkoj u međuvremenu je prilično duga, ali je zemlja imala sreće: do sada niti jedan nemački građanin nije ubijen u tim napadima. Dvojica napadača od ovog leta – Sirijac koji se razneo u bavarskom Ansbahu i Avganistanac koji je sekirom napao turiste iz Hongkonga u vozu kod Vircburga – uspeli su jedino da sami poginu. U februaru je 15-godišnja Nemica marokanskog porekla nožem povredila policajca na železničkoj stanici u Hanoveru. Pre četiri godine je na stanici u Bonu spuštena sportska torba puna eksploziva – upaljač je zakazao. "Najuspešniji" do sada bio je Arid Uka, mladić rođen u Kosovskoj Mitrovici, koji je 2011. u vojnom delu frankfurtskog aerodroma ubio dva američka vojnika i ranio još dvojicu. Osuđen je na doživotni zatvor.

POLITIČKI POENI

Još se ne može reći da li se smrtonosni pohod crnog šlepera ubraja u ovaj niz niti da li je napadač došao u Nemačku kao izbeglica. "Biće zaista teško podneti ako se ispostavi da je reč o osobi koja je u Nemačkoj tražila zaštitu", rekla je pribrano kancelarka Angela Merkel.

Onima koji dolazak više od milion izbeglica u prethodne dve godine vide kao apokalipsu činjenice ionako slabo znače. Svemu je kriva, kažu, tobože "previše liberalna" izbeglička politika. Tako je sat vremena nakon napada u Berlinu – ni motor kamiona se nije kako valja ohladio – Markus Pecel iz demagoške Alternative za Nemačku već znao da je Merkelova odgovorna za smrt ljudi na božićnom vašaru. Loptu je očekivano prihvatio i bavarski premijer Horst Zehofer, inače predsednik Hrišćansko-socijalne unije: "Žrtvama, oštećenima i celom stanovništvu dugujemo da ponovo promislimo kompletnu politiku doseljavanja i bezbednosnu politiku."

Desni demagozi se u laktanju pred izbore sledeće jeseni prave da ne vide da više nema prostora za pooštravanje izbegličke politike – osim ako se baš ne ode u Orbanove metode. Turska još čuva kapije, Balkanska ruta postala je usko grlo, dobijanje azila u Nemačkoj je otežano, u modi su deportacije – čak i u Avganistan. Uz božićne jelke ove godine u Nemačkoj idu tuga, strah i glazura od jeftine demagogije. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

ZORAN STANOJEVIĆ

Okupacija u 26 gigabajta

Ime neke istorijske ironije u žalbama američkog predsednika i mnogih tamošnjih bivših obaveštajaca da su ruski hakeri uz podršku Putina namestili Trampovu pobedu. Ironija je sam internet, kompjuterska mreža nastala da bi onemogućila Sovjetski Savez da trijumfuje u nuklearnom ratu tako što će pogoditi centralnu američku komandu. Zato je napravljena mreža koja komandu decentralizuje, isprva na četiri tačke. Vremenom je ta mreža postala internet, a sada je upravo internet proglašen Trojanskim konjem koji je Putinu predao Vašington bez ispaljenog metka, o nuklearnim raketama da i ne govorimo.

Neobične su te američke žalbe. Najpre, ne nude se nikakvi dokazi, što ne mora da znači da ih nema (kako to Rusi tvrde). Ali, davanje dokaza možda bi dodatno i preterano razotkrilo slabosti američkog sistema, već narušenog priznanjem da su po njemu brljali hakeri i to ruski. Opet, nije običaj da se priznaje bilo kakva slabost ako protivnik već sam nije zabio zastavu kao dokaz ili ako neko nije uhvaćen sa rukom u medu. Ili su stvari otišle đavola ili su krenule u tom pravcu, nema trećeg. Rusko odricanje bilo kakve odgovornosti, ako je ima, govori da su oni nadmoćni u tom tajnom kibernetičkom ratu i da ne bi da tu prednost izgube hvaleći se okolo. Jer bi to bio dobar osnov da Amerika dramatično pooštri bezbednosne mere na internetu, kao što je posle 11. septembra aerodromsku kontrolu putnika iz formalnosti pretvorila u policijsko iživljavanje nad obespravljenim građanima. Ako Rusi stvarno dolaze kroz optičke kablove i besplatni vaj-faj u Starbaksu, onda je svako sumnjiv i nad svačijim aparatom u svakom trenutku dozvoljeno je sprovesti kontrolu bez naloga tužilaštva.

Obamina pretnja da će SAD uzvratiti istom merom je pucanj iz prazne praćke. Za početak, ruski političari ni izbliza nisu sistematični kao američki te upad u njihove mejlove tokom neke kampanje verovatno ne bi pokazao ništa preterano kompromitujuće. Drugo, u Rusiji kao i u Srbiji vlada verovanje da država ima sva prava, naročito ako je ugrožena, te može da nam ugasi bilo koji servis kada oceni da je to potrebno. Bez velikog objašnjavanja. Rusija na sve to ima i poseban sistem koji se koristi za platni promet i izbore, nepovezan s internetom i u koji možete upasti samo ako ste fizički u zemlji. Tu već dolazimo na teren sajber Džejmsa Bonda, ali bez jurnjave automobilima i lepih cica, samo ekrani, tastature, eventualno votka i tetejci.

Kome je do daljeg razvijanja ove špijunske pite neka u fil doda idiotski odnos Zapada prema Vikiliksu i Džulijanu Asanžu i još gori, američki, prema Edvardu Snoudenu, operativcu koji navodno podosta zna o unutrašnjosti američkog kompjuterskog sistema, i koji se bežeći od američke pravde od svih svetskih zemalja sklonio baš u Rusiju. Možda je to samo koincidencija, možda je on zaista sitan i nebitan šraf, ali nekako se sve poklopilo. I meni se, ovako razumnom, činilo da je to previše, da su to tek teorije zavere, ali mi je nekako nepristojno da ignorišem ovoliku srdžbu američkog predsednika.¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije u redakciji	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD	50,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Tokom promotivnog perioda za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Trg Republike 5, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

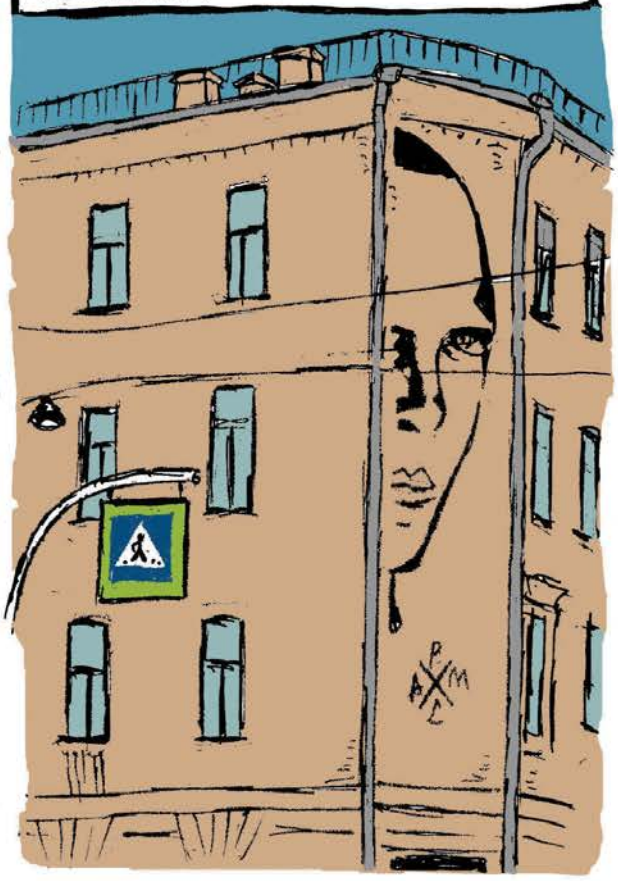
dopisnica iz SANKT PETERBURGA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

KAO NEKO KO DOLAZI IZ SRBIJE, BIO SAM ZADIVLJEN GRANDIOZNOM ARHITEKTUROM **SANKT PETERBURGA**. ZBOG ISTORIJSKIH OKOLNOSTI, NA BALKANU NIJE BILO GRADOVA NI PRIBLIŽNIH RAZMERA ...

RAZMIŠLJAO SAM KUD UOPŠTE DA SE DENEM, KADA SAM SHVATIO DA SE BAŠ BLIZU MOG HOTELA NALAZI NEŠTO ZANIMLJIVO– OGROMAN MURAL POSVEĆEN **DANILU HARMSU**! ŠTAVIŠE, TO JE ZGRADA U KOJOJ JE AVANGARDNI PISAC ŽIVEO OD 1925. DO 1941, BAŠ ODATLE JE BIO ODVEDEN TOKOM HAPŠENJA, I NIKADA SE NIJE VRATIO. S OBZIROM DA SU GA VLASTI SMATRALE SUMNJIVIM, I DA JE ŽELEO DA IZBEGNE REGRUTACIJU, HARMS SE PRETVARAO DA JE LUD. UMRO JE NA PSIHIJATRIJSKOM ODELJENJU ZA VREME OPSADE LENJINGRADA...

IAKO JE ZGRADA OZNAČENA TABLOM, HARMSOV STAN NIJE PRETVOREN U MUZEJ, PA NISAM MOGAO DA UĐEM. ALI BIO SAM SREĆAN ŠTO SAM SE ZATEKAO U BLIZINI MESTA GDE JE LEGENDARNI PISAC, U ABSURDISTIČKOM MANIRU, NAPISAO NA SVOM ZIDU: **MI NISMO PIROŠKE**! ODUVEK SAM GA SMATRAO NAJSLOVENSKIJIM OD SVIH PISACA; NJEGOV CRNI HUMOR I ZAUMNI TEKSTOVI VEROVATNO SU SAMO ZBUNJIVALI ČITAOCE NA ZAPADU...

SA DRUGE STRANE ULICE MAJAKOVSKOG NALAZI SE ŠKOLA SA ARHITEKTONSKIM ORNAMENTIMA KOJI PRIKAZUJU DECU U IGRI ILI DOK UČE; MOGAO SAM DA ZAMISLIM DA JE I HARMS TO POSMATRAO...
PREMA IZJAVAMA NJEGOVE SUPRUGE, MARINE DURNOVO, HARMS JE VOLEO ČUDNO DA SE OBLAČI I PONAŠA. "JEDNE NOĆI ME PROBUDIO I REKAO DA MORAMO DA LOVIMO PACOVE. OBUKLI SMO NEKU DRONJAVU ODEĆU I KRENULI U LOV NA PACOVE, KOJIH U NAŠEM STANU NIJE NI BILO".
MARINA DURNOVO JE SMATRALA DA JE VRHUNSKI APSURD "DA JE TAJ ČOVEK VIĐEN KAO PRETNJA. SVI SU GA VOLELI ZATO ŠTO SMEH NIKADA NIJE PRESTAJAO, GDE GOD SE POJAVIO".
VEĆI DEO NJEGOVIH ZAPISA NA ČUDAN NAČIN JE KOMBINOVAO HUMOR I... MOŽDA ZEN? "BIO JEDAN RIĐI ČOVEK KOJI NIJE IMAO OČI I UŠI. NIJE IMAO NI KOSU, TAKO DA SU GA USLOVNO NAZIVALI RIĐIM. ON NIJE MOGAO NI DA GOVORI JER NIJE IMAO USTA. NOS TAKOĐE NIJE IMAO. ŠTA VIŠE, NIJE IMAO NI RUKE NI NOGE. TAKO DA NIJE JASNO O KOME JE REČ. BOLJE ONDA DA O NJEMU VIŠE I NE GOVORIMO".

Titlovi

Pre neku večer skinuo sam sa neta i pogledao ne preterano uspeo mjuzikl Slatka Čeriti iz 1969. godine u režiji Boba Fosija. Iako unekoliko simpatičan, film ne bih spomenuo da mi od osamljene kućne projekcije pravu svečanost nije priredio anonimni autor titla. Izvesni Bayawiki ne samo da se potrudio da tokom uvodne špice, u duhu najboljih retrospektivnih i festivalskih najava, zaintrigira gledaoca probranim trivijama o filmu, već je tokom višeminutnog interludijuma duhovitim komentarima učinio da se osećam kao da u društvu, i to odličnom, gledam film.

Društvu neuporedivo boljem od, primerice, onog čiji nalepljeni smeh slušamo u sitkomima. Evo fragmenta njegovog svojevoljnog umetka tokom spomenute "stanke" na polovici Fosijevog mjuzikla: "Pametno iskoristite stanku/Analizirajte dosadašnji film i Vaše sudjelovanje u njemu./Da li je dosadašnjih 80 minuta Vašeg života bačeno, ili se ipak zabavljate?/Kako god bilo, stanka neće biti dovoljno duga da skočite do dućana.../kupite kokice, sokić, pivce ili pak cigarete./Mogli bi tako propustiti bitne djelove filma./Mada nam je čovječanstvo poklonilo taj divan izum zvan "pauza"..../... često se zna dogoditi da gledalac nikada ne nastavi gledati film./Stoga ne začuđuje moj pokušaj da Vas zabavim u ovoj stanci."

Naviknuti da gledamo filmove na televiziji, uzimamo samorazumljivim da se koristimo bazama titlova na specijalizovanim sajtovima, mahom nesvesni znatnog, često i mukotrpnog volonterskog rada čitave jedne zajednice anonimnih prevodilaca iz regiona. Naravno, titlovi se izrađuju iz različitih pobuda – usled filološkog entuzijazma i uvežbavanja jezika, iz želje da se bližnjima omogući da odgledaju najnoviji film ili novu sezonu omiljene serije, a katkad i za neku crkavicu. Ima diletantskih, otaljavačkih prevoda, ima i nedovršenih gde se naprosto previde "teške" replike, ali ima i izvanrednih, upravo nadahnutih titlova s toliko istančanosti u razumevanju jezika i samog filma. Posebno su hvale vredni titlovi koji nisu prevođeni s već postojećeg titla na drugom jeziku, već "na sluh", koji osim prevodilačkog iziskuju i tehnički napor, uistinu mučan, usklađivanja svake replike sa samim filmom.

Bayawikijev titl predstavlja tek primer filmofilskog afiniteta i postmodernističkog prevodilačkog ludizma, tj. igrivosti karakterističnih za mnoštvo prevodilaca iz rečene zajednice. Ovi posvećenici neretko požele gledalištu "prijatno gledanje filma", ubacuju lične primedbe, vrednosne opaske povodom scena u filmu, uspele i neuspele fore i fazone, a pojedini se čak potrude da nakon manje poznatih reči u zagradu umetnu i njihovo objašnjenje.

Sećam se titla, jedinog koji je bio na raspolaganju, a da je sinhronizovan sa kopijom filma koju sam imao, koji je zatalebani prevodilac posvetio voljenom biću svako malo terorišući nedužno gledalište ašikovanjem i intimnim komentarima. Jednom me je, na tom tragu, stariji brat iznenadio "prevevši" otprilike trećinu tada popularne tinejdžerske komedije koju sam imao nameru gledati, kreativno adaptiravši replike s ciljem da se posprdne meni i mom društvu, ali ovaj improvizovani, individualizovani prevod naravno nije obnarodovao kačeći ga u baze titlova na internetu.

Iako mnoštvo ovih titlova pati od ležernog odnosa spram pravopisnih normi, a prevođenje sa već postojećeg stranog titla čini da prevodioci često pri tom i ne pogledaju film, pa lako prave grube greške ne poznavajući kontekst, recimo brkajući rod – vaninstitucionalni karakter ovog stvaralaštva ima i znatnih prednosti. U slučaju vulgarizama, recimo. Zvanični, televizijski titlovi, naime, odražavaju licemerje u srži društvene pristojnosti – gledamo film i začujemo psovku na stranom jeziku, bezmalo svi znamo šta znači, televizija je doduše ne "bipuje", ali je nipošto neće ni prevesti, prećutaće je. Jer, ako je "bipuje" ili kojim slučajem prevede, posvedočiće je i, navodno, afirmisati. Titlovi, pak, koji se skidaju sa neta, neoficijelni titlovi, umnogome su emancipovani od ove hipokrizije.

Kakvi god titlovi bili, više ili manje uspeli, reč je o svojevrsnom savremenom narodnom stvaralaštvu, o anonimnoj zajednici gotovo uvek volonterskoj, vođenoj ljubavlju prema filmu i solidarnošću. Pri tom, ovu višenacionalnu zajednicu prevodilaca i korisnika ne tangira mnogo da li se u titlu spominje "stanka" ili "pauza", "redatelj" ili "reditelj", "kino" ili "bioskop". Bitno je da se filmovi gledaju! Uostalom, to je jedan jezik, ma kako ga mi bili skloni imenovati. Ćirilično pismo je tu zapravo veća prepreka sporazumevanju od (navodne) različitosti samih jezika. Usled ove međunacionalne saradnje i interakcije, anonimni prevodioci titlova na srpski jezik mahom su usvojili smislenu konvenciju da se strana imena (nama dovoljno poznatih jezika) pišu u originalu, dakle da se ne transkribuju, iako se tome ovdašnji zvanični pravopis i dalje tvrdoglavo opire. ¶

IVAN KOVAČ

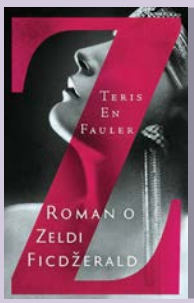

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

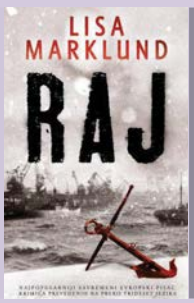
Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena"
u neku od knjižara „Delfi" i kupite
jedan od deset naslova sa ovog spiska
po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 16. decembra 2016. do 19. januara 2017.

Teris En Fauler:
Z – ROMAN O ZELDI FICDŽERALD

Roman inspirisan životom Zelde Sejr i njenog supruga, pisca Frensisa Skota Ficdžeralda, kao i sudbinom „izgubljene generacije" između dva svetska rata, kojoj pripadaju i drugi junaci ove knjige Ernest Hemingvej, Sara i Džerald Marfi i Gertruda Stajn.

Lisa Marklund:
RAJ

Izvrstan švedski triler. Izbeglica rodom iz Bijeljine svedok je kriminalnog obračuna u stokholmskoj luci. Njenim tragom novinarka Anika Bengtson kreće u istragu koja je vodi do međunarodnih švercera cigareta, lažnih humanitarnih fondacija, korumpiranih medija i jugo-mafije.

Indu Sundaresan:
PLANINA SVETLOSTI

Istorijski roman o sudbini Kohinora, „Planine svetlosti", jednog od najčuvenijih dijamanata na svetu. Nekada je bio simbol vlasti drevnih vladara Indije, Persije i Avganistana, da bi ga 1850. godine britanska Istočnoindijska kompanija konfiskovala i poslala u London, gde je ugrađen u krunu britanske kraljice.

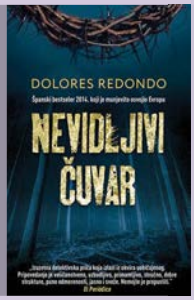
Nele Nojhaus:
SNEŽANA MORA UMRETI

Roman proglašen za nemački triler decenije. Stanovnici jednog planinskog mesta nalik na Tvin Piks, kriju tajnu davnog i nikada do kraja rasvetljenog zločina.

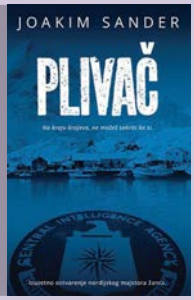
Dolores Redondo:
NEVIDLJIVI ČUVAR

Španski odgovor na skandinavsku školu krimića. Inspektorka koja traga za serijskim ubicom mora da se suoči s lokalnim sujeverjem, demonima iz baskijske mitologije i sablastima iz sopstvene prošlosti.

Joakim Sander:
PLIVAČ

Politički triler bivšeg činovnika EU, koji kroz priču o jednoj porodičnoj drami opisuje pozadinu međunarodne politike, svet špijuna, terorista i sumnjivih interesa na potezu Bliski istok-Brisel-Vašington.

Kristina Kaboni:
TAJANSTVENI PUT MIRISA

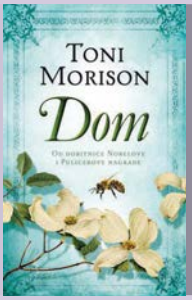
Ljubavni roman čija je junakinja stidljiva i usamljena devojka koja teži da pronikne u tajnu mirisa cveća, drveća i začina, dešifruje vezu mirisa s ljudskim emocijama i uspomenama, a onda načini savršeni parfem.

Dž. L. Armentraut:
NA IVICI SEĆANJA

U noći u kojoj je nestala njena najbolja prijateljica, ona je izgubila pamćenje i sada mora da izgradi novi identitet. Ali prethodno mora da rekonstruiše čitav prethodni život i ono što se desilo te kobne noći. Napet triler s liste bestselera Njujork tajmsa.

Toni Morison:
DOM

Roman američke nobelovke o veteranu Korejskog rata koji se vraća u zavičaj i suočava se s nepravdom, rasizmom i osećanjem iskorenjenosti iz svoje sredine. Knjiga o naizgled poraženom čoveku koji na kraju ipak uspeva da pronađe izgubljenu ljudskost i stvori sebi dom.

Ana Marija Šua:
TERET ISKUŠENJA

U nedostatku drugih utopija, u modernom društvu savršen fizički izgled postao je najviši ideal. Da bi se on postigao, osnovan je jedan centar za mršavljenje u kome vlada nezamislivo okrutan režim. Zabavna antiutopija, najkontroverznije delo najpriznatije savremene argentinske književnice.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižara "Momo Kapor", Stanoja Glavaša br. 1, Beograd
Delfi knjižara, Immo Outlet centar, Gandijeva br. 21, Beograd
Delfi knjižara "SKC", Kralja Milana br. 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara, Knez Mihailova br. 40, Beograd
Delfi knjižara, Makedonska br. 12, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar kralja Aleksandra br. 146, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar kralja Aleksandra br. 92, Beograd
Delfi knjižara, Vareška br. 4, Beograd
Delfi knjižara, Požeška br. 118a, Beograd
Delfi knjižara, TC Zira, Ruzveltova br. 33, Beograd
Delfi knjižara, Terazije br. 38, Beograd
Delfi knjižara, Glavna br. 20, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar Mihajla Pupina br. 181, Beograd
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Živka Davidovića br. 86, Beograd
Delfi knjižara "Miloš Crnjanski", Vase Čarapića br. 2-4, Beograd
Delfi knjižara, TC Zemun park, autoput za Novi Sad br. 124-126, Beograd
Delfi knjižara "Borča", Zrenjaninski put bb, Beograd
Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara, TC Big Shopping Center, Sentandrejski trg br.11, Novi Sad
Delfi knjižara, Zmaj Jovina br. 12, Novi Sad
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića br. 12, Pančevo
Delfi knjižara, TC Rodić, Sremska Mitrovica
Delfi knjižara, TC Aviv park Zrenjanin Ul. Bagljaš Zapad br. 5, Zrenjanin
Delfi knjižara, Trg Sv. Teodora Vršačkog br. 5, Vršac
Delfi knjižara, Korzo br. 8, Subotica
Delfi knjižara, TC Shoppi, Segedinski put br. 88, Subotica
Delfi knjižara, Voždova br. 4, Niš
Delfi knjižara, TC Kalča, lam. E, lok. 11, Niš
Delfi knjižara, Kralja Petra I br. 12, Kragujevac
Delfi knjižara, Kneza Miloša br. 33, Valjevo
Delfi knjižara, Omladinska br. 16/1, Kraljevo
Delfi knjižara, Gradsko šetalište bb, Čačak
Delfi knjižara, Stari korzo br. 2, Požarevac
Delfi knjižara, Mirka Tomića br. 88, Kruševac
Delfi knjižara, Trg Svetog Save br. 46, Užice
Delfi knjižara, TC VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb, Jagodina
Delfi knjižara, Vojvode Milana br. 4, Gornji Milanovac

CROWNE PLAZA®
BELGRADE

MESTO GDE SREĆA POČINJE

IZGOVORITE SUDBONOSNO DA U NAJLEPŠEM HOTELU U BEOGRADU

Informacije i rezervacije:
T: +381 11 2204126, M: +381 64 8104015
A: Vladimira Popovića 10. 11070 Beograd, Srbija

WWW.CROWNEPLAZA.COM

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec